

૨૨૭૬

અથ રતિ સ્વયંવર *

— ❧૦૦૦❧ —

સંસ્કૃત ઉપરથી ગુજરાતી ભાષામાં
કવીશ્વર અંગાશંકર નયશંકરે

દાહરા, ચોપાઈ, છપા, અને ઘોળ
અ રાગે રચી પ્રાસદ્ધ કર્યો.

તેમાં ધણોએક સુધારો વધારો કરી
છપાવી પ્રાસદ્ધ કરનાર

મેહુલાજી કૃપાશંકર અંગાશંકરે

કે. અમદાવાદ પંચમાઈતી પેઢીમાં
રાયકાળી પ્રાસદ્ધ.

કૌમત આઠ આના.

સંવત ૧૯૪૧—સને ૧૮૮૪

આ પુસ્તકના સર્વે હક છપાવી પ્રસિદ્ધ
કરનાર પેતાને સ્વાધીન રાખ્યાછે.

આમદાવાદમાં

પાનકોરને નાકે બચ્ચાજમાદારની હવેસીમાં

“સમશેર બાહાદુર” છાપખાનામાં

અમલદાર રાયચંદ

છાપ્યો.

2205

RATI SWAYAMVARA

OR

The Choice Merriage of

RATI

Formerly Composed by KAVI
GANGASHANKAR JEYSHANKAR.

Revised and 'endorsed by MEHTA
KIRPASHANKER GANGASHANKER.

SECOND EDITION.

2,000 Copies.

*Registered For Copy Right under
Act XV of 1867.*

AHMEDABAD

Printed at the Ahmedabad—"SUMSHER
BAHADOOR" Press by Savaibhai
Raychund near Pankore's Naka.

Sumwat 1941. A. D. 1894.

Price 8 Annas.

ગ્રંથાર્પણ પત્રિકા,

પ્રથમ પ્રીય મિત્ર.

ભાઈ. ચીમનલાલ મોતીલાલ

મુ. અમદાવાદ.

આપનો વિદ્યા વૃદ્ધિ તરફ અતિશય પ્રેમ, સ્વદેશના શુભ તરફ શ્રમ, અને ઔદાર્ય પાણું. તથા સર્વસાતે હીમ ત રાખી સુધારાના કામને ઉત્તેજન અ પો, તેમજે વગી નવીન સારા ગ્રંથ બાહાર પડતા જોવાને ઘણા હેાંશીલા જણાઓછે; અને તમારો માફારા તરફ મીત્ર બંધુથી અતીશય ઘાડો પ્રેમછે એવા સર્વ સારા ગુણને લીધે મા હારો પણ આપના તરફ ઘણો પ્રેમ અને પ્રીતીછે એ સર્વે જણાવવા સારૂ આ લઘુ ગ્રંથ આપને અર્પણુ કરજું તે માન્ય કરશે ને સ્વીકારશે એજ

હીં આપનો બાળ સ્નેહી મિત્ર

કૃપાશંકર ગંગાશંકર

પ્રસ્તાવનાં*

પ્રીયા! નીતીવાન અને બુદ્ધી સાગર પુરૂષો, આ સંસાર રૂપી સમુદ્રમાં પુણ્યમુખ્યતો ઇશ્વરે જેને મળતા સ્વભાવની રત્ન રૂપી સ્ત્રી, તેમજ ખરા અંતઃકરણનો મિત્ર આપ્યો છે તેનેજ છે; સ્ત્રી અને મિત્ર વીના આ સંસાર મીથ્યા છે, જેમ ધત વગરનાં પકવાંત, આંખે પિનાનું શરીર, લુણ વગરનું અન્ન, તેમજ સ્ત્રી અને મિત્રવિનાનો સંસાર મીથ્યા સમજવો; વળી એક દોષ રૂપી સ્ત્રી અને મિત્ર છે, કેમકે દોષો અધારાનો નાશ કરે છે, તેવી જ રીતે આ સંસારનું દુઃખ રૂપી અધાર, તેના સુસ મિત્ર અને સતિ સ્ત્રી નાશ કરે છે; અને અંધકંમ વાતિતસ્યાજિવોતં ॥ દીપાદિનામિવમંદિરંનિશ્ચિત્તજેન મળતા સ્વભાવની સ્ત્રી અને ખરા અંતઃકરણનો મિત્ર ઇશ્વરે નથી આપ્યો, તેના જીવતરને વિશે અંધકાર છે. જેમ રાત્રીએ દીવાં વગરનું મંદીર હોય તેજ રીતે; વળી રૂપ, ગુણ, ખાન, પાન, આદિ લઈને ધણુ પ્રકારની સંપત્તી હોય પણ એક રાંમા રત્ન અને સુસ મિત્ર ના હોય તો, તે સર્વ મીથ્યા લાગે છે; જ્યારથી સ્ત્રી પુરૂષનો સંબંધ બંધાયો, ત્યારથી તે પુરૂષને ગુણ કર્તા અને ઉપ

કારો છે. પુરૂષ બહારના કામ કાજ અને રણવા ખપવા
 વીગરેની તજવીજ કરે છે, તેવારે સ્ત્રી પોતાના ઘરની બ
 ગડ્યા સુધરવાની તથા સંતાના દીકની તજવીજ રાખે
 છે; તેથી પુરૂષથી, કામકાજ સંબંધી કાર્યમાંતો તે પાછો
 પાંડાંની કાહાકે તેમસંભવતું નથી; વળી પુરૂષ બહારથી
 થાક્યો પાક્યો આવે તેને હાસ્ય વીનાદનો મીઠી મીઠી
 વાતો કરી રમાડી જમાડી આનંદમાં રાખે છે, એવીગરે
 ઘણા પ્રકારનું પુરૂષને સ્ત્રી તરફથી સુખ મળે છે; ખરૂં
 ખુશોતો પુરૂષને તે વીના સઘળું સુખ હશે તે વ્યર્થ છે;
 વળી મિત્ર તરફથી કેટલું સુખ મળે છે તેનું યથારથી
 ત વર્ણન કવીથી પણ થઈ શકે તેમ નથી; એ સુખ કયા
 રે મળે છે કે બને એક સ્વભાવનાં હોય છે તોજ સ્ત્રી પુરૂ
 ષ બંને એક સ્વભાવનાં હોવાથી અન્યો અન્ય પ્રેમની
 ગાંઠ બંધાય છે પછી તે રૂડે પ્રકારે પોતાને કાળ દોગ્ધન
 કરે છે; પણ દશી રીવાજથી જેને કુમારજી સ્ત્રી મળી
 તેનાતો પુરો ભોગ સમજવા શાસ્ત્રમાં પણ ઉલ્લેખ છે કે,
 ॥લોકા ॥ દુષ્ટાભાર્યાશઠ્ઠમિત્રા ॥ મૃત્યુશ્ચોત્તરદાયકઃ ॥

સસર્પેચગ્રહેવાસો ॥ મૃત્યુસ્ત્વિનસંશય.” ॥ ૧ ॥

જેને દુષ્ટ ભાર્યા અને શઠ મિત્ર અને સાંભો ઉત્તર
 આપે તેવો ચાકર, અને સર્પવાળા ઘરમાં જેનો વાસ હો

ય તેને અત્યુ થાય તેમાં કાંઈ સંશય નથી. દરો રીવાજ પ્રમાણે બાળલગ્ન અને ફક્ત કુલીન વર જોઈને લગ્નના સબંધ સાંધે છે તેથી ગુણે ગુણને અતઃકરણ મળતાં નથી, એટલે દંપતી ઘણુંજ દુઃખ પામે છે; ઉપર ખતાવેલું સુખ મોહોટપણે ગુણે ગુણ જોઈને લગ્ન કરે ત્યારેજ મળેછે; કેમજે પોતાની મેળેજ ખરી ખાત્રીથી પ્રસાર કરે અને પછી પરણે એટલે અન્ય અન્ય પ્રીતિ બધાય તેમાં કાંઈ નરાઈ નથી; જુવે! પ્રાચીન કાળમાં પણ સ્વયંવર (ધ્વજાવર) વીગરેના રીવાજ હતા તેથી દંપતી ઘણું સુખ પામતાં; પણ હાલ તે રીવાજ જતા રહ્યા અને બાળ લગ્ન કુળાભીમાંન વધી ગયાં તેથી ઘણું ખરે ઠેકાણું દંપતી દુખી અને ક્લેશ યુક્ત હોયછે, માટે પ્રિય વાંચનાર! હે સુસ પુરુષો!! બાળ લગ્ન અને કુળાભિમાનનો ત્યાગ કરી મોહોટ પણે ગુણે ગુણ જોઈને લગ્ન કરશોતો ઉપર ખતાવેલાં સઘળાં સુખ તમને પણ પ્રાપ્ત થશે.

દાહરે

વહાલ ધરીને વેગજો, કરો આપે*કુયોગ;
જેથી સર્વે પાંમશો, સંસારિક સુખ ભોગ.

૧

* બાળ લગ્ન અને ફક્ત કુળાભીમાંન.

જુવો મ્હોટપણે ગુણે ગુણ જોઈને લગ્ન કરવાથી અને સ્વયંવર [ઇચ્છાવર]ના રીવાજથી કેટલું સુખ મળે છે; ને દંપતી કેવાં સપીને ચાલે છે, તે આ પુસ્તકની બીનાં વાંચવાથી જાણવામાં આવશે; અને તેજ સુખ દર્શાવાના હેતુથી આ “રતીસ્વયંવર” નામનું પુસ્તક રચ્યું છે; વળી આ ગ્રંથીમાં કેઈ સ્ત્રી સર્વ પ્રકારે શ્રેષ્ઠ હોય છે, તે “રતી”ની ઉપમા અપાય છે, અને સર્વ ગુણ સંપન્ન પુરૂષ હોયતો કામદેવની ઉપમા અપાય છે; તે કામદેવ અને રતી કયાંથી પ્રગટ થયાં અને તે બેનું રત્નરૂપી જોડું, કેવી રીતે મળ્યું; તે વીગરેની ધણીએક બાળતનો સમાવેશ કરીને મહાન કવી કાળીદાસે રતીસ્વયંવર નામનું સંસ્કૃત ભાષામાં પુસ્તક રચેલું છે; તે પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાની અમારા પીતા કવી ગંગાશંકર જયશંકરની ઉત્કંઠા થયેલી, તે ઉપર તેમણે રતી સ્વયંવર નામનું ગુજરાતી ભાષામાં પુસ્તક રચ્યું હતું; તેને સને ૧૮૫૮ ની સાલમાં સીજા પ્રેસમાં છપાવ્યું હતું; તેને આજ કાલ કરતાં આ શરે પચીસ છવીસ વર્ષ થઈ ગયાં, તેથી તે ઘણું પ્રખ્યાત નથી; પરંતુ આ પુસ્તકની કેટલીએક કવીતાઓ મેં માહારા પ્રિય મિત્ર બાઈ ચીમનલાલ વીગરે ઘણા એક

સારા સારા સદ્ ગ્રંથસ્થાને વાંચી સંભળાવી, તેથી તે-
ઓને આ પુસ્તક ઉપર દાણીજ પ્રીતી ઉત્પન્ન થઈ,
અને તેઓએ આ પુસ્તકમાં સુધારો વધારો કરીથી
છપાવી પ્રસીદ્ધ કરવાનું કહ્યું.

વળી ઘણે ખરે ઠેકાણે માહારાથી પણ દંપતી
કલેશ યુક્ત જોવામાં આવ્યાં ત્યારે તેની ખરી તજવી
જ કરતાં અને તેમના કહેવા ઉપરથી પણ મને એમ
માલમ પડ્યું કે આ દેશી રીવાજના કુચાલથીજ દુખ
પામેછે, માટે તે કુચાલનું દુખ જ શાવવાનો હેતુ છે. પરંતુ
તે દુખ દર્શક પુસ્તકો ઘણાં એક પ્રસીદ્ધ છે. તે વાંચીને પ
ણ, તેઓ હજી સુધી કુચાલ છોડતા નથી; અને કેટલાએ
કના કહેવા ઉપરથી એમ માલમ પડે કે મોહોટપણે લગ્ન
કરવાયા શું? અને આહા!!! કુળાભીમાંન કેવું છે કે
“શું? માહારો છોકરો (છોકરી) મારાણમાંથી ન ઝડપાયકે”
પણ તેઓ અજ્ઞાની એમ સમજતા નથી કે તેમાંથી આ
ગળજતાં શો પરીણામ થશે તે વીચાર કરતા નથી અને,
કુળાભીમાંનથી ખાંચ ઈ જાયછે, માટે તે કુચાલના દુખી
રૂપી ઘણાં પુસ્તકો પ્રસીદ્ધ છે, પણ બાળ લગ્ન અને ક
ળાભીમાંન મુકીને મોહોટપણે ગુણે ગુણે જોઈને લગ્ન
કરવાથી કેટલું સુખ મળે છે, તે સુખ બતાવે તેવાં પુ

સ્તકો હજી સુધી ઘણે ખરે ઠેકાણે પ્રજાના નથી, માટે
હું આ લઘુ પુસ્તક પ્રસીદ્ધ કરું છું. તેથી કરીને સુખ પુ
રૂપો આ પુસ્તક વાંચીને સુખનો સાર ગ્રહણ કરશે; આ
પુસ્તક મેં મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે સુધારી પૂરું કર્યું છે તેમાં
જે કાંઈ ચુક રહી હોય તો સરવે પાસેથી માફ માગુ છું
તેથી અપરાધ ક્ષમા કરી સુધારી વાંચી લેવું વળી કાં
મના પ્રસંગથી મુકે ખરોખર સુધરાઈ શક્યાં નથી માટે
તેમાં કાંઈ દાશ હોયતો માફારા લખતા ઊંચર ધ્યાન
ન આપતાં મહીસો સાર સમજી લેવો.

પ્રસીદ્ધ કર્તા.

કૃ. ગં.

દાહરે.

મન માંનિતી હોયને. એક સ્વભાવ મજેલ,
(આ)તેના સુખની વારતા. નહીં કાંમ વચ્ચેલ, ૧

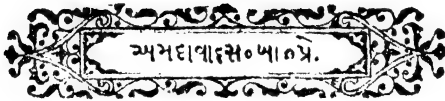
આ પુસ્તકને અગાઉથી આશ્રય આપનાર

સાહેબોના નામની યાદી.

નામ	નંગ	નામ	નંગ
વડોદરા.		શા હરગોવંદ પુત્રમથંદ	૧
ખાતરી ગણુપતરામ મલુક	૨૦	ભગુચ	
રા. દસરથ રાધુળા	૫	મી૦ પુરુષોત્તમ ગોરધન	૧
ખાતરી ગીરધર મલુક	૪	મેસાંણા	
શા. માતીલાલ કેસવજી	૨	ગોરજી ધનજી મોસનવીજી	૧
સરખા. લલુભાઈ ગીરધર		વેહલાલ	
લાલ	૨	પટેલ કીશોરભાઈ વાળાઈ	૧
શા. લલુભાઈ હરગોવંદદાસ	૨	ધાધા	
શા. પ્રેમાનંદ કીસેર	૧	મગનલાલ સુનીલાલ	૧
•યાસ મહીપતરામ સંપતરામ	૧	આળ. મનસુખરામપરબુશંકર	૧
•યા૦ મગનલાલ હરીશંકર	૧	શા અમરતલાલ વીઠલ	૧
શા૦ કાળીદાસ જગન્નાદાસ	૧	શા સુનીલાલ છોટાલાલ	૧
ખાતરી કાળીદાસ મકનદાસ	૧	માધવજી ગોરધનદામ	૧
કંકર. પરસોત્તમ લલુભાઈ	૧	આમોદ	
જવેરી. જ્ઞેશંધ કંકુચંદ	૧	ખાદસા મગનલાલ ઊંભીઆ	
ખારેજ.		શંકર	૧૦
શાસ્ત્રી જ્ઞેશંધાલ ખાપાલાલ	૧૦	રા૦ છગનલાલ દલાલ	૪
સુતાર ઈશ્વરલાલ ખાપુજી	૧	વઢવાણ	
શુક્લ પ્રભાશંકર હરગોવંદ	૧	સામથંદ સવચંદ	૧
નાયાલાલ પુરુષોત્તમ	૧	હંદર	
મુખાઈ		ડાકતર પ્રાણુલાલ મોહનલાલ	૧
શેઠ પ્રેમચંદ રામચંદ વાળા			
ભાઈકીરચંદ	૧		

નામ	નંગ	નામ	નંગ
અમદાવાદ :		વોહિરા અળદુલ રહીમ સમસુ	
ઝોરજી પુન્યવિજયજી	૨૮૧	દીન	૧
જય શાસ્ત્ર	૧	શા. જીતમલ ગુલાબચંદ	૧
શા મગનલાલ ચક્રાસી	૧	મારત. ચીમનલાલ મગનલાલ	૧
સોની મગનલાલ ચક્રાભાઈ	૧	રાજ્ય જોષ્ઠવારામ મુલજી	૧
અંબાશંકર રેવાશંકર	૧	રાજ્ય જોષ્ઠાલાલ મોતીલાલ	૧
બટ સાંકલેશ્વર અભિગમ	૨	રાજ્ય શંકરલાલ મોહનજી	૧
તવાડી માહાશંકર રામશંકર	૧	શા દલસુખ માંજીચંદ	૧
જેઠ નગીનદાસ લલુભાઈ	૧	શા મનસુખલાલ મગાલાલ	૧
પટેલ મોતીલાલ મનસુખ	૧	શા પીતાંબર મગનલાલ	૧
સેઠ મગનલાલ કુતેમઈ	૧	શા. મહાસુખ પાંનાચંદ	૧
જેઠ મણીલાલ વાડીલાલ	૧	જવેરી ભાગીલાલ તારાચંદ	૧
શા વડીલાલ કરગચંદ	૧	શા જોએચંદ નયુભાઈ	૧
શા શ્રીવલાલ ધરગચંદ	૧	રાજ્ય રાણજીડ ગીરધરલાલ	૨
જેઠ શાભારામ રામજીરતાપ	૧	શા પોપટલાલ દલસુખ	૧
સેઠ સુનીલાલ કેવજદાશ	૧	શા પરશોતમ ગુલાબચંદ	૧
સેઠ હરીનાથ મુલચંદ	૧	ધાત્રી મનસુખ ગોવીંદ	૧
સેઠ કેશવલાલ જોએચંદ	૧	જેઠ જમનાદાસ પેનાભાઈ	૧
સેઠ ડાહ્યાભાઈ હીરાભાઈ	૧	ભાઈ ચીમનલાલ રેવચંકર	૧
રાં સાંકળલાલ બાલગોવીંદ	૧	રા. છોટાલાલ હીરાસીંગ	૧
પટેલ સાંકળચંદ દામોદર	૧	શા છોટાલાલ હરીનાથ	૧
જેઠ હરીલાલ રાયચંદ	૧	શા સુનીલાલ બિજગલાલ	૧
રાં માંજીકલાલ મગનલાલ	૧	રા.ખ. મોતીલાલ લાલભાઈ	૧
શા. માંજીનાલ છોટાલાલ	૧	રા. સુનીલાલ લલુભાઈ	૧
રા. પીતાંમરદાસ વહાલચંદ	૧	રા. મણીભાઈ ગોવીંદરામ	૧
જવેરી કેસાલાલ ગોકલભાઈ	૧	સે. બેરચ. ગીરધર	૧
રાજ્ય. મોતીલાલ કેસાલાલ	૧	શા. સુનીલાલ તીરચંદ	૧
રા. વ્રીજનાથ પેનાભાઈ	૧	મેહતાજી કમા. દેવચંકર	૧

નામ	નંગ	નામ	નંગ
૨૦. જીવેશંક બાઈચંદ	૨	ધોળકા	
૨૧. ભીલાનાથ બાપાલાલ	૧	વકી નંદલાલ તારાચંદ	૧
(કંચારીયા)		કડી	
૨૨. શીવપ્રસાદ મણિલાલ	૧	દેસાઈ કેસવલાલ છોટાલાલ	૧
(જોધા)		દલાલ મોહન હીમચંદ	૧
આછોદ તાલુકે આમોદ	૭	શા. બાપાલાલ બાઈચંદ	૧
લે ભરૂચ		નાહાપાડ	
૩૦. ગોરધનદાસ જગનલાલ	૨	બટ. માહાસુખરામ મનસુખ	
ચીરોડા		રામ	૧
જોશી મગનલાલ કાશીરામ	૨		

શુદ્ધિ પત્રક

આ અંથમાં કાંમના પ્રસંગે મારાથી ખૂંધ ખીણવાર
સુધરાઈ શકાયા નથી માટે આ શુદ્ધિપત્ર જોઈ લેવું.

પાનુ.	ઓળ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧	૭	કસ	કંસ
૫	૫	જાંહાંચિ	જાંહાંખિ
૧૧	૨	સ્મર્ણકં	સ્મર્ણકં
૧૧	૪	પુદ્ગલિન	પુદ્ગલિનં
૧૧	૨	શયાંમપી	શયામપી
૧૪	૧૧	પેટ	પેર
૨૩ ^૧	૪	નાંધી	નાંધે
૨૭	૧૩	સૌ ખમરન	સૌના સુખ કરાણ
૩૪	૫	પમશ્વર	પમૈશ્વર
૩૫	૧૦	વિશ્વશર	વિશ્વશર
૪૦	૧૩	વાત	વાટ
૫૪	૧૬	વિદ્યામાં	વિદ્યામાં
૫૮	૯	પોષ્યે	પોષ્ટે
૭૫	૧૬	ક્ષાર	ક્ષૌર
૮૮	૫	વનમાં	ભુવનમાં
૮૮	૫	હાથ મભુ	હાથમાં
૧૧૨	૨૦	નહીનમાં	નહી મન
૧૨૭	૨૦	હાથી	હાથાણી
૧૧૮	૧૨	કસ્યનોચ્છીતંમનઃ કસ્યનોચ્છીતંમનઃ	

॥ अथ रति स्वयंवर ॥

भंगलान्यर्ण.

छपयछं द.

गोवतनन नामु नित्य, स्वयंभानन पुस्तु प्रित्ये;
उषधानन केरि सेव, स्वयतुरानन धरवा चिते.
नारदादिक ने मुन्य, नेहथी नित्ये नामुं;
कस मदन कुग का'न, भक्ति हुं रूपी पासुं.
वर्णवा सुन्दरि कामने, चित धरीने आहुछं.
अपि गंगाशकर सायु कह, हेने रति गुणगुणछं. १

दाहुरा.

गुणनिधि गुने नमुं, प्रित्ये रहु करन्ते;
सौ कपिने कइ पिनती, कोय न दशो जोड. २
लय विनाशक लकतना, योगेश्वर आधार;
शकती पुरसु प्रेरन्ते, सार भांडि ने सार. ३
सर्व स'कट टाणवा, प्रगट यथा सुर जेज;
शुद्धि शुभ तुजथि थशे, तदाकार तुज तेज. ४

१ गुणपती. २ महादेव. ३ कार्तिकस्वामी. ४ प्रह्लाद
यु देव.

કરો કૃપા કિંકર પરે, જન્મ સફળ મુજ થાય;
 શ્લેષુભ રચના શબ્દની આપો અમત ન્યાય. ૫
 રાય રણછોડને નમું, કરજ્યો ગ્રંથ પ્રસાય;
 જે તુજને નિત્યે નમે, (તેનાં) પાતિક ફર પળાય. ૬
 ઈંદ્રાદિક નિત્યે નમે, નિગમ નિતી ગુણગાય;
 પોકાર પુરાણે સદા, લેસકો પાર ન પાવ. ૭
 મુક્તિ કિર્તિને કારણે, ગુણ તેના હું ગાઉ;
 કરણા કરજો નાથજી, અગુણ છુટિ ગુણિ થાઉ. ૮
 સર્વે મનુષ્ય માત્રને, ગમતો રચિયે ઘાટ;
 કથા રતીને કામની, સુગુણે મટે જિઆટ. ૯
 રતિસ્વયંવર વાંચજો, કરૂ કવિતા પેર;
 જોમ વાંચે નર નારિઓ, પોતા કરે ઘેર. ૧૦
 સંસ્કૃતમાંથી શોધિયું, પ્રાકૃત રચિયે પંથ;
 વાંચે વિનાદ વપુ વધે. કાં કામ્યનિકે કંથ. ૧૧
 વાંચે જે આ વારતા, રાખી પુસ્તક પાસ;
 બુદ્ધિમણ સારૂ વધે, યથો મુને આભાસ. ૧૨
 જ્ઞાન્યે સત્સંગમં, મનથી ધાર્યો મેળ;
 પદાર્થ પુરાણ મેં પ્રગટિયા, ખરા રચ્યા સૌ ખેલ. ૧૩
 જનું ઝીણા તંતુ સમા, ઘડ્યા ગજ સમ ઘાટ;
 મનુષ્ય કરયે મુજ મનથી, અળગા થયા હિઆટ. ૧૪

પ્રગટ કરૂંકો અવનયો, ઊજવળ નિરમળ અંશ;
 રે' નિત્ય મારિ નામના, વારૂ શોભે વંશ. ૧૫
 એવું ધારી આપથી, રચું રહીયાણું રૂપ;
 ખરૂં કેરા મન થકી, પ્રગટયો ભારે ભુપ. ૧૬
 આપ્યું તેજ ત્રણોત્કતુ, કોટિ ચંદ્ર પ્રકાશ;
 સુદિર દહ સોડાંમણો, શોભેપુષ્પ સુપાસ. ૧૭
 ત્રિપુંદ્ર તિલક કપાળમાં, સાર સહિત સોહંત;
 ખરૂં તેને ભાળતાં, મન સાથે મોહંત; ૧૮
 કાંમદેવ કરિ સ્થાપિયું, તે નર કેરું નામ;
 જોને કો છતે નહીં, જો જો ઠાંમો ઠાંમ. ૧૯

ચોથાઈ

ભણે વિદ્યાને ચાતુર થાય, ઉપમા કોનીં નવ અપાય,
 એક વાત અહિંઆંથી રહી, પછી પેર જીજી શી થઈ; ૨૦
 વિશ્વામિત્ર રૂશિ તપ કરે; ભાંચનિ ત્યાં એક નિરજ ભરે;
 જગ્યા રૂશિ તજ્યુંઆંત, ખણુ ખણુ શબ્દ સુણ્યોત્યાંકાંતર ૨૧
 લાંછન દિઠું તેડનિ દહ, રૂશિએ વિચ્ચાર્યું તેડ;
 સૌ નારીમાં લાંછનૂ હોય, નિર્મળ સ્ત્રી નવ દીસે કોય; ૨૨
 સહનિ બુદ્ધી પાંહાંનિ તજે, ચતુર હોય પણ ઠગથી ચજે;
 એવિ વાત વિચ્ચારી આપ, કરવા માંડયો ત્યાં સંતાપ; ૨૩
 તે રૂશિના તપનું પુન્ય, પ્રગટિ મૈમદા નહિ કાંઈ તુંન્ય;

ખાળા ખાર વરશનીજ થઈ, આવી સનમૂખ ઉભી રહી; ૨૪

છપચછંદ

ગાંણે ચંદ્ર પ્રકાશ, ચૈતર સુદ પુનમ દીને;
કલંક નાંમ નહિ કેંણુ, ચતુર દીસંતી ચીંન્હે;
હસ્ત સુંદીર મુખ; દાંત દાહાડમનિ કળિચો;
પેટ મહિત અંગ ઠેડ, સુંદિર પગનિ આંગળિચો;
આભૂશણ અંગે ચોપતાં, શોભા સઘળી સાર છે;
રતી નામ અરપણુ કર્યું, ઉપમા સાસ્ત્ર અપાર છે; ૨૫

ચોપાઈ

એનિ ઉપમા એને હોય, એ સરખી બિજી નહોં કોય;
વર્ણન કરતાં મુરછા થાય, કહિણ હોયા વિણ ના કેવાય; ૨૬

છપચ છંદ

ઈંદ્ર દેખે જો આંખ્ય, માંખ્ય થઈ મુખપર જોસે;
ચંદ્ર જુવે જો ચિન્હ, (તો) પોતે ચિંતામાં પેસે;
ખત્તા (જો) ગાંણે લાખ્ય, દોડે પછવાડિ દાંડી;
દેખે દુર્યોધન દહ, દાખે અંગ ઉઘાડી;
ક્યાંહાં વિક્રમ નૃપજીવતી, શિવ સરખા સમરથ છળે;
ગરવિષ્ટ જે રાવણુ સમા, એ ખડકી ન મળે ખળે; ૨૭

ચોપાઈ

એવું તે રંભાનું રૂપ, દેખી રૂશી થયા ત્યાં સૂપ;

કસંક નાંગ ન દિહું કેહેણું, મંગી ગયા જેમ દિવે મેશુરંદ
 વિર્યપાત થયા માંડીયા, નાઠા મુનિ આશ્રમ છાંડિયા;
 નાસે હરાણુ દણિને ભીસ, ત્યારે તેણે વિચાર્યું દીસ; ૨૮
 શાંગા સઘળું ચેતી આપ, ચ્યોટચો કચો મુકયું માપ;
 જાંહાંચિ થૈ એકિ જેટલે, કાશિ રાજા આવ્યો તેટલે; ૩૦
 શિકાર રમવાને કારણે, છડે છડો નગ્રી ખારણે;
 માંડી કહિ નારીએ પેર, તેડિ લાવ્યો પોતાને ઘેર; ૩૧
 એ'ન પોતાનિ મનમાં ગણી, જેહનિ માણે કન્યા જણી
 રાખી શુભ ઠેકાણે તેહ, દણે નહીં કો તેનો દહ; ૩૨
 એકાંત સ્થળરચિ રાખિ માંદ્ય, પુરૂશ નામ ન આવે ત્યાંદ્ય;
 જેમ દહમાં સતાચો જીવ, મુકિ જાંહાં ઠેકાંણું દીવ્ય. ૩૩

દાહરા.

રાએ મન વિચ્ચારિયું, આંણી અધિકું હેત;
 કન્યા દાંત કોડે કરું, બેશી સભા સમેત. ૩૪
 લાયક વર એને મજે, કરું સ્વયંવર સાર;
 ચમક લો'કુ અન્ય લોહને વગગે આંણી પ્યાર. ૩૫
 રૂપે રંગે ડા'પણે, વનિતા વિદ્યાવંત;
 એવો રૂડો ક્યાં હશે, કાંમ્યનિ સરખો કંથ. ૩૬
 વિચ્ચાર કરી મનમાં ધરી, પુછી રતીને વાત;
 સારો મંડપ શોભતો, રચું હવે સાક્ષાત. ૩૭

- આજ થકી નવ માસમાં, પૂરું થાશે કાંમ;
 મુકશુ મંચ સોના તાણા, ખરચું ઝાઝા દાંમ; ૩૮
 ઓળે ઓળે ખુરશિઓ, મ્હોટો કરિને મે'લ;
 ટોટો નથિ કાંઈ જાણના, રાઘળું આપડે સે'લ. ૩૯
 રત્ન જડીયું સ્થંભમાં, સ્કાટિક મણિની ઓળ;
 માંહ્ય મહિપતિ સુત બેસસે, (તું) પ્રાક્રમ તેનાં તોળ. ૪૦
 દાશ ન દઈશ કોઈને, ચાતુર જોજે ચિત્ત;
 પછી પ્રીતથી પરણજે. રૂડી વિચારિ રીત. ૪૧
 સારું શાંમાએ કહ્યું, વાર ગમ્યા સૌ વેણ;
 પણ પોતાના દીલમાં, કડવાં લાગ્યાં કોણ. ૪૨
 એકાંત ગઈ તે ? અર્ભકી, મુકયો મુખ નિશ્વાસ;
 તે પોપટ સહી ચેતિયો. હું તૂ પાંજર પાશ. ૪૩
 શુદ્ધ શુક મુળ પાંણનો, ચતુર શિરોમાણ ચે'ન;
 લીલો લાલ પાંખો ઘણી. નૌતમ સુંદર નંન. ૪૪
 બોલિ ઉઠયો તે બુધથી. કેમ છે બેનિ કોધ;
 સમજયોછું હું સુંદરી, બાળા કરચ એ બોધ. ૪૫
 શું સંકટ તુજને પડ્યું, નહ્યું કવાણ વણ કાજ;
 ખરવત સરખું દુઃખ ગણે, તનથિ કરે સુખતાજ. ૪૬

ચોપાઈ.

ભાઈએ દુઃખ તુજથિ નહિ મટે, કહુ તુજને તેતો નવ ઘટે;
હશે કરમ તાણા ને ભોગ, કુડા કંથનો થાય સંભોગ. ૪૭
સહુકો સુખ ભોગવવું ચા'ય, મુજને તે બહુ ચિંતા થાય;
નેડે નેડું ને નવ મળે, આધિક પાણાથી હૈયું બળે. ૪૮

છપય છંદ.

આવે રાજ કુમાર. પાર તેના હું પાંમું;
દખું સર્વ ગુમાર, ત્યારે સુખ સઘળું વાંમું;
કર નિંદાનાં કે'ણ, વેણ ને વિખિત બોલું;
જરૂર મને દ આજ, પડદા ને પેટના બોલું;
કેહેશે એકે નવ ગમ્યો, ધિક્કારે ધરણી સહુ;
માટે દુઃખ હું મનમાં ધરું, પોપટજી સાચું કહું. ૪૯

ચોપાઈ.

કે પોપટ એમાં શો ખેદ, ભણ્યો ઘણા હું ભારે ભેદ;
દશ પરદશ નેયાછે બહુ, લાવું કંથ હું સાચુ કહું. ૫૦
તા'રા સરખો સઘળી પેર, પરાણાવું હું તેને ઘેર;
પક્ષીછું પાણુ ખજનો બાપ, ન કરિશ તું નારી સંતાપ. ૫૧
હું કોના ઠગ્યો નહી જાણી, જ્યાં રહું ત્યાં સુખીચો થાઉં;

૧ પ્રથવી, પાણુ આ ઠેકાણે એમ લેવાનું છે કે મ-
થવીમાં રેનારા સર્વે મનુષ્યો.

નથિ મારે, દેશત કોતાણી, આવે જો ઈંદ્રાસન ધાણી; પર
 જો પરવતમાં જઈ છુપાય, આયુશ ખુટયે નહીં ઊપાય;
 મોત આવ્યે સૌ નીચે મરે, જોના શોક શુરા નવ કરે. ૫૩
 માટે મારો નકરીશ શોક, જોડ દસ બાધાના લેક;
 લાલું રૂડો ચતુર મુજાણુ, તો વાંણિ મારિ પ્રમાણુ. ૫૪
 મેળવું તુજ સરિણો તુને, તો પોપટજી કે'જો મુને;
 થોડે દિવસે અંહિં આવજું વધામણી રૂડી લાવણું; ૫૫
 અસત્ય કહું તો ઇશ્વર આંણુ, કર કામ તો સાચો જાણું;
 માટે શિદ્ધ રજા દિલજો, કામ પછી રૂકુ કીલજો. ૫૬

છપયછંદ.

આપ ઉડયો આકાશ, આશિશ દેઈ રતિ સતિને;
 લાલું ભાજ્ય શુભ પેર, ઘેર જઈ ચતુર પતીને;
 રૂડો જસ તુજથિ (હું) લેઊ, દહ જો મુંદિર સ્વામી;
 પછિ કહેજે ધન ધન્ય, પતિ રૂડો પાંગી;
 તુજ સરણો તુજ જોવડો, રૂપે ર'જો ડા'પણું;
 જો જોવું હવે નીપજે, (તો) સનેહ ઘણો વધે આપણું. ૫૭

દોહરા.

પુરવ દિશાએ પરવસ્યો, કર્યો પ્રિત(થી) પરવેશ;
 નિત્ય નવી હવેલીઓ, નિરખે દશ નિદેશ. ૫૮
 આવ્યો આપ ઉજોણમાં, નવ તો રીજ્યાં સાર;

- રાંચ વિક્રમના વંશનો, પામતા રૂઢો પાર. ૫૯
 વિક્રમ કરતાં ઉગરી, પેંડિઓ છેક અનેક;
 પાણુ તેતેના વંશનો, પ્રિય દરશન ભુપ એક. ૬૦
 તેને સુંદર દિકરો, પ્રિયંવદ એકું નામ;
 પોપટ ફરતો પ્રેમથી, આઠ્યો તેને ઠામ. ૬૧
 પ્રીયંવદ સુત (તે) રાયનો, બેડો મોલા માંહ;
 હિંચે હિંચકે હેતથી, આઠ્યો પોપટ ત્યાં. ૬૨
 આકું અપળું જ્ઞેન, બેડો બિંદિયે ખાંત્ય;
 એને બિજો રાય સૂત. ત્રીજું નહીં એકાંત. ૬૩
 રૂપશાળિ શુભ રાજી, ભારે મોંઠો ભુપ;
 પોપટજીયે પ્રેમથી, જ્ઞેયું તેનું રૂપ. ૬૪
 દશ આંનિ આ દશપતી, રૂપે રતિથી નુન્ય;
 પાણુ બુદ્ધિ કેવી હશે, કેવું પ્રાક્રમ પુન્ય. ૬૫
 એકું વિચારે જટલ, તેટલે ટીંચ્યો તેહ;
 ઝડપ અજાણ્યો ઝાલિયો, તે પક્ષિનો દહ. ૬૬
 મુખ્ય મુખ્ય મુખ્યથી કહ્યું, પાણુ ન મુકે રાય;
 ઘાલ્યો પિંજર આંણિને, પછી રીત શિ થાય, ૬૭

ચોપાઈ.

કુંવર તેને કે'છે કોણ, અમન સરખાં મીઠાં વેણ;

ભાઈ તુજને કુખ નહીં દર્ડી, પુછિ વાતને પારજ લેઉં.૬૮
 રાજદાર રહેનારો તું, એહેન થકી ઓળખુછું હું; ૬
 માટે સાચું મુજને કહે, પછિ ગમેતો અહિયાં રહે; ૬૯
 કરિ પરિક્ષા જે કાંઈ અમો જુડી કેસાચિ કોહો તમો;
 કે' પોપટ એ સાચી વાત, નહિ જુડિ કાંઈ માહારાખાત ૭૦
 સંક્ષય એક ઊપન્યો છે મુને, તે માટે પુછું હું તુને;
 વિના નારી કેમ વશિયા વાસ, મુનો ખહુ દીસે અવાસ; ૭૧
 પરજ્યા કે કુંવારા તમો, ઉત્તર દો પુછું છું અમો;
 સાચુ ખોલજો આપો આપ, નહિ તો પ્રહ્ન હત્યાનું પાપ; ૭૨
 યત્રનાસ્તિદધિમંથનઘોશો । યત્રમિત્રરમણંનવિનોદાત્ ॥
 યત્રનાસ્તિગુણગૌરવરામા । તાન્વરણ્યસદૃશાણિગૃહાણિ ॥ ૧

છપયછંદ

નહિં (જ્યાં) વહલોણા ઘોશ, ન થાય જ્યાં રાતે ધુઝચો
 નહિ જ્યાં ગુણિયલ નાર, ખાવત શુભ રૂડી ખુઝચો;
 નહિ જ્યાં મિત્ર વિનોદ, પુરણ અંતરનિ પ્રીતી;
 નહિ રજનિ શુભ રંગ, અંગ મરદનની રીતી;
 નહિ સંજ્યામાં સુંદરી, તે સમશાન સમાન છે;
 અંગાશંકર કે અહસ્થ પણ, વીના સ્ત્રી દ્રુસ્થાન છે; ૭૩

દાહરે

પોપટ કે ભાઈ સાંભળો, સાચુ કહું દ્રષ્ટાં;

શા'સ્ર વિનામાંનો નહીં; માટે કહુ એકાંત; ૭૪
 ધિકતાંબુલિવિહીનમાનનીબલં, ધિકપાણેમસ્મણક ॥
 ધિકવેદોક્તિવિવાર્જિતાંચરસના, ધિકરાજશૂન્યાંસમાં ॥
 ધિકગ્રામચતરાંગીણીવિરાહત, ધિકપદ્મહીનમૂલં ॥
 ધિકભુક્તગ્રતવાર્જિતચવાનીતા, હિનાંતુશયાંઅપી; ॥૧॥

(અર્થ] આર્યાઈઠ અથવા ગાથા

તાંબુલ ચાખ્યા વિનાતું, મુખ જે હોય ધિક્કાર છે તેને;
 ધિક હાથ મનુષ્યોના, ^૧મુર્ચ્છા શોભતું નથિ જેને; ૭૫
 ધિક્કારજ પ્રાંજ્ઞાણને, વેદ ભણ્યો નહિ લગીરકે;
 ધિક્કાર શુન્ય રસભાને, પડીત હોય નહિં એકે; ૭૬
 ધિક્કાર છે જનગરને. ઉતરંગિણી કદી ન હોય પાસેં;
 ધિક ઈવડન મનુષ્યોતું, ^૫ભાલમાં ટિલક નહીં ભાસે, ૭૭
 ધિક્કાર છે વણિ જેહને, ઘટ વીના બોજન કરે તેને;
 (પણ) મ્હોટો ધિક્કાર જેછે, સજ્યામાં નથિ સુંદરિજેને; ૭૮

ચોપાઈ

ઝરે ખેડ્યાં તું ખાલે ખાલ, કરે નહિ કાંઈ મનમાં તોલ;
 પિયર વનીતા જ્યારે જાય, ત્યારે શું કાંઈ બિજા થાય; ૭૯

૧ સોનાની વીંટી વિગેરે ૨ રાજ વીનાની સભા તેમ
 સભા વીનાનો રાજ* ગાંમ; શેહેર. ૩ નદી, ૪ મુખ
 ૫ કપાળ.

એક પત્ની હત જેને હોય, તે તુજ વચન નં માંને કોયઃ
 રૂડી ૧રાંમા મારે ઘેર, પાણુ તેનિ શું કહીએ પેર; ૮૦
 પીયર ગએ થયા બે માસ, અહીંથી થોડે છે અવાસ;
 ઊગમણો દરવાજો જાંહય; પિયર પ્રેમદાનું છે તાંહય; ૮૧
 વણિક તાણી પુત્રી છે એહ, પરાણી પુરાણુ સ્નેહે તેહ;
 સતીપાણું વખાણાણું સહી, ત્યારે હા પરણ્યાની કહી; ૮૨
 આત્મ હત્યા કરતિતી આપ. મુજ મુસ્તક ધરતીતી પાપ;
 દખી મુને રહી નહિ ધીર, જેમ માંછણું દેખે નીર; ૮૩
 છાંના કાગળ લખિયા મુને, તે પોપટ હું શું કહું તુને;
 જ્ઞેધ. ચ્યાતુરી પરણ્યા અમો, પક્ષિ જત શું જાણો તમો; ૮૪
 એક પત્નિવ્રત પાણું પ્રીત, શાંમા પતીવ્રતા છે નિત્ય;
 તેડી તાત એનાને ઘેર, દ્રવ્ય આપવા કીધી પેર; ૮૫
 પાણુ દમડી નવ લીધી એક, એવો શેઠ તણો વિવેક;
 કંકે કન્યા દીધી મુને, સંક્ષેપે સભળાણું તુને, ૮૬
 મારે એને સાચો સ્નેહ, જેમ ઇચ્છે બપેચો મેહ;
 એક દિવસ મે માણું નીર, ત્યારે વડાં કરતિતી ચીર; ૮૭
 વાર લાગિ પાંણી આપતાં, મુરખાધયિ મોટાઈ માંપતાં;
 ચ્યાર માસ તજ મેં એહ, ન જોવો કહ્યું તારો દેહ, ૮૮
 ત્યારે તે પસ્ટાવો કરી, બેડિ સોક હુંયામાં ધરી; (પણ)

બોલ્યો હું ગિથ્યા નવ થાય, માટે ફરી કાંઈનવ કેવાય; ૮૯
 ઘણીક મુજને આવી દયા, પાણુ બોલ કહ્યા તે કહ્યા;
 જા પિયર વેહેલિ આવજે, માસ. ચ્યાર પછિ કહાવજે; ૯૦
 તેડવા હું આવું જાહરે, નિર્મિશ દેહ તારો તાહ્યરે;
 તે દીવશની ગઈ છે ત્યાંય, મલુકચંદ્રશા રેછે જ્યાંય; ૯૧
 એવું કહિ રંગ ફિરનાગણ્યા, ઉઘાડતાં રેઅગિઆરા ભણ્યા
 પોપટ પેતે બોલ્યો જાય, પોતાના મન રાજ થાય. ૯૨
 આંચો પિયર નારીને પ્રીત, બેઠો પક્ષિની જેમ રીત;
 સમી સાંજ પડી તે સમે હવે જુવો શું હરિને ગમે. ૯૩

દાહરા.

શુક ગયો શાંભા કને, જોતો નિશાંતી જાંઘ;
 પછિ તે પાછળ બારિ હતી, બેઠો ગોખે તાંઘ. ૯૪
 ગોખે બેઠિતિ ગોરડી, સમિ સાંજ વેળાય;
 તે ડાંમે એક વિમ્બન, રાજમારગ પળાય^૩ ૯૫
 આતુર થઈ તે અંગના, સાંભચું સ્વામિ સુખ;
 સુઢી બુઢી ઊડી ગઈ. દીકું છેલનું મુખ. ૯૬
 પોપટ તે પ્રેમદા, ચોળખિ આપો આપ;
 આ કન્યા રાજ તણી, મનમાં આણ્યું માપ. ૯૭

છપ્પછપ્પ.

રહો ઉભા દિજ રાજ, કાજ કહુ તે કીજ;
 થાય મુને જોમ સુખ, આશિશ એ રિતે દીજ;
 ઘેર નહી મુજ માત, તાત પરદેશ ગયાછે;
 તજ્યો સ્વામિયે સનેહ, માસ બે આજ થયાછે.
 હો જોશી તો ગ્રહ જુવો, (ન) પૈઠ હો તો આવો અહીં;
 પોળમાં પેસતાં સન્મુખે, કોય થકી કરશે નહીં. ૯૮

ચોપાઈ.

કુંડી પ્રાંત્રણ શોભિત છેલ, ઝારવરણનો દિઠો મહેત;
 વળી એકલી જાણી તેહ, ગયો કરવા નારિયું નેહ. ૯૯
 પોપટ મન વિચારી પેટ, (આ) પરણીછે રાજને ઘેર;
 મીયંવદ તણી પ્રેમદા, એમાં સંક્ષય નહોય કદા. ૧૦૦
 વિખ્યાણ કર્યાં તે ઉઠિવાટય, ગયો ઘરમાં જોવા માટય;
 જણાઈ આતુરી રાજ તણી, મુરખ સૈનો સોરોમાણી. ૧૦૧
 બેઠો બેઠો પોપટ જુવે, સંશય પોતા કેરો ખુવે.
 આવી પાંત પોશાકે સજ, આવે પ્રાંત્રણ રાંકા તજ; ૧૦૨
 નયિ ઘેર ભાઈ ભાંડું કોય; પોપટ સઘળું દ્રષ્ટે જોય
 દીપક મુકયો દીવી જાંઘ, શોભા વ્યાપી રૂડી ત્યાંઘ, ૧૦૩

દોહરા.

આસન આપ્યું વિમન, બેસારયો દહ માન;

સઘની વાત પોપટ શુણે, ધરિને બેઠું કાંન. ૧૦૪
 ૧ બુદ્ધે શુણો કે ભામ્યની, હશિને બેસિ આપ;
 ૨ ત્રણે હટયા તુજને, (જે) મુજથી રાખે પાપ. ૧૦૫
 કોણ ગોત્ર છે તમ તાણુ, કેવી છોજી નાત;
 દિસંતાતો ઊંચ જન, જીવંતિ કે તમ જાત; ૧૦૬
 પ્રાણીયુ કરે ભામ્યની, અત્રિ ગોત્ર અમહોય;
 આકુ અવળુ ગોચરે, (તો) આવશે ધરમાં કોય. ૧૦૭
 નારી કહે સ્વામિ સુણો, ગોત્ર તણીછે રીત;
 અત્રીસુત જે ચંદ્રમા, કરિ ગૌતમ ઘર પ્રીત. ૧૦૮
 તેના વંશના છો તમો, ન ઘટે બીહિયું નેક;
 એની સ્ત્રિ હતી મુરખી, હુતો ચતુરા એક. ૧૦૯
 હર નહી દિલ માહ્યરે, શુણે સ્વામી સાર;
 કોઈ દીન્યે કીધું નથી, જન્મ ધરીને જાર. ૧૧૦
 હુતો સ્નેહ બહુ નાથયું, આજ ચહડિ છે રીસ;
 બે માસ અહીં વડિ ગયા, નથિ તેડયાનું મિશ.
 હાથા વાથા જાયછે, ચતુરાનો એ ચાલ;
 મુસ્તક મારું જૂતિયો, હળવા કરું હવાલ. ૧૧૧
 વિના સ્વારથ વનિતા તણ, મોહોકમ થઈને મુઠ;
 ઘણો પ્રાક્રમી જાણીતી, તે થઈ બેઠો ગુઠ. ૧૧૨

૧ પ્રાણીયુ, ૨ પ્રજાહટયા બાળહટયા, ગૌહટયા

પતિ વિતા પાણી નવ પીઝાં, ચાંપું નિત્યે ચણું;
 જે કાંઈ વાત એ ઊચરે, કોડે સાંભળુ કરું. ૧૧૫
 હવે સમજિ હું આજથી નબદ્ધ એને નામ;
 પગલું ઝાઝા પ્રેમથી, કરું કૂડનું કામ. ૧૧૬
 પ્રાણીય કેરે ભાંચની, સાંભળ સાચી વાત;
 રૂડો ભુડો જાણુને, એતો તારો નાથ. ૧૧૭

ભુજંગીછંદ.

તમે સ્વામિ મારા સુણો વાત સાચી,
 ખરે જાણુને હું નથી કાંય કાચી;
 નથી માહયરે એહનું કાંમ ઝાઝું,
 હવેછે તમારું ખરે કામ સાચુ. ૧૧૮
 ઘણો ગર્થ છે માહ્યરે ઘેર ઝાઝો,
 થશે આપણું પ્રેમતો તાંજતાંજ;
 નક્કી જાણુને એ બધું આપનુંછે,
 તમારા થકી શું? વધું કામનુંછે ૧૧૯
 જરૂરે તમે જાણુને સ્વામિ મારા,
 તમેતો ખરે માહયરા પ્રાણ પ્યારા;
 કરી તેમને પાંત લાવીજ સાતે,
 ખાંધી ખીડિયો વાળ આપેજ હાથે. ૧૨૦

મનહર છ દ

તેજાંના તમામ મુકી, મેમે કરી પાંન બીડી;
હસી હસી જર (ના) મુખ, માંહિ આપે ધરે છે;
મુખ ઝટ પાછું ખિંચી; પ્રાંહાણુ તે આપો ખશી.
હાથવતી ગિડો લઈ, કાલા વાલા કરેછે;
જવાદે જવાદે હવે, મુને રજ આપી માટે;
બીડિ આપી રજ થઈ, રજ નિતી જાણજે;
નારી તો વિસ્મય થઈ, શુદ્ધ સાન ઉડી ગઈ,
નહી જવા દઉં તુને, સ્વાંગી સાચુ માનજે. ૧૨૧

ચેપાઈ

કહે પ્રાંહાણુ મુણુ બોજિ વાત, ઝામુ ન બકય માઝમરાત;
તારા કર્મ તણો એ વાંક, જવા દે હુતો છું રાંક. ૧૨૨
મુને જર કરવું નવ ઘટે, મેંહિણાં ખાતાં મુખ સામટે.
ન રહે છાંતું કીધું પાપ, તે તું સમજે આપો આપ. ૧૨૩
એ રાજ જો શુણી દય; તો ના એને કો નવ કય;
અન્ય ઘણાં ભણ્યોછું આપ, જર કરયે બહુ સાગે પાપ.

દાહર

"જારી જિવ જોખમ કરે, જર થકી જર જાય;
જારીથી જશ નવ રહે, અધિક થાય અન્યાય. ૧૨૫
પગલે પગલે પાપછે, ડગલે ડગલે દુઃખ;

જાર કરમ જેણે કર્યું, સ્વપ્નામાં નહિ સુખ. ૧૨૬
 સારું લાગે સ્વરૂપ પાણુ, જાણછે જશ જર જોર;
 માટે મુજને નવ ઘટે જાર કર્મ જે ઘોર. ૧૨૭
 આઠ ઝેરનું જોરી છે, માણં તેનાં મુગ;
 મૂરખ મન મોટમ ગણે, મારે મન તે દૂગ. ૧૨૮
 જાર ગણે કરિ જોરિયો, લાખ લિધો મેં લાખ,
 પાણુ આકળ જળ આંખવાં, મારે મન તે રાખ". ૧૨૯
 નારી કે'સુણો નાથજી, કરોને મારિ પ્રીત;
 કોય તેને જાણે નહિ, કરીયે તેવિ રીત. ૧૩૦
 પ્રાંદાણ કે'રે ભાંખની સાચી કહુંછું વાત;
 પરભવ પડવું નરકમાં તે કહુંછું સાક્ષાત. ૧૩૧
 "જિજ્ઞાસિ કીધે શું થશે, જીવાંતી કેરું જોર;
 કાં પુરૂષ કાં પ્રેમદા, રચતુર્લિંગ કે રો ચોર, ૧૩૨
 આકળ કેરાં આંખવાં, ઘડી એકનું મુખ;
 ગરક થવું જો નરકમાં, દાવાદગ ત્યાં દુઃખ." ૧૩૩

ચોથાઈ

તાહારામાં શુ દિહું નૂર; જોખનતો પાણીનું પૂર;
 આવેજે અહીં સગુણાસતિ, તો વિષય નવ ઈછું રતી. ૧૩૪
 બિત્પત્ર થઈ ઉત્તરમાં જોક, વસંત રતુની નારી તેડ;

એવું કહિ અગિયારા ગણ્યા, પછી બોલબીજા નવમણ્યા.

દોહરો

પોપટ મન વિચારિયું, ધનં ધનં પ્રાહ્માણુ ધિર,
પરદારા ઇચ્છિ નહીં, વડો તુ મો'ટો વીર ૧૩૬

ઓંચાંતો શુક બોલિયો, સોંભળ વનિતા વાંણુ,
જે બાણે તુજ ઘર ધાણી, (તો) થાય હસારત હાંણુ, ૧૩૭

(પાણુ) છે બિચારો બોળીયો, રૂડો રાજકુમાર;

વણીક સુદા ક્ષત્રી થઈ, વર્યો અકુળનિ નાર. ૧૩૮

પાકમ વંત હોય પ્રેમદા, તો તો એનું પુન્ય;

તુંતો નિચમાં નિચછે. નુન્ય થકી પાણુ નુન્ય, ૧૩૯

મોહયો હશે શું મહિપતી, પ્રિય દરસન સુત પ્રેમ;

જેણે લક્ષ્યા દામનું, ઘડી પે'રાવ્યું હેમ. ૧૪૦

ફટય ફટય કે'છે કામ્યની, કાળા મ્હોના કીર;

સતી તાણી નિંદા કરે, ખોવું હશે શરોર. ૧૪૧

જે આવ્યો હઈશ નાથ ઘે'ર, એમાં નહિ સંદેહ;

સઘળિ વાંત બાણુ અમો, સાચો ધણિયું નહ. ૧૪૨

પ્રાકમ જેવા પુરૂષનાં, તેડયોતો મેં આજ;

નરગાં *નિર કેવું હશે, કરવા સંદેહ તાજ ૧૪૩

સોમાં એક સાચો પડ્યો, પૂજન લાયક પાત્ર;

એનં મારો ઘર ધાણી, બીજો તે કુણું માત્ર. ૧૪૪
 થોડા દિવસપર પુછિયું, સ્વાંમીયે એકાંત;
 છતેદ્ર પુરૂશ જો હોયતો, ભાગું મનની બ્રાંત. ૧૪૫
 તે શું ભાઈબાંધ કરું, મિત્રાઈના તે મેળ;
 વીસામો સૌ વાતનો, ખરી રીતના ખેલ. ૧૪૬
 સાહ્ય થૈએ એક એકને, કરિએ રૂડાં કાંમ;
 કિરતી વધે સૌ દશમાં; પ્રથવી ઠાંમો ઠાંમ; ૧૪૭
 ખે મહિના પછિ નાથને, કહિશું નિપન્યું સર્વ,
 મિત્રાઈ કરશે ખે જાણા, મુકી મનનો ગર્વ; ૧૪૮
 સૌ જોયા મેં સાંમટા, રૂડા રાજ કુમાર;
 ચતુર ખરા પાણુ ચોરટા, જીવંતીચોના જાનર; ૧૪૯
 ખાહ્લાણુ આ સારો મહ્યો, વાહ્યો કદિ નવ જાન,
 જોજો તું દિન સાઠમાં, મિત્ર અમારો થાય; ૧૫૦
 વિના જોયે મિત્રાઈ કરી, એક માંણસે એમ;
 હવે જોયો તે ભુપતી, સમજ પક્ષિ તું તેમ; ૧૫૧

ઓપાઈ

ઓપટ મન વિચારજ કરે, સાચી થઈ મૂને છોતરે;
 મારિ નંખાવે મુજને મેળ, કે પીલી કહડાવે તેલ; ૧૫૨
 નિશ્ચે પતિ તો પાયે નમે, જો શિખવે તો મુજને દમે,
 એ પ્રાતે કાંઈ નહિ સદેહ, નિશ્ચે વિજારી કિધી એહ ૧૫૩

રતિ બેહનતો રૂડાં હશે, આગળ જતાં સંદેહ જસે;
 ભથ્થા મગમાં દાંણો એક; ચાંપિ જોયે જડે વિવેક, ૧૫૪
 રતી સતી બિછ નહીં કોય, દશ વોદશે સઘજો જોય;
 હશે હવે અહિઆં શું કાંમ, ચાત્રો જઈએ ઉત્તરકાંમ; ૧૫૫
 સગુણા શબ્દ પ્રાપ્તિ કહે. તે પોપટે મનમાં લહયો;
 વસંત રતુ તે કોણુજ હસે, પ્રાક્રમ જોતાં કારજ થશે; ૧૫૬

છપ્પછંદ.

કહે પોપટ શુણુ નાર, બિહિશ નહીં મનમાં મુજથી;
 પાણુ મુજને શું લાંણુ, પાંણુનું આવે તુજથી;
 જાણે જો પતિ ભુપ, દેહ દમે તૂજ દાવે;
 (પણ) પતિ રાખે વિશ્વાસ, તેથી બહુ તુજને કાવે;
 અમો અમારા માર્ગે જઈ, જરૂર ત્યાં સુખીઆ થશું
 પાણુ કાંઈ ગરવ આંણીશ નહીં, જાણી મુને પક્ષીપણુ; ૧૫૭
 સુંદરિ કહે શુણુ શુક, ચુકિશ નહિ ચતુરાઈ ચિત્તે;
 કોંબે વજાડિ ઢોલ, તોલ મુજ પુગણુ પ્રિતે;
 કટપે સૌં અનુમાન; માંને પછિ હોય જો સાચું;
 કેહેનારાને હાંણુય, જો વાક્ય વિચારે કાચું;
 માટે મૂંડ હલવો પડીશ, નડિમ (તુ) તેણે નહિ કરે;
 કો કશે સિહ ૧ દાદુર ચરે; (તે) લોકો કેમ માંને ખરે;

દાહર.

પોપટ વિચારે પ્રેમદા, વિનર કરે વિવેક;
 કરશે કુડ તે ભોગવે, તનથિ તજીને ટેક; ૧૫૪
 એમ વિચાર્યું અંગમાં, ઉત્તર ચાલ્યો આપ;
 માસ વહિ ગયો વાટમાં, ન ગણે તડકો તાપ; ૧૬૦
 સુંદર નગ્ર સોહાંમાયું, આવ્યું વાટે એક;
 ઈંદ્ર પ્રસ્થ નાંમે કરી, જ્યાં છે વડો વિવેક, ૧૬૧
 શુક પેડો તે સે'રમાં, શોભિત સુંદર રૂપ;
 દરવાજો બહુ દિપતો, સાંમદ અતિ અનુપ. ૧૬૨
 શાળી કેરાં છોતરાં, ઢગલા મારયા ધાન;
 આતો ભાડલુંજ વસે, આપે કર્યું અનુમાન. ૧૬૩
 પોહોળિ ચુટ્યો ચોખડની, લોહ તાવડિયો લક્ષ;
 છાંદી લિધો માટી વતે, શેકે કરવા (અન્ન)ભક્ષ. ૧૬૪
 પોપટ વોણી ખાઈને, આપ આઘેરો જાય;
 ઘાંચિ મોચિ રસ્તે રહે, કુળ રીત ઉદ્યમ થાય. ૧૬૫
 ઘણિ ફરેછે ઘાંણીયો, તિલ પીલણુ જે યંત્ર;
 બાંધી નેત્રજ બળદનાં, ત્રોવિધ ચલવે તંત્ર. ૧૬૬

ચોપાઈ.

ગાંણાં ગાય ઘાંણિ ફરવે, ખોળ ઘણા માંહી ગેરવે;
 ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો જાય, અનેક તમાસા વાટે ચાલે.

છપપછંદ.

ગુણકાયોના વાસ, ઉલાસ વિલાસિ જનને;
 કર્યું પારખ્યું પ્રીત, રીતથી માણ્યું મનને;
 બિલ્લિયો બહુ બહાર; નાર્યો શોભતી સારી;
 પાંજરે શુક્ર સોહંત, મોહંત જન જેકો જરી;
 પલંગ હરનીશ પાથરયા, ચોખંડા ચીત્ અહાયછે;
 ઘડીએ ઘડીએ નવ નવા, મરદ મુછાળા જાયછે. ૧૬૮

ચોપાઈ.

એવં જતો જતો તેહ, ચાલ્યો થઈને નીઃસંદેહ;
 બજાર સૌ જોયો અપાર, (ત્યાં) આગળ થઈ ચાલ્યો
 નિર્ધાર. ૧૬૯

ગલી કુંચીઓ ઠાંમો ઠામ, જુવે શૂક અંતર બહુ હાંમ
 કોનો ખિંવરાંચો નવ ખિંહે, સગુણા સ્થળ દિન મળશે કીચે
 એવું કહિને આગળ જાય, આકુળ વ્યાકુળ અંગે થાય;
 તે પક્ષીને સહુકો જોય, અંતર વાત કળે નહી કોય.
 બ્રાહ્મણબહુ વસતાતા જાંહય, હળવેહળવે આંચો ત્યાંહ્ય;
 આવીને પછે જુવે તેહ, પોતે થઈને નીઃસંદેહ. ૧૭૧

દોહરા.

મોહાલ દીકો એક શોભતો, સુર્યના સામું દાર;
 શોભા સઘળી શોભતી, અપરમપાર અપાર. ૧૭૨

છુટક બહુ સોહાંમાણી, આગળ પાછળ (ઘર) હોય;
 નમણિક સ્થળ રળિયામાણું, જુગતેથી તે જ્ઞેય. ૧૭૪
 કનક પીંજર સોહાંમાણું, બાંધ્યું મ્હોટે મે'લ;
 ચીત્રેણું ચોપાશછે, સવળિ શોભા રહેલ. ૧૭૪
 પોપટ પીંજરમાં વશે, જાત ભાઈ એક જન;
 દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ બેહુની મળી, ત્રફડાવ્યું ત્યાં તંત. ૧૭૫
 પંથી પોપટ (જે) આવીચો, બેઠો ખિંટિ બહાર;
 એટલે પીંજરના પતી, મોલિ ઉડચો તે ડાર; ૧૭૬

બહિર લાખીક, છપયછંદ.

ઈદ્રવર્ણાં કુંજ જેહ, તેહ દખી ગણું હરિયે;
 વશિએ તેને વક્ષ, લક્ષ ખાવાને ખશિયે;
 મારિએ, ચિતયિ ચાંચ, આંચ અતિશે આવે,
 ભાવે નહીં તે ભોગ, રોગ કહવું ઘણું કા'વે;
 દખાયછે અની દીપતું, તરત ગુગુ કેમ તોગિયે;
 કોરતારે કચ્છું પેખવા, ભાર જાણી બહુ ભિગીયે. ૧૭૭

ચોપાઈ

પંથી પોપટ એત્યો ચીત્ર આતો કહી તે મ્હારિરીત;
 હું દખાતો સારો ઘણો. તોમ ઈદ્રવર્ણાને ગણ્યો. ૧૭૮
 મહીલો ગુગુ ન જાણે એહ, તેમાં તેહવું બાલે તેહ;
 તેના ઉત્તરતો દીજયે, સવાચો સાંમો કિજયે, ૧૭૯

છપથ છંદ

પંથિ પોપટ કહે પ્રિત, શુભ ભાઈ પીંજર સ્વાંમી;
 રીસ ન કરશેા લેશ. કહુછું મુસ્તક નાંમી;
 બોલ્યે બાધું વોશવ, કરેજ પરિક્ષા કોડે;
 વણ બોલ્યે વર્તે જો, સહવાસ થાતામાં થોડે;
 જોમ પૈદ વિના બોલ્યે લહે, પિછાંને પંડ રોગને;
 ગગાશંકર કે શુક વદ, શાંણા ઇચ્છે સંજોગને. ૧૮૦

દોહડી.

વાણ બોલ્યે વરતું સદા, નિશ્ચે કહુ નીરવાંણુ;
 દશ રઠાણુ કરિએ ઘણું, (તો)કેમ થાઉ અજાણુ; ૧૮૧
 ગુંણ તમારા મેં ગ્રહ્યા, અક્કલવંતછો આપ;
 રૂકુ રાત રાજ સમું, મ્હેડું છે તમ માંપ. ૧૮૨
 સારા અતિ સદ્ગ્રંથછો; સોના પાંજરે વાસ;
 અક્કલના ઉમરાવ જન, રહ્યા સુ માંણસ પાસ ૧૮૩
 સગાણા ત્યાં સૂની હતી, માંન્યનિ ઘરનિ માંહય;
 સ્વાલ સુણી તે શુકના, આવી બહારી જાંહય ૧૮૪
 પિટયા પથુ પરખે નહીં, પંથી શુકનો પાર;
 સૂત્રીમાં (તુજ) નિંદા કરી, અતિશે આંણે ઠાર. ૧૮૫
 રાત રાજ કહે ઘુડને, સમજ કહુ તે સર્વ
 ત્હારો મ્હારો ખેયનો, એણે ઉતાર્યો અર્ધ. ૧૮૬

માન્ય કહ્યું તું મુરખા, ટોકિ મર નિશ દીશ;
 એવી તે વાંણી વદી, રામા આણી રીસ, ૧૮૭
 અન્ન ખાય છે અતિ ઘણું, મુજ સરખો સહવાસ;
 તોય અક્રમ આવે નહીં, રહીને મહારી પાસ. ૧૮૮

ચોપાઈ.

કહે પંથી પોપટ સુણુ બહેન, સગુણા સરખાં દીસે રહેન;
 નિશ્ચે સગુણા તાહાર નામ, મુને હતી મળવાની હામ.
 તે ઇશ્વરે મેળવ્યો જોગ, ગયો દહ માહારાનો રોગ;
 એવું ઉટંગ બાંધિને કહ્યું; તે સઘળું શાંમાયે લહ્યું. ૧૮૦
 અચરત પાંખી અબગા તેહ, ઉપન્યો મન ઝાઝો સંદેહ;
 આ પોપટ તે કોના હશે, ક્યાંથી આવ્યોને ક્યાં જશે. ૧૮૧
 જોઈ લેઉ હું એનો પાર, ધરી હૈયે ખુદ્દી અપાર;
 પછી પોપટને પુછે વાત, સાંભળ્ય પંક્ષિ તું સાક્ષાત, ૧૮૨

દાહરે.

શાંમા બોલી સુકશું, ક્યાંથી આવ્યા(આ)કાંમ;
 કોણે તમને મોકલ્યા, શું છે અહીંઆં કાંમ. ૧૮૩
 કેમ મુજને તમે જોળખી, આવી અચાનક આજ
 સકે વસોછો સાસરે, લક્ષ્મી પામુ લાજ. ૧૮૪
 અનુમાને મેં જોળખ્યા, કંદ્રપ પુર તમ વાસ;
 મોકલ્યા દિયર માણરે, મળવાને મુજ પાસ. ૧૮૫

પાણુ એક સંદેહ મુજને, હું રહેતીતિ ત્યાંય;
 મેં તમને દીડા નથી, સાસરૂ માહારૂં જ્યાંહ્ય. ૧૯૬
 સાચું કહો સહુલક્ષણા, ઘણા ડાહ્યછો દેહ;
 જીકું જરા નવ બોલણો, મુજયું ક્યાંથો સ્નેહ; ૧૯૭
 મા'રાસમ સાચું કહો, *લહ્યું કેમ મહારૂં નામ;
 ક્યાંથો આવ્યા (ને) ક્યાં જશો, કહો મુજ સરખુંકાંમ ૧૯૮
 પોપટ તે વળતો વદ, રૂદે અતિશે રીઝ;
 અમત વચન આપાવવું, બૂધ તાણું એ બીજ; ૧૯૯
 કાશી ગાંમ કોડામાણું, ઘણું સુંદિર જગ ગંગ;
 મક્તિ પુરિ મહિમા અતી, વિશ્વેશ્વર સુરસંગ, ૨૦૦
 રાજ્યાધિશ રાજ વડો, કાશી રાજનર નાંમ;
 આંણ્ય ફરે અવનિ વીશે, જેમ રઘુકુળમાં રાંમ; ૨૦૧
 મળ સૌ ખસ રનોણ, દુખ ભંજણ દાતાર.
 રહીત જશ ગાયે ઘણો, સાર વસ્તુમાં સાર; ૨૦૨
 તેને છે એક દિકરી, રતિ સતી નીજ નાંમ;
 રૂપે રંગે ડા'પણે, નહી કો મિજે ડાંમ; ૨૦૩
 તરણિ વરશજ તેરની, ખાધે પીધે ખુબ રૂપ;
 શશિ હોય જેમ શરદના, ભાંમ્યનિયોમાં ભૂપ; ૨૦૪
 ભલિ રીતે વિદ્યાભણી, મણિ માંમ્યનિયો માંહ્ય;

લક્ષણુ વંતી લાડકી, ત્રેવિધ શોભે ત્યાંહય; ૨૦૫
 પીતાએ કાંઈ પુછીયું, પૂત્રીને શુભ પેર;
 સારો મંડપ શોભતો, રચું આપણે ઘેર; ૨૦૬
 આજ થકી નવ માસમાં, કરશું એવું કામ;
 નવે ખંડનાનરપતી, તેડીયું આ કામ; ૨૦૭
 સારું કહી શાંમા રહી, એકાંતે ગમ્મ આપ;
 ખસ્ટાવો કરતી હતી, મુકી મનનું માપ; ૨૦૮
 હતુ પીંજર ત્યાં માહયર, ૧કનક રત્નતામય સાર;
 શુણી શોક શાંમા તણો, પુછ્યું મેં તે ઠાર; ૨૦૯
 ત્યારે તે વાણી વદી, તાતે કીધું જોહ;
 સ્વયંવર કરશે શોભતો. માંડિ સંભળાવું તેહ; ૨૧૦
 આવશે સઘળા નરપતી, મુજ સરખા નહિ હોય;
 ત્યારે હું પગણું નહીં, (તો) કેશે ન ગમ્યો કોય; ૨૧૧
 શોક સમુદ્રમાં સાંમટી; પડિછું ઝંપા પાત;
 અંત મુને ભાવે નહીં, તાને કિધો ઉતપાત; ૨૧૨
 એવું શુણી હું ઉચર્યો, હર્યો સહુ સંદેહ;
 ખોળી લાવું (હું) ખાંત્યથી; સાચો આંણી સ્નેહ; ૨૧૩
 તુજ સરખો તુજ જોડો, સઘળી વાતે તુલ્ય;
 નરને જો લાવું નહીં, (તો) ફીકટ કે'ને કુલ્ય, ૨૧૪
 સો સમ ખાંધા (મેં) સામટા, સાચા દીનથિ સીધ;

વળતો પંથે પરવર્યો, મૂકી રૂડી રીધ; ૨૧૫
 સાતે દ્વીપ સૌ નિખ્યા, આવ્યો ફરી ઊજેણ; ૨૧૬
 ત્યાં નાંમ (મેં) લહારું લહ્યું, વિપ્ર મુખથી વેણ; ૨૧૬
 વળતો મન નિશ્ચે કર્યો, મળવા કારણ તૂજ; ૨૧૭
 ઊટંગ બાંધી મેં ઓળખી, સર્વે આંણી સૂઝ; ૨૧૭
 હકીકત મ્હારી ઓટલી, કહી શુણાવી કર્ણ; ૨૧૮
 હું પુછું તમે ઉચરો, શાંત પમાડો શર્ણ. ૨૧૮
 પિયરમાં રો'છો પ્રેમદા, અક્કલથિ જાણ્યું આપ; ૨૧૯
 સાસર તમ ક્યાં સુંદરી, કહો મન આણી માપ. ૨૧૯
 છે તમ સરખો કે નહી, કે અદકો કે નુન્ય; ૨૨૦
 છે કો મિત્ર કે એકલો, સમજી છે કે સુન્ય. ૨૨૦

ચોપાઈ.

એકું શુણતે બાલી નારય, કહે શાંભા પોતાનો સાર; ૨૨૧
 પોપટ તે હુંકારો દય, સતી સગુણા વાંણી કેય. ૨૨૧

છપયઈંક.

શુક સુણો શુભ પેરય, ઘેર પીતાને રહીછું; ૨૨૨
 આવી (છું) ઉત્તર ભેરય, મેહર પાણ માંદિ થઈછું; ૨૨૨
 ગમે નહીં ઘડીએક, અનેક ભવ પળમાં થાએ; ૨૨૩
 વપુ આંણું વિવેક, પાણ ટેક સહુ ત્રુટી જાએ; ૨૨૩
 કયારે મળું જઈ કંથને, પંથ વેગળે (કેમ) પરવર; ૨૨૪

મદન સહીત મગસે મૂને, ત્યારે સોગ સુખે ધર.૨૨૨
 કેતાં પાંમું લાજ, કાજ શું નામનું તહારે;
 ઓપાવું સમશ્યા આજ, મહારા જસ ગાવા મહારે;
 ઉમરાણું છે પેટ, બેટ જેમ ગંગાપૂરે;
 માટે કહુ છું સર્વ, ગર્વ સહ મુકી દુરે;
 મુજ જેવું સુખ શર્વને, હજયો હજયારે શ્રીહરી.
 રૂદ માંહાંય શુભ વસંત, ખશંત નહિ મળજે ફરી.

દોહરો.

નામ નહીં દેઉ તુજને, પતી તણું હુંપ્રીત;
 સમજાયતો સમજે ભલે, નહિ કેવાનિ રોત.૨૨૪
 સમજયો છું હું સુંદરી, પોપટ કેછે પાર;
 નાંમ જડયાં બે મીત્રનાં સાર વસ્તુમાં સાર, ૨૨૫
 સઘળું સુખ ન વણિયો, (તો) ઐશ્વર્ય હત્યાદિ શીશ;
 અત્મ વસ્તુતીનો દાષ જે, નહિ બેસે તુજ મીશ.૨૨૬
 ગુણવંતી છે (તુ)ગોરડી, સંભળાયો વિસ્તાર;
 સંક્ષેપે સંદહ રહે, શોધવો માહારે સારં. ૨૨૭
 જાણ્યું નામ (તુજ)સ્વામી તણું, મિત્રસહિ તે મેળ;
 અથ ઇતિ કહો આદરી, ખરો અચત રસ બેઝ.

૧ પોતાનું સુખ, પોતાના મુણ; પોતાની ઉત્કૃષ્ટતા, પ્રીતેજ પ્રકાશ કરે.

એકાંત છેએ આપણે, વનિતા કહે સુણ વીર;
 વિસ્તારી તુજને કહું, સાંભળ રહિને સ્થીર. ૨૨૯
 ઊત્તર હિમાળય પંથમાં પ્રહ્લ દશ ભરપૂર;
 નગ્ર એક ત્યાં નંદ ઘડ, જ્યાં નારાયણ નૂર. ૨૩૦
 લક્ષ્મણ પતિ અતી ત્યાં વસે, કોટિ પતિ સેંસાત;
 શહુસ્ત્ર પતિતો સરવકો, શતપતી (ની) નહી વાત.
 જાણે પેકુંટ અવ નવું, ૧ અવની આવ્યું હોય;
 કે કેંસાસ કોડામણું, જુગતે જાણી જોય; ૨૩૨
 વે'પાર કરે સૌ વાંણિયા, ગ્રહસ્થ કરે નહીં ગર્વ;
 શોધ કરે અતિ અવ નવા, સુખીયા પ્રાણિ સર્વ; ૨૩૩
 દળજો બહુ ધરમની, સદા હતની સાખ;
 દરાં શિવનાં દાદશે, પ્રહ્લ ભણે બહુ ભાખ; ૨૩૪
 સસરા માહારા સૂર્ય ભટ, પરણી તેને ઘેર;
 કંથ મલ્યો કોડાંમણી, મુજ ઊપર બહુ મે'ર; ૨૩૫
 શોળ વરસ શોભે સદા, નવું નવ જોખન રૂપ;
 પોશાગ પાંચથિ પરવરે, (તો) તુચ્છ ઈંદ્રાશન ભુપ; ૨૩૬
 મોટા મોટા મોહિને, આવે પેઝીની પાસ;
 મુજ શાયે માયા ઘણી, મ્હારે પ્રિત્યમનિ આશ; ૨૩૭
 પાણુ બુઢી મુજ પાંહાંનીએ, આવી તજને આંધ;
 દહુ મારો અહીંયાં વશ્યો, પ્રાણુ તજાંસે ત્યાંધ; ૨૩૮

કાંમદેવ કોડામણા, મિત્ર અમારા પ્રાણુ;
સમ પ્રીતી યે જાણુ વીશે, જીવંતી કે તુ જાણુ;૨૩૯
ચોપાઈ.

પોપટ પ્રશ્ન કરે તે ઘડી, સુણતાં રીસ અગ્રેષે ચડી;
સમ પ્રીતી કેમ શાંભા કહો, યેને એક લેખે કેમ લહો;
પરણી કર સ્વાંમીનો ગ્રહો, તેતો સહુ સંશારે લહો;
પાણુ પ્રીતી બીજાથી કેમ, કહો વાત બની હોય જમ;૨૪૧
દાહર.

સાંભળ શુક સોહાંમણા. કહુ વિસ્તારી વાત;
સમજી થઈ સમજે નહીં, એતો કાંઈ ઉત્પાત. ૨૪૨
અંતર પ્રીતી અમ તણી, જમ યે સ્વાંમિ હોય;
એમ નિત્યે હું આચરું, ડાહ્યા ન નિંદે કોય. ૨૪૩
બાળ સનેહી મુજ નાથના, દહ જીવે એક પ્રાણુ;
અંતઃકરાણુ મલ્યાં અતી, નાથે કચ્છું નીરમાંણુ.૨૪૪
સંકલ્પ કર્યો મુજ સ્વામિયે, કહેવિ પોતાનિ વાત;
જીવે ન પડવું એકે ઘડી; દીવસ બાધો કે રાત.૨૪૫
જમ શુગંધ છે પુષ્પના. રેછે પુષ્પજ માંદ્ય;
મિત્ર સહીત મુજ કંથ એ, તેમ વરોછે ત્યાંદ્ય; ૨૪૬
રૂપે રંગે ડાહ્યાણે, સરખા યે સમતુલ્ય;
ખાવું પીવું એકકું, મનથી મોંધે મુલ્ય; ૨૪૭

તન મન ધન એક એકને, અરણ્ય કીધું આપ;
 શામે એમ પરસ્પરે, જેમ પરિને ખાપ; ૨૪૮
 રજે ખપે રાજ રહે, કુકુ કરે નહિ કર્મ,
 કાંતા કનખ પર પેખતાં, ચુકે નહી કુળ ધર્મ ૨૪૯
 સ્નાન સંઘ્યા સુખે કરે, ધરે હરીનુ ધ્યાન;
 શાંત્ર કથા સોહાંમણી, શુણે કોડેથી કાંત; ૨૫૦
 પર નિંદા નવ ઓચરે, ન કરે કોશું દેશ;
 સ્વજનને સુખ ઉપજે, એમ કરે ઊપદેશ; ૨૫૧
 એહ પતિએ પ્રીછવું, આંણી મુજ પરલાવ;
 મુજને કહેરે માન્યની, જળ ભરી લોટો લાવ; ૨૫૨
 મેં લાવી હાજર કર્યો, માંછ સુંદર મેર;
 ગંગોદક સીતળ ભર્યું, માયું સવા શેર; ૨૫૩
 લજ્જા કરી ઉમી રહી, મિત્ર બેઠાતા ત્યાંહિ;
 જેમ નેત્રનું વૃક્ષ રહે, જીવો જઈ જળ માંહય, ૨૫૪
 શરમાઈ હું તો સાંમટી, વદને વદુ શાં વેણ;
 એટલે મંહારા નાથજી, કાંઈક બોલ્યા કોણ; ૨૫૫
 એદ રાખે મુજ મિત્રથી, તે શત્રુ મુજ હોય;
 તેવાતે સંદ નહીં, તરણી ખાડ તોય; ૨૫૬
 ને પ્રીતી મુજથું કરે, (તો) ચાંપ્ય ભાઈના ચણું;
 માંનો મુજ સરીખડો, કે' તે સાંભળ કણું; ૨૫૭

વળતી ઉત્તર હું વહી, હૈડે રાખી ધીર;
 સ્વાંમી જે તમે કહ્યું, તેહ ધરૂં શીર: ૨૫૮
 ભમને વાહાણા (તે) મુજને, તમ શત્રુ તે મુજ;
 ભમયિ અધીક મ્હરિ નથી, શા'સ્ત્ર સકળની મુજ, ૨૫૯
 મ્હારા પમશ્વર તમો, હુ દાશી તમ હેત;
 જનમો જનમ જીવંતી અમો, વપુ તણો એવેત; ૨૬૦
 પ્રશ્ન કરૂં પ્રેમથી, હૈડે રાખી હામ;
 રીસ ન કરશો રાયજી, અધિપતી આણે કામ; ૨૬૧

છયય છંદ

સ્વાસ્થ તણો સંબંધ; ધંધ એમ સહુકો ધારે;
 પડે નિત્રને દુઃખ; સરસો ન જાએ ત્યારે;
 ગર્થ તણો હોય અર્થ, કે સમર્થ જોઈ સાધે;
 વળતુ પડે તે વ્યર્થ, પરથમ ભાઈ બધી બાધે,
 શત્રુ આવે જ્યાં સાંમટા, મિત્રો જતારે મારવા;
 હિંદો (કોઈ) ઉઠે નહીં, આવે લગીરેક વારવા; ૨૬૨
 અતર પ્રાંતી હોય, મિત્રાઈતો તેનિ સાચી;
 કુપુધ્યથી કરે કોય, તે તો કાચામાં કાચા;
 શતરૂ ભયથી શર્ણુ; મર્ણુ માંથે લેઈ ધુમે;
 એવો લક્ષે એક, વીવેક જાને જે ઝુમે;
 મુમાંણુ દોલને વીચારતે. મુણે મુણુ જવારે મન્ને;

મંગાસંકર કે સ્ત્રી ભણ્યે, દુધ સાકર ભેગાં ભજે; ૨૬

દાહરે।

પતી કહે શુણ પ્રેમદા, હજી (તુજ) મન સંદેહ;
માહરે પ્રીતી લક્ષ વસા, તેં કહી તેવિ તેહ; ૨૬૪
જીવ એક દેહ જુજવા, તે મીઠ્યા નવ થાય,
જેમ પાણી કણકમાં, પડ્યું કદી નવ જાય; ૨૬૫
હવે એને કેમ હું તજી, ભજી નિત્ય ભાગી ભેદ;
જેમ ચંદન સુગંધછે, એવા અંગ ઊમેદ; ૨૬૬

છપય છંદ

વિધશર અતિ વિકાશ; ડાળ વળગેછે જેને;
બારંગ ભયાંતક કાળ, થઈ કાળ પડાવે તેને
ભમર પાંખાળા.ભાત; પાંખડીએ ગાણુગાણુ ગરને;
કાળા ડંભર ભરપુર, સુરયે નુરખડુ સરને;
પાણુ ચંદનનો છોડવો, સુગંધને અગગો નવ કરે;
કંથ કહેછે સુણુ કામ્યની, લામ્યની ભરથાર(તુજ)કેમકરે
ભયાંતક શત્રૂહોય; તો પાણુ તજી નહી તનથી;
કામદેવની સેવ; મનોહર ઇચ્છુ મનથી;
એને દણુ દ્રઢ; કષ્ટ મુજ સર્વ કપાએ,
કરીએ બે (ભેગાં) ભોજન; ત્યારે સુખ શાતા થાએ
મન્યુની મીત્રાઈ માંતજે, જીવ ગએ જીવ જીવ;

સ્તુતી કરી ત્રીકમ તાણી, સ્વર્ગમાં બે ભેગા થયું ૨૬૮

ચોપાઈ.

એવું મુજને કંથે કહ્યું, તેથી જ્ઞાન અધીક થયું
કાંમ દેવ ગુણી જન ઘણા, એકે વાતે નરાણે માણા; ૨૬૯
ભણ્યા ગણ્યા ભારે ભરપુર, એ નરમાં નરહરીનું નુર;
નથી પરણ્યા એ બાળકુંવાર; જાણે શાસ્ત્ર સકળનો સાર ૭.
સરણે સરખી કંન્યા મળે, તો સંબંધ ત્યાં સફળે ફળે;
કરી વીહવાને પરણે તેહ, રાખે તેથી ઝાઝો સ્નેહ; ૨૭૧
પ્રથમ નિશ્ચય કરશે ઘણો, લેશે પાર તે કંન્યા તણો;
કરે પછી પરણ્યાની પે; કરી ઘરઁગી રાખે ઘેર; ૨૭૨

દાહર.

પોપટ કે સગુણા શુણો, મારે એટલું કાંમ;
જો ગુણ એમાં દખાય; તોરતી દીને (તે) કાંમ; ૨૭૩
વીખાણું કરોછો જોહનાં, તે દખાડો દ્રષ્ટ,
પત્ર લખી આપો પ્રેમદા, તો તો કામ્યાં કબ્દ; ૨૭૪
હૈત ઘણે હશી પડી, શુણ તે એહ વચન;
હા લખી આપુછું કહી, વિચાર કરોછે મન, ૨૭૫

છપય છંદ

જાણુ પેહીને પત્ર, એકત્રપણે ને આપે,
જાપને સસરા હાય, થાપે કદીજ ઉથાપે,

અન્ય કરજે જાય, (તો) થાય ફજેતી ફાંસુ;
 હીસટ સુસટ કદી હોય, પાછળથી વપુ વમાંસુ,
 સખુજ ખરી પણ જુગીએ, અવરકો જાણે નહીં;
 ગંગાશંકર કે હોતે સતી, હા હા હા હોડે કડી, ૨૭૬
 દુખેપણ (ના) વંચાય, ક્રિયા જાણ્યા વીણુ કોથી,
 સખે એ રીતે લેખ; પત્ર છોડીને પોથી;
 છે બે જાણુ એકાંત; પ્રેમદા પોપટ પ્રીત્યે;
 માત તાતને બ્રાત; ઘરમાં પણ જુગી રીને;
 અહસ્થ તણી ને હવેલીએ, ગુઝય થાય (ત્યાં) અતી ધણી
 તોય તરત કો જાણે નહીં, ઘર તેણું હતું તેતાણું, ૨૭૭

દોહરો

પાસે એક દાસી હતી; લીંપતી આપ અવાસ,
 સગુણાએ તેડી તહાં, પોતા કેરી પાસ; ૨૭૮
 કાંમ એક તેને સોંપીયું, લાવ્ય ખરસાંડી દુધ;
 મંગાવી ભરી વાટકી, ખહુ ચલાવી ખુદ; ૨૭૯
 પત્ર એક પોહોજો નેઈને, લેખણુ સુધાં લીધ;
 વળતી અક્ષર વીધ વીધે, કોડયે તેપર કીધ; ૨૮૦
 પ્રેમદા કહે પોપટ સુણો, કહ્યું તે સાંભળ કર્ણ;
 લખી આપ કાગળ અમો; મુકજે મુંજપતી સર્ણ, ૨૮૧
 કુમ કુમ ઝીણું વેરજયો, પત્ર ઉપર પરમાણુ,

સઘળે અક્ષર ચોટશે, કરજે કંથને જાણ; ૧૮૨

છપય છંદ

તે વીણુ નહી વંચાય; અક્ષર જે આંકયા મારા
લખ્યા (તે) નહીં લાવાય, પોપટ શુણ કહુ તે પ્યાશ
અન્ય કરમાં જો જાય, તેથી પણ ના વંચાએ;

ઠોર કંકુ દે માંહય; ત્યારે તે શોભીત થાએ; ૨૮૪
એવુ કહી અક્ષર લખે, અક્કલ અપાર અતી આપવે
મંઆશંકર કે ગુણ ઘણો, પછી લજ્જા શીલોપવે; ૨૮૫

રાગ ઘોળ

સ્વસ્તશ્રી નંદઘડ સોહાંમાણું, ઘણું રમણિક શોભેધાંમ;
ત્યાં પરમ વીરાંમ, પતી પત્ર વાંચજો. ૨૮૬

પુજ્યારાધન ધ્યાનછે તમ તાણું, ક્ષણુ વિસરો નહિ
કોય ઠામ; મળવા અતી હાંમ, પતી પત્ર વાંચજો. ૨૮૭
સુખ ભોગવ્યું તે સ્વપ્ન થાય છે,

ખીછો પરમ પવીત્ર, ગતીછે વીચીત્ર. પતી પ. ૨૮૮
કાંમદેવ મળવા ચોત્ર ચાહ્ય છે;

જેહ આપણા અંતર મિત્રછે, પરમ પવિત્ર; પતી. ૨૮૯
અરણ્યાંનશ્રી ઈંદ્ર પ્રસ્થથી આચરું,

ખડું ધરું અંતર મહીં ધ્યાન, પર અલીમાન;

પતી પત્ર

બાપી સગુણા (હું) કોહો તે કોડયે કરું;
 દંડવ્રત વાંચો આંણી વાંન,
 કહુ તે ધરો કાંન. પતી પત્ર વાંચજો. ૨૯૧
 લખવા કારણ માહારે છે એટલું;
 તેતો તેટલુ કરજ્યો કપ્પલ,
 મારું મોઢે મુલ. પતી પત્ર ૨૯૨
 આપણુ ઇચ્છતાંત્યાં જન જેટલું;
 કહુ કેટલું નવ જાણિા કુલ,
 થશે નથી ભુલ, પતી પત્ર ૨૯૩
 કાશી ગામનો વાશી આ કીરછે;
 પોપટ પ્રેમદાની લાલ્યો લાળ,
 નામે રતી બાળ. પતી પત્ર ૨૯૪
 કાંમદવના કાંમની એ કાંમની;
 અતી મતા વીશાળ,
 સતી વપુ વાહાલ; પતી પત્ર વાંચજો. ૨૯૫
 સાચો મિત્ર છે શુક એ માદ્યરે,
 તેણે કહી મુને જે વાત,
 કહું તે સાક્ષાત; પતી પત્ર. ૨૯૬
 એની આસના વાસના હેતથી;
 રાખી પડંણા એક બે રાત્ર,

વળાવો પ્રગાત; પતી પત્ર. ૨૬૦

વોહીવા કરવા વિવેકીએ આવીયા,

ગુણ જોઈને કેશે ત્યાંસ,

રતી બાઈ જાંય; પતી પત્ર. ૨૬૮

પછી ગમતું કરજો બેહુ બુધ્ધથી;

નિશ્ચય માંનો મન માંહ્ય

હું સુખીછું છું આંહય. પતી પત્ર ૨૬૯

દાહર.

પત્ર મિડયો તે પ્રેમદા, ખાંધ્યા પોપટ(ની)કોટ,
શીખ લીધી શાંમા તણી, વળતી દીધી દાટ. ૩૦૦

હડ્યે આપ આકાશમાં, ચતુર શુક ચોપાસ;

જેની બુદ્ધી જગતી, તે ન પામે નાશ, ૩૦૧

પુરાણ પુન્ય પાંખીયો, વાંખી સઘળી વાત

નંદક નીરખ્યું નેહથી, ચતુરપણે ચોપાટ, ૩૦૨

જેવું જીવંતીએ કહ્યું, લહ્યું તેવું તે ધર;

દીવસ દશ રસ્તે થયા, પછી પાંચે તે ખાર ૩૦૩

હાટ દુકાંચો દાદશા; જોતો જોતો જાય;

બેહુ લખ્યું લેસાટમાં; નિશ્ચ તેનો થાય. ૩૦૪

આવ્યો પ્રાણ ગુ જ્યાં વશે, ધમમસતો તે ધીર;

એકે શ્વાસે ઉડતો, શ્રમ કરતો શરીર; ૩૦૫

નગર સર્વે ત્યાં નિરખી, અન જળ પાંચો આહાર;
 ઝોલખ્યું ઘર અક્કલ થકી, પ્રીછ્યો નિશાંનિ પાર.
 બે જણને ત્યાં નીરખ્યા, સરખે સરખા સૂર,
 શુદ્ધ બુદ્ધ સઘળિ ભુક્ષીયો, જોતાં તે નર(તું)નૂં; ૩૦૦
 ગુણે ગુણ મળી રહ્યા, તે કહ્યા નવ જય;
 પોપટ પોતે હરખીયો, આનંદ અદકો થાય. ૩૦૬
 જોઇ છબી બે વીરની, નીરખિ નિશાંની નેક;
 એવા કોઇ દીઠા નથી; સુંદીર શાભા છેક, ૩૦૮

માલિની છંદ.

ઝબક ઝબક કાંતી, કાંમતો ત્યાંય ભાસે;
 વળિ વદન દિસેછે, ચંદ્ર જાણે પ્રકાશે;
 સરસ સરસ પોતે, આપ રૂડાજ થાયે,
 કલંક નવ દિસે ત્યાં, કાંમતના દહ માંએ. ૩૧૦
 અતિશયે વળિ તેના, મિત્ર સારોજ શાભે;
 જરૂર જીવતિ જીવે, ચિત્ત તેનાંજ સોભે;
 વશિકરાણ કરાવે. નારિયો તેય દખી;
 ઘણિ ઘણિજ કરેછે, પાળવા તેજ પેખો;. ૩૧૧

દોહરો

વસંત કાંમતના જોડવાં, દહ જીદા એક પ્રાણ;
 સ્ત્રિયો નીરખે તેહને, (તો) વાગે મોહનાં બાણ, ૩૧૨.

લલે લલે ભાખી મુખે, શુક બેઠો સનમૂખ;
 દખો બેના દહને; વાંઘ્યો સઘળું દૂખ. ૩૧૩
 શોક નહીં શરીરમાં, ચિંતા ન કરે ચિત્તે;
 હરનીશા આનંદમાં, નિર્ગમેછે નિત્ય. ૩૧૪
 રળે ખપે રાજી રહે, ખાય પિએ બહુ પેર;
 દુર વ્યસન નવ આવરે; મોટી પ્રભુની મેર; ૩૧૫
 દશત કોનિ નવ ધરે, કરે ન કુડાં કાજ;
 જેને મ્હારો થાપિયો; તેને ન કરે તાજ્ય; ૩૧૬
 ગુણુ જોયા ઘણી વરાં, ભાગ્યો છે સંદેહ,
 કાલુ કાલુ બોલાયો, તનથી પોપટ તેહ, ૩૧૭
 આજ કપા પરમેશ્વરે, કરિ મુજપર કે' કીર,
 સફળ થયું મગીયા તમો કાંમ વસંત બે વીર; ૩૧૮
 સુર્ય શોભે સોના સમા, વાયુ રૂડા વાય;
 આ અવસર લલે આવિયો, ગઈ મ્હારી ચિંતાય; ૩૧૯
 પત્ર વાંચો આ પ્રેમથી, બાંધ્યો જે મુજ કોટય;
 ભુગદોશે જશ આપીયો, ખરે રહી નહીં જોટય; ૩૨૦

છપ્પયછંદ.

કહે વસંત શુણુ વીર, કીર કાગળ એ કેના,
 રમણીક શોભે રાખે, શુક સારો તુજ મ્હોનો;
 આંધી આવ્યો અત્ર, પત્ર જે રૂડો લાગ્યો;

તુને પાલ્યો જે જનન મન મ્હારે તે બાવ્યો;
 ધન્યધન્ય એની સુજને, તુજને લાશા શીખવી;
 બાલે બાલ રળીઆંમાણા, નૌતમ જે વાતો નવી. ૩૨૧

દોહરો

એવું કહી કાગળ ગ્રહ્યા, વાંચે ઊઠેલી જેમ;
 અક્ષરતો દીઠા નહીં, તનમાં સમજ્યો તેમ. ૩૨૨

શોરડો

કથું કમ કમનુ કલ્ય; પોપટે તે શીખવ્યું;
 સ્નેહ શંખધી સત્ય, વંચાંછું બે વીરથી, ૩૨૩

દોહરો

હર્ષ તાણાં આંસું પડ્યાં, નથી ગમતું ત્યાં નારય;
 તેડાવીશું ત્યાં યકે, અખળા આંણે ઠાર. ૩૨૪
 છાતી સરશો દાખીયો, પત્ર આંણીને પ્રીત;
 એવું ત્યાંતો નિપન્યું સ્નેહ શંખધી રીત, ૩૨૫
 પોપટ, કે સત્યવંત મુણો, સ્ત્રી વશ છોકે શુંય;
 કેમ આંસું પડ્યાં આંખ્યથી, તે પુછુંછું હુંય;
 ના લાઈ એમ ન ધારશો, પ્રીતી તણો નહીં પાર;
 પુરાણ પુન્ય કર્યાં હશે, તે ઘર એવી નારય. ૩૨૬
 કથું કરે ઠોટી વરાં, *અન્ય ન ઇચ્છે આપ;

* બીજો પુરશ,

ગુણે જરી છે ગોરહી, તેથી તજ્યો સહુ તાપ ૩૨૬
 સામું કદી બોલે નહીં, રાંક થકી પણ રાંક;
 નમ્ર થઈ નમી પડે, જો કાંઈ હોયે વાંક, ૩૨૭
 અવજો ઊત્તર આપે નહીં, થાપે અમારા બોલ:
 દો દીન રહે નહીં શોકમાં; તેણું તરણી(નું) તોલ. ૩૩૦
 છળ બેદ કરે નહિ અમપરે, કોઈ પ્રકારે કે'ણ;
 પર સાથે પ્રીતી નહીં, વદે વિચારી વેણ. ૩૩૧
 જુઠ જરી નવ ઉચરે, જીવ ગમેતો જાય;
 દખિ અમને બે મિત્રને, રાંમા રાજ થાય, ૩૦૨
 કુખ દખી મનમાં બજે, કજે અમારાં મન;
 જાણી પ્રભુ મુજ બેયને, સોખું તન મન ધન. ૩૩૩
 કાંમ સકળ ઘરનું કરે, સરવ કહે સાખાશ;
 માટે પ્રીતી અમ તણી, મેમદા કેરી પાસ. ૩૩૪
 રૂપે રજે ઠાડાપણે, સહુ વાતે સમર્થ;
 જે કાંઈ આજ્ઞા કીજીએ, તે નવ જાયે બર્થ. ૩૨૫
 શુક કહે સાખાશછે, સગુણ તાર નામ;
 અર્થ સાર્યો તેં માહુરો, કોડયે દખાડયો કાંમ. ૩૩૬

ચોથાઈ

વચંત કહે પોપટ મુણ વાત, મુખે તને કહુછુ સાક્ષાત;
 કામો ગામથી આબ્યા તમો, વાંચી પત્રને જાણ્યું અમો.

રતી તાણા વી'વા કારણે, પક્ષી રાજ આઠયા બારણે;
 છો'એ તનયાછે કુણ તાણી, છે મુરખ કે વિદ્યા ભાણી.
 રૂપવંતી કે છે કુરૂપ, છે પ્રાણાણ જતી કે લુપ;
 એના ઊંતર મુજને કરો, પછી શુણી પ્રીત્યે પરવરો.
 ને જુકું જલ્યાએ જપો, ખરે મુઠ જતીમાં ખપો;
 પ્રભંડત્યા સોડત્યા તુને, નો તું છેતરી જાએ મુને ૩૪૦

દાહરિ.

પોપટ કહે પંડિત શુણા, પુછોછો ને પેર;
 ને જુકી જપીએ અમો, (તો) ઊપજે ઝાઝું ઝેર.
 પ્રભંડત્યા બેઠ ઘણી, સોડત્યા શીર હોય;
 ચંદ્ર સુરજ એ સાખિયા, ઇશ્વર સઘળું જોય. ૩૪૧
 માટે મન ધીરજ ધરો, મુણા નીરાંતે સુત્ર;
 કાશી રાજને નથી, પેટ પ્રતાપીક પુત્ર. ૩૪૩
 એક દિન મૃગયા કારણે, ગયા ગ્રહિકર બાંણ;
 ત્યાંથી રતી ઘેર લાવિયા, પુરાણ કહૂ પરમાંણ. ૩૪૪
 વિશ્વામિત્રના તપ થકી, ઊપની છે એ નારય;
 રૂપ કલ્પું જાએ નહી, જાણે સહુ સંસાર. ૨૪૫
 કરતા તો નારી ગયા દર્ખી રંભાનુ રૂપ;
 જાર ચોળી છાંની રહી, વળતો દીકો ભૂપ. ૩૪૬
 પછી તેકો ઘર લાવીયા, ધરમની મુત્રિ કીધ;

સો સૂત સરખિ મન ગણી, ભણી ગણું વિધવીધ.
 અકલવંતિછે અભકી, સગુણથી શુભ પેર;
 ભાગ્ય લખિ હોય ભાન્યની, પરણે તેન ઘે'ર. ૩૪૯
 ઘેઠામાં ઘણું કહું, દષ્ટે દ્રષ્ટે કોય;
 કાવ પડે ઘટમાં વડો, ઝોસડ તેનું ન હોય.
 ઝોક સમે એ અધોપતી, તેડી પોતાની 'પાસ;
 પ્રિયે તેને પ્રીછવું, અઢકી આપીં આશ. ૩૪૯
 સ્વયંવર રચશું શોભતો, આજ થકી નવ માસ;
 આવશે મ્હોટા મહિપતી, આપણને અવાસ. ૩૫૧
 પછી તું સારો પરખજે, ડા'પણ ગુણને રૂપ;
 વરમાળા આરોપજે, ભારે જાણી લૂપ. ૩૫૨
 હાહા કહીને અરભકી, આવી પોતાને ઠાંમ;
 ખસ્તાવો કરતી હતી, મનમાં સમત્તિ રાંમ. ૩૫૩
 અરે પરભુ કેવો મજે, મુજને ભવ ભરથાર;
 અતુર શિરોમાણુ જો હશે, તોંતો સફળ અવતાર. ૩૫૪
 મુઠ હશે જો સરવ જન, પછી થાશે શીં પેર;
 મુખે દુઃખે જવું પડે, ગુણહિણુ ને ઘે'ર, ૩૫૫
 માપટ કે' તે મેં શુણ્યું, છાંની રાખી બાજ;
 સોધું સ્વાંમી હું સુદરો, ફાંસુ ધરે શિદ ફાગ. ૩૫૬
 તુજ સરખો તુજ નેવડો, વર એક વિધા વંતુ

ઢોડયે કામ્યની તુજને, તેડ પમાડું કંથ. ૩૫૭
 છુગુ ઓશિકગ લક્ષ વસા, થોડા દોનમાં થાઉ;
 પરવાસ કરું હું પ્રેમથી, દશ પરદશે જાઉ. ૩૫૮
 એવું કહીને નીકળ્યો, કરતો આવ્યો યાંહ્ય;
 કાંમ દવ કૃપા કરો, વધામાણી દઉ ત્યાંહ્ય, ૩૫૯
 સ્વયંવરમાં જિ આવજો. જરૂર જરૂર મા'રાજ;
 વિડિવા કરું છું પિત્ર હું, આતી હર્ષિત થઇ આજ ૩૬૦
 દોઇ થકી ડરશેા નહીં, કરજ્યોજી શુભ કાંમ;
 પત્ર પહોચ્યાયિ આવજો, જ્યાંછે કાશી ગાંમ. ૩૬૧
 એવું શુણી હરજ્યા સહુ, વચન પરસ્પર લીધ;
 ઢોડયે કુમ કુમ વેરિયાં, કણસાર ઘરમાં કીધ, ૩૬૨
 વસંત કહે વીરા શુણો, કરજ્યો જાતનું જલન,
 કહેજો સુણરે કામ્યની, રાંમા પામી રતન- ૩૬૩
 પોપટજી હવે પરવરો, કરો કાંમ્યનીને જાણ;
 દખો એવું (જો) નય કહે, તો ઇશ્વરની આંણ. ૩૬૪
 વળી કહેજો એક મુખથી. સંદસો કહુ કે'ણ;
 મનમાં જો હોય આરતો, તો વદજે કાંઇ વેણ. ૩૬૫
 પત્ર લખજો તું પ્રેમથી, નેક ન રાખીશ તુન્ય
 અતુરા ચીંતા કાં કરે, પુર્યે કચ્છું તેં પુન્ય. ૩૬૬
 એકાદ પ્રશ્ન લખું અમો, વાંચી સુણજો વર્ત;

ઉત્તર તેનો આપજે, જો પૂઠાયે તુજ સર્ત. ૩૬૬
 સીસ રાખા કરીરામાં, જો મન નાવે મર્મ
 બળ ઓછું બુદ્ધિ તણું; તો શિદ્ધ ધરવી રામ. ૩૬૭
 એમ દીલમાં નાં આંણુશો, જેથિ થાય અપજશ.
 નાહાંના મહોટા નર સહુ, વનીતા બુદ્ધી વશ ૩૬૮
 કામદેવે લેખણુ ગ્રહી, કામગ લખવા કાજ;
 ગર્વ ગર્વિ બીજ તણા, તનથી થાયે તાજ. ૩૬૯
 અક્ષર પંક્તિ ઓપવે, મોતી સરખા મેળ;
 જુઓ હવે જીવ્યા થકી, ખરો રચેછે ખેલ-૩૭૦

છપ્પથ છાંદ

સ્વર્ગ સમું શું સૂખ, નીરાંતે કોણુ સુવેછે;
 જાગતો જન તે કોણુ, અહરનીરા યાણુ રૂવેછે;
 દરિદ્ર પુરૂષ તે કોણુ, સૂખી નર કોને કેવો;
 જીવન જત જન જેહા, તે લક્ષે કેમ લેહવો;
 વસ્તુ એકતી એકછે, જીવ્યાવિણુ શત્રુ રામી;
 ગંગારાંકર કે કામ નર. લખ્યું નારય લખજે નમી ૩૭૧
 મોટા રોગ તે કોણુ, ઔશધ તેને શું કરવું;
 આલુશણુ શું આંગ, ધોરજથી દહે ધરવું;
 મોહનું તિથ તે કોણુ, જવરથી જવર કહીને;
 જન્મ જીવનરોગે, મુરથી મુર (કોણુ) લાહીને;

(વળી)ઢોર સરખો કુણુ ધારિએ, નારી કહે નિશ્ચે કરી

એ અકલ્પ નવ ઊકલે, તો એ મેં તુજને વરી; ૩૭૨

ચોપાઈ.

ચોપટને બંધાવ્યો પત્ર; જાવ તમે તે ઠાંમે તત્ર;

શીખ દઈ વળાવ્યો વીર, કોડયે પંથ પળાયો કીર; ૩૭૩

હર્ષ ભેરય ગુણવંતો ગયો. તે શાંમાને શણે થયો;

શીઝીનારી રૂડો પેર, મનમાં અદકિ આંણી મ્હેર, ૩૭૪

કે' કાંમ્યની કુશળ છો કીર, ભલે પધારયા મ્હારા વીર;

થયા દુખજો લાગી વાટય, કીધી મહેનત મ્હારે માટય, ૩૭૫

કેમ કાજ થાયું કે નહીં, એવી તેણે વાંણી કહી;

શાંમા કે સાંભળને કીર, સાચુ બોલજે રાખિ ધીર; ૩૭૬

દોહરા.

શુક બોલ્યો સનમુખ થઈ, ક્ષેત્રનાં નીશાંત;

જસવંતી જીવંતી તુને; મળીયુ રૂડુ સ્થાન; ૩૭૭

જેવું નિપજ્યું તે કહ્યું, વીસતારિ સહુ વાત,

તેહ સમે શાંમા તણું; તન બદલાયુ તત્ર; ૩૭૮

રૂપે થઈ રૂડી રતી, સુણ્યું કાંમનુ નાંમ;

જ્યાં કાગળ કરમાં ગયો, વાંચ્યો તેણે ઠાંમ; ૩૭૯

કાગળ વાંચ્યો કાંમ્યની. વિહવળ થઇ તે વાર.

ખરબુ મુને પરણાવજો, આ ભવ એ ભરથાર; ૩૮૦

આહ! અક્ષર શા લખ્યા, વાગે રૂઢમાં બાંણ,
 જો નર એવો ના મળે, તો જાએ ગુજ્ર પ્રાંણ. ૩૮૧
 પોપટ કહે શાણુ મેમદા ઘડેલાં કહાડે ધાર;
 પરાણાવું તુને (એ) પતી, આઝુ મુજમાં જોર; ૩૮૨
 એવું મુણતે અતિધણી, રાંમા રીઝી મન,
 બહુ સુખ પાંમો બાળકી; વાઘ્યું તેનું તંત, ૩૮૩

છપથ છંદ

માંન્યનિ થઈ મદવંત, અનંત અતીશે હરખી,
 પત્ર તાણી અતી પ્રીત, અક્ષર તે નરના નરખી;
 સરખી મળો જો જોડય, જોડય નહીં એકે તેમાં;
 હે હરીતું સહાય, દુખ ન રહે કાંઈ રૂઢમાં;
 મેળવજો મુજને મન ગમ્યો, આ ભવ એ મુજને પતી;
 ગંગાશંકર કહે તે સતી, વદી એ રીતે રૂઢી રતી, ૩૮૪

ચોપાઈ

હર્ષ થકી દીન ઝાઝા ગયા, માસ ત્રણ લગનના રહ્યા,
 પુર પતીએ વિચ્યારી પેર, તેડી કુંવરી પૌતાને ધેર; ૩૮૫
 પરધાન સગાં સહોદર સહુ; મેળવ્યા બીજા માનવ બહુ
 રાજ કુંવરોને લખીયે પત્ર, તેથી સને આવે અત્ર, ૩૮૬
 મંડપ મહેલ સહુ શોભીત થયું, હવે બાકી લેશે નવ રહ્યું

કુળવંતા રનિવંશી ભુપ. તેડો કુંવરજે શુભ સ્વરૂપ, ૩૮૭
બીજા કોઈને કહેવું નહીં, આજ્ઞા એવિ રાજાની થઈ;
અધમ જાતનું અહીં નહીં કાંમ. લખી પત્રીકા ઠામો ઠામં

દોહરો

રતી આવી પાછી ફરી જ્યાં પોતાનો વાસ;
પોપટને કહે પ્રેમદા, હવે ન પાંમવો ત્રાસ; ૩૮૮
અક્ષર લખુ મુજ હાયથી, પુરૂ પ્રબન પરમાણુ;
કરૂં કાંમ વસંતને, જુગતં સઘળું જાણુ. ૩૮૯
ખિડવુ તે તો નવ બને, શિયળ, થયે શો સાર;
મારે મન મેં માંનીચો, કાંમ, તે, રાજ્ય કુમાર; ૩૯૦

છપથછંદ.

બીજા નિંચ એ ઊંચ, ચુક કેમ અવસર આ-ચો;
ચંદ્રખોળાનું ચીત, ચકોર જે પક્ષી કાંચો;
ચમકું પકડે જેમ ? કોહ, મોહ મુજને તેમ લાગ્યો;
લખ્યો હા'પણનો લખ, મેખપરખો વપુ વાગ્યો;
ઘાવ ઘટતો પેટે પડ્યો. રૂઝશે તે તાહરે;
કાંમનો કર ફરશે રૂ વપુ, જાત્રી હૃતથી જાહરે; ૩૯૨
એ ત્યાંને હું આંધ, અત્યારે અગાં છેયે;
આજુજો ઇશ્વર યોગ, ભરતારના ભેગાં થૈયે;

૧, દોહોડુ; ૨ સરીરે

ભોગવીએ શુભ ભોગ, રોગ સન્નેગથી રૂઝે;
 કરવું કઠીણ છે કાજ, રગુમાં જેમ સુરા ગુજે,
 માટે હીંમત તું રાખજે, પોપટ શુણ કે' પ્રેમદા
 બેશી રહ્યાથી બગ ઘટે, મટે નહીં કુકુ કદા; ૩૬૩
 ઉધમથી સડો હોય; લક્ષ્મિ લીલા ઘરવાડી;
 વિના ઉધમ નહી કોય, ન આપે જસ અન્યાડી;
 પુત્ર પુત્રાદિક સર્વ, ઉધમથી સૂખ તે થાય;
 બેશી રહે નિશદીન; ટુંકારા સહુના ખાચે;
 બાપનો પૈસો બહુ હવો, તોય (પાણ) તેણે શું થયું;
 બેડો બેડો ને ભોગવે, તેમાં શું દૈત રહ્યું ૩૬૪
 કોઈ કહેશે એમ, જેણે મુખ દાંત આપ્યાછે;
 આપે આવાણું તેહ, પરણુ 'કાણુ કર્મ થાપ્યા છે'
 તે આજ નહી થાય, લેનાટેજેક લખાણું;
 પાણુ તે સઘળું શુન્ધ, શ્વાન સુખ સમુવખાણું;
 ગંગાશંકર કહે અસ્ત્રીવદી, કદી પોપટ ભુલેમાં;
 પત્ર પોચાડો માહયરો, તમે વિ'વા કરેલમાં, ૩૬૫
 હાહરે!

પોપટ કહે સુણ પ્રેમદા, એમાં શો સંદેહ;
 મુજને ભાર પડે નહી, તારે મ્હારે નહ; ૩૬૬

આપુ પત્ર એકાંત જઈ, તેડી લાવું તર્ત.
 રસ્તો સહુ મેં નીરખ્યો, રહીછે મહારીક્ત; ૩૯૭
 સ્વસ્તશ્રી નંદવડનગર, પુરાણ પર્મ પવીત્ર;
 માધવ સહીત એક મંદીરે, વસો વાસણે મિત્ર; ૩૯૮
 સુદાર શોભા તમ તાણી, તે વરાણી નવ જય;
 જુગુ તમારા શા ગ્રહુ, મુખથી ના કે વાય; ૩૯૯
 કાગળ કાશી પુરથી, લખોતંજ પત્ર પ્રમાણ.
 આશિર્વાદ રતિ તાણા, હજારો કોડ કલ્યાણ, ૪૦૦
 તમે લખી જે મોકલ્યો, પોપટ જોડે પત્ર;
 તે પહોચ્યોછે મુજને. એકાંત સ્થળમાં અત્ર. ૪૦૧
 સમાચાર સહુ જાણીઆ સમસાના જે સાર;
 પ્રતી ઉત્તર તે પ્રીછજો વપુષાંણી વીચાર ૪૦૨
 હા'પણુ નથી મુજ દહમાં. ઘેહેત્રા બોલું બોલ.
 તનથી હસજો ત્રેવીધે. કરજ્યો મારૂં તોલ. ૪૦૩
 માંથે છત્ર સ્વામિ તમો. ઠપા કરીને થાવ.
 સમરણું કરો શ્રી હરી, એવું ચિતમાં ચા'વ, ૪૦૪
 વળી આપના મિત્રજે. રૂકું નાંગ વસંત,
 તે હમારા મન થકી. કદી નહીં ખસંત; ૪૦૫
 વળી લખુછું એટલું. ખુશી રેજ્યો ત્યાંય
 ઈત્ર સુદની પુત્રજે. વે'સા આવો આંય; ૪૦૬

છપય છ ૬

ત્રાસના કરે ને ત્યાગ. સ્વર્ગ પદ પામ્યો જાણ્યું
 ચિંતા નહીં તન જેહ, પ્રીતે પો'ડયો પરમાંજી,
 જાગતો જન તે એહ, વીવેક જોડુ ખરૂં વાણું.
 ભુખ્યો રૂવે નીશદીન જાય દાતાને શાણું;
 ત્રાસના વીશેશ દરિદ્રને, સુખી સંપ સહુ લોકમાં
 જીવન મૃત તે જાણ્યો, નીરૂઢગી નિત્ય શોકમાં ૪૦૭
 વસ્તુ એકની એક. ઇંદ્રીઓ શત્રુ આપે
 જીતે તો નહીં જોર લાજ કો દી નવ લાપે
 મો'ડુ દુઃખ તે ભુખ. આપડ અજ તેને કરવું,
 આભુશણ રૂકુ અંગ, સ્વભાવ રૂપી સૌ ધરવું;
 મો'ડુ તેથી શુદ્ધ મન, જવરથી જવર ચિંતા ચડે,
 મન જીત્યે જીત્યું કે' જગત, એમાં ફર કાંઈ નવ પડે;
 સુરાતે કે'વાય, ઇંદ્રીઓ જીતે આપે; ૪૦૮
 ઢોર સરીખો તેહ, વિદ્વામાં કાંઈ નવ બાપે;
 અક્કલ એટલી અંગ, સ્વાંમી સાચી કે જોટી;
 થાશે તમ સંજોગ, યેસ મો'ટામાં મો'ટી
 પ્રેમ સહીત પાલવ ગ્રહયો, મન શાથે મેંતમ તણે;
 વાંચી પત્ર વિવેકનો, ઘટમાં સ્નેહ ગણુજે ઘણો; ૪૦૯

દાહરે

આ હિતર તમ પત્રનો, વાંચી આણજે વડાલ;
 નામ શુણ્યુંછે તમ તણુ, થઈછું ત્યારની ન્યાળ; ૪૧૦
 લખવાકારણ એટલું, તેટલું કરજે કામ;
 જાણવુંછું જુગતે કરી, અધિક લખિ આ કામ. ૪૧૧
 પીતા સ્વયંવર માહ્યરો, રચવા મહુરત લીધ;
 ઘિતર સુદી પુનમે, પ્રમાણ કોડે કીધ. ૪૧૨
 તેડયા સહુ વસુધા પતી, લખીયા પોળા પત્ર;
 ઘિતરિ પુનમે આવશે, સકળ અધીપતિ અત્ર. ૪૧૩
 તમે પણ આપે આવજો, જરૂર પણ બે મિત્ર;
 તમ વીણુ સુનું સર્વથા. છેજી પરમ પવીત્ર. ૪૧૪
 અધિપતિ મ્હારે મન તમે, બીજી સઘણું વ્યર્થ,
 તમ આવ્યે અતી માહ્યરા, સરસે અધીકા અર્થ ૪૧૫
 રાત દીવસ ઝંખુ ઘણી, મનમાં મળવા મેળ;
 ચરણ કમળ ચિત ચોટિયું, ખરે ફલ એ ખેલ; ૪૧૬
 આયુધ ધરીને આવજો, મુરા તાણા શણગાર,
 કાથી મન બિહિશો નહીં, લેશ તમે લગાર. ૪૧૭

છવથ છંદ

કાચર થયે કેમ થાય, ધાર્યું તે ધુળ મળેછે;
 ઉઘમ કરથે સહુ હોય, મનોરથ સફળ રૂળેછે;

માટે ન ધરશે બીક, સુરાપાણ સર્વે સજ્જને;
 લાવજ્યો સાથ વસંત, ભાવે કાશિપુર ભજજને,
 તમે આઠ્યે તન માયરૂં, સાચે અંગ શોભિત થશે;
 અધીક પ્રકુલીત હરખથી, દુઃખ સરવ દુરે જશે. ૪૧૯
 તમે મહારા છો પ્રાણુ, બીજું નથિ મુને બહાણું;
 ઘણા રચીને ઘાટ, હાંમ મળવાની ઘાણું.
 પાંખી અસ્ત્રિ અવતાર, રૂપ જોખન મદમાને;
 જાણે સહુ સંસાર, તોલ મહારો જે તાતો;
 મળવા તમને હું ચાહુજી, ન મળે છવ જોખમ થશે;
 હું અહીંને તમે ત્યાં વસ્યા, દોલમાં શું ધારયું હશે. ૪૧૯

દોહરો

માટે મન વિચારિને, કરજ્યો અત્ર પ્રવેશ;
 દહેશત દેહ ન ધારશે લક્ષણવંતા હેશ. ૪૨૦
 મનમાં એમ ન આંજુશે, જે ત્યાં કેમ જવાય;
 ભુપતીની સભા વિશે, ભુપત કેમ થવાય. ૪૨૧
 બ્રહ્માણ્ડિ ભુપત ઘટે, તોડ કરતાં તંત્ર;
 આયુધ જે અગ્નિપતિ તાણાં, તેથી મ્હોટા મંત્ર. ૪૨૨
 થોડુ લખ્યું ઘણું કરી, વાંચી જોજો પ્રત;
 શુણતાં સજ્જને બે જાણા, ત્રોવીધ તનથિ તમ; ૪૨૩
 અખગાને તમ આશરો, એકજાહે આધાર;

આશા સ્વામિ તમ તાણી, કહુ શું વારંવાર. ૪૨૪
 મુજ સરખી તો લક્ષ્મી. મારે મન તમ એક;
 પ્રેમ કરી હૈયે ધરી, રાખો મ્હારો ટેક. ૪૨૫
 કમ કમ જાંટી જાંટણુ, બિડિ કંકોતરિ તેડ; ૩
 બાંધી કોઠે કીરને, જેનો સાચો રનેહ. ૪૨૬
 જાલાઈ તું ઉતાવળો કરકરય મારું કાજ;
 મુને ભરૂંસો તાહ્યરો, જો રાખે મુજ સાજ. ૪૨૭
 રક્ષા કરજ્યો તાહ્યરી, શ્રી શીતા પતિ શાંમ;
 વેગે જા ઉતાવળો હૃદયે રાખી હાંમ. ૪૨૮
 મુખથી ભાશણુ માહ્યરું, કરજે ત્યાં જો કોણુ;
 કહુ તે કેજે ત્યાં જઈ, વદજે વદને વેણુ. ૪૨૯

છપ્પછંઠ.

દ્રુપદ રાજાને ધેર, અરજીને પ્રાક્રમ કીધાં;
 કર્યો જાળ (માં) મછ વેધ, દ્રુપદી પરણીને લીધાં;
 જનક ધેર શ્રીરામ, ધનુશ ચડાવ્યું ધારી;
 થયું જન્મમાં જાણુ, પરણ્યા શિતા સતિ નારી;
 તેમ કહેજે જો કાંમને, રતી રામાનો કર ગ્રહો;
 જીવો જઈને શું થાયછે, લક્ષણવંત જો લહો. ૪૩૦

ચોપાઈ.

એવું કહી વળાવ્યો વીર, ઉડે પંથ પળાયો કીરુ.

દીઠે મારગ ચાલ્યો જાય; ત્યાંતો એક તમાસો થાય. ૪૪૧
 શીયાણાઆકાશે જમે, પોપટ જતને અદકુ દમે;
 અપ્પ સરખી મારી ચોટ, ઝડપ ફીરની ઝાલી કોટ. ૪૪૨
 પેલો પત્ર પડ્યો વાટચમાં, પોહોલી પથરનિ છાટમાં;
 હુતી વાડી ત્યાં માલાણુ તાણી, તે ઠાંમે શોભા છે ઘણી;
 આજ જાજ્ય લે કોની નહીં, તે માટે કંકોતરી રહી;
 તે રાજની વાડી હતી, માલાણુ ત્યાં આગળ થઈ છતી. ૪૪૪

દાહરો

લાગ ફોવ્યો લક્ષણુ થકે, મારી પોપચે ચાંચ;
 શીયાણાથી છુટોયો, અધીક ફરીને આંચ. ૪૪૫
 વાળ્યું દહમાં દુબને, માટે મૂકી દીધ;
 પોપટ ઊડ્યો ત્યાં થકી, મુકાંમ છાંનુ કીધ. ૪૪૬
 હક્ષ હતુ એક વડ તાણું. ગુફા સરખું ઘોર;
 લપાયો લક્ષણુ થકે, જેમ ઘાયલો ચોર. ૪૪૭
 વગર લેવા દવા વપુ, અતી સંકટ શરીર;
 પાંચો તે પોપટ ઘણું, ફોડણુદિ પતિકીર. ૪૪૮
 એહ વાત રહી એટલે, (પણ) કાગળનુ શું થાય.
 ફુલ લેવા માલાણુ ગઈ, તેના કરમાં જાય. ૪૪૯
 વાંચ્યો એહ વિવેકથી, જોયા અક્ષર જેમ;
 નામ શુણ્ણુ રતી તાણું, ચમકી તનેમાં તેમ. ૪૫૦

વાંચી સમજી વારતા, વિચાર કરે તેવાર;
 જોએ બાઈ આવે અહીં પાંચુ દ્રવ્ય અપાર. ૪૪૧
 નથી એ કાંમાવતી, કામસેન ત્યાં ભૂપ;
 નીચ ને નહી હોય નાતરું, કુડો અતી કરૂપ. ૪૪૨
 નરપતીમાં એ નીચ છે, ઊંચી એ કન્યાય;
 પૈસો અતીશે પાંમીયે, જો કરું અન્યાય. ૪૪૩
 પંથી થકે પડી ગયો, તે આવ્યો મુજ હાથ;
 જઈને આપું એહને, કોણુ લડે મુજ સાથ. ૪૪૪
 કામસેન જો પરણશે, રતી રંભાને રાય;
 વગતી ધાર્યું આપણું, સ્થીરપણેયિ થાય. ૪૪૫
 કરું દલાલી તેહની, ભોગવાવુ બહુ ભુપ;
 એવું અહાયતે ચોરટી, માણુ સ્વેત સ્વરૂપ. ૪૪૬

ચોપાઈ

સ્વેત સ્વરૂપ માણુનુ નામ, આવી કાંમા વતિને ડામ;
 કામ દવતો રણુમાં રહ્યા. સમાચાર રોહોક્ષાને ગયા. ૪૪૭

સોરઠો

ઠસો કરતી ઠેઠ; બાણી ઠણી તે માણુણી;
 પોહોચિ મ્હોલા હેઠ, રમઝમ રાજા મંદિરે. ૪૪૮

દોહરા.

ઝોળ મટોળ ગાલે કચું. ટપકું જો જંગાલ,

બાણે છુંદણું છુંદણું, કચ્છું કંકુ કપાળ. ૪૪૯
 દીસંતી દેવાંગના, છાળ ધરિ કર માંદા;
 હરખ બેર આવી મળી, રાજા બેઠે ત્યાંય. ૪૫૦
 હજવે રહી વાંણી વદી; ધુંધટ તાંણિ ઘેર;
 પત્ર સમર્પ્યો પાપ્યડી, ચંડાલાણ ચિત ચોર. ૪૫૧
 કાંમસેન્ય રાજા કહે, કાંમ્યની તુંછે કોણ;
 કાગળ લાવી કો તણે, આવી ક્યાંયિ આંણ. ૪૫૨
 કે' માંદાણ સુણો મહિપતી, અતિ મતિ છે આપ;
 દૂતો તમારો માલણી, મોહોડુ મુજ ઘર માપ, ૪૫૩
 સ્વાંમી પુણ્ય તમ મંદિરે, લાવેછે નીશ દીશ;
 હું અહીંયાં આવું નહીં, ઘણું કાંમ મુજ શીશ. ૪૫૪
 માટે તમે નવ્ય આગળો, સારી પેઠે સુત;
 કોઈ દીસ કુત્ર આપવા, આવે માહારો પુત્ર ૪૫૫
 આ કામળ મુને વાટથી, જડ્યો અચાંનક જોડ;
 જો બળહોપતો ત્યાં જજો, રતી લાવજો તેડ. ૪૫૬
 નીકર ઘેર બેશી રહો, કરો તમારું કાંજ;
 શીસ ન કરશે રાપણ, મહિપતિ માહારાજ. ૪૫૭
 સુણતાં વાત હશિ પડ્યો, શાંમા કહું શાણ સાચ;
 પરાણી લાવું પ્રેમદા, નિત્ય કરાવું નાચ. ૪૫૮
 દેખાડું હું તુબને, એ રંભાનું રૂપ;

ભાળ દિધિ ભજે ભાંચની, એમ વધોતે ભૂ... ૪૫૬
 મ્હોર પાંમી તે માલાણી, ગઈ પોતાને ઘેર
 રાજ થઈ રાંમા ઘણું, પછી થાય શી પેર. ૪૬૦
 રાએ પ્રધાન(ને) તેરિયો, પુછિ પટેતર વાત,
 કહે વજર જાણુ અમો, કાંને શુણ્યુ ગઈ રાત. ૪૬૧
 ઊડતી મેં અડધો શુણી. ભાગ્યો હવે સહુ બેઠ;
 એવાતે કાંઈ ન ધરો, રખે દેવામાં ખેદ. ૪૬૨
 ન જોઈએ ત્યાં નોતરું, એ વાતે શી લાજ;
 નથી ભીખ ત્યાં માગવી; મન ધરો મ્હારાજ; ૪૬૩
 જો ગૂગુ કાંઈ દખરો, તો વરશે એ નાર;
 ખુચિ કોવિ નથી આપણે, તો શી કરવી વાર. ૪૬૪
 મહિપતિ કે મુને માલણો, આપ્યો કાગળ આજ;
 વગર તેડે ડરશું નહીં. મુધરશે સહુ કાજ. ૪૬૫
 નામ ફરવીએ આપણાં, તો કાજ સહુ હોય;
 તમ સરખા પરધાન જ્યાં, શું કરશે ત્યાં કોય; ૪૬૬
 પત્ર પ્રધાને વાંચિયો, નિરખી હરખો આપ;
 મુશ્કલ નથિ કાઈ મહિપતી, ૧તનું ન ધરશે તાપ. ૪૬૭
 કાંમ કરવું મનમાં ધ્યુ, તોતો સઘળું સેલ;
 પત્રવાળો પૂકે રહ્યો, આપણ ચાલો પેલ ૪૬૮

કાંમ માધવ જે કોઈ દીન, જાણ્યા વિણ નહિ જાય;
ચાલો નાંમ તેનાં ધરી, જીવો હવે શું થાય, ૪૬૬

છપપ છંદ

કાંમ સેન્યનું નાંમ, કાંમ દેવ પછી કરીયું;
મધ્યાન તાણું જે નામ, માધવ એ રીતે ધરિયું;
રૂડા પેરયા શણગાર, આલુપણ અંગે સજીઆં;
મુખ ચાબ્યાં તંબોળ, તનથિ દુઃખ સઘળાં તણ્યાં;
ત્યાં બ્રાહ્મણ જે ભાવે થયા, શ્રીફળ વેહેર્યાં સાથમાં;
જેમ કાગ કોયલ બને; તેમ તાળી લે હાથમાં. ૪૭૦

મનહર છંદ

શણગાર સજી આપ, વજરને કહી વાત;
સાથમાંથી નિસરીને, ચાલ્યો ઘેર એકલો;
પછી નારી પાળે જઈ, રાજ થઈ કે'છે વાત;
શંખાણી તું સાંભળજે, શોભુકું હું કેટલો,
ત્હારો ભાવ પુછું નહીં, રતી સતી લાંબું અહીં;
આજ દીન દશ પછી, કાઠી મુક તુજને;
રમુ જમુ રાજ રહુ, કંકોતરી થકી જઉં,
હરણાક્ષો લાવુ અહીં, તુજપર(ગજે)મુજને. ૪૭૧

ચોપાયા છંદ

આપ તણી શી શોભા કે'વી, ઉજવળ દીસો કેવડ

૧ કાચ ક'લેડા સર્પા હોએ, વળી રઘડદના જેવા; ૪૭૧
 માટે આપે વેડા જાવો, સ્વયંવરે જઈ બેસો;
 તમને દેખી તુરત પરણે, ઉસિધિ નહીં સંદેહો; ૪૭૩
 વળી કાજળ વીના દેચાલે. આપણે પાસે ભરિયાં;
 વસ્ત્રા લંકાર^૫ બગડશેને, દેહજ્જશે આધરિયાં; ૪૭૪
 ૭ કૃશ સર્પના સર્પો ભુજછે; તુરત અમકે ઝાલે;
 (જેમ) મણિ લોભને માટે વાદી, સ્થીર ચિત્તેથી ન્યાલે. ૪૭૫

૧ કાચ, કલેડાની જોડે મુક્યો હોય, ને જેવો ચ
 બકે તેમ તમારું રૂપ ચળકે છે (મતલબ કે કલેડા જેવો
 ૨ ઘડદ (ને તેણે ચોપડ્યાથી) કેવા ચળકેછે; તેમ તમા
 ૩ રૂપ ભમકો મારે છે; (મતલબ કે ઘડદના જેવો)
 ૪ પાંશરી (રહીને તમને કંન્યા પરણશે, કાંઈ સંદેહ ન
 ધારશે). “કેહેવાનું જે તાહારા કાળા સીંધી જેવા રૂપ
 સાંમું પણ નહીં જુવે તેમાં સંદેહ નહીં” ૪ આપ કા
 જળ રૂપછે; ૫ સાચવજો વસ્ત્ર અલંકાર બગડે નહીં
 [મતલબ કે તાહારા શરિરથીજ બગડશે;] ૬ તમારું આ
 રૂપ છે અને વળી આવા શણગાર ધર્યા છે માટે
 તમને મુકી બીજને પરણશે તો કંન્યા લજવાશે; (મ
 તલબ કે આ બંધા વસ્ત્રાલંકાર લજવાશે) ૭ વળી
 કૃશ (કાળો) સર્પની ફેણ જેવો તમારો હાથ છે માટે
 અમક લેતી ઝાલસે (હસ્ત મેળાપ) મતલબ કે કાળા ના
 શૂના જેવો તારો હાથ ઝાલતાંજ અમકશે (ભય પામશે)

એમ કહીને હાથજ કીધું, કાંમ સેન ખુશિ થાયે,
વારું કહિને આલ્યો જાયે, પછી પંથે પગાયે. ૪૭૬

છપથ છંદ

હજારી આત્રે આલ્ય, ઠાઠ ઠગાઈનો કીધો;
આલ્યા છડા જાણુ ખેચ, ઠંકો પુર મધ્યે દીધો;
કોઈ ન જાણુ વાત, પ્રભાત સમે નિસરીયા;
લાગ્યું રતિમાં મન, ખીજા જન સૌ વિસરીયા;
રહ્યા જઈને તે ખાગમાં, વિચાર કરે* વરવા તણા;
આપા ચીપ ચતુરાઈથી, ઘાટ રચે મનમાં ઘણા ૪૭૭

દોહરો.

પોપટ પોને સુખી થયે, મટયું દહને દૂખ;
કાગળ પડ્યો છે કોટથી, માટે કરમાયું મૂખ; ૪૭૮
હજારે હજારે પરવરયો, મનમાં રાખી હાંમ;
ખાંચો નંદવડ નગ્રો; કાંમ વસે જે હાંમ; ૪૭૯
દોડી સમુદ્રા સુદરી, વસંત તણે અનાસ;
જુનાર ત્યાં જઈને કરયો, ખેઠો પોતે પાસ; ૪૮૦
કો' આંખ્યાં છે કપારનાં. રાંમા સાસરિ માંજ;
કુટુંબ કુશળ છે તમ તણું, એ સંભળાવાં આંખ, ૪૮૧
હા ભાઈ કહી હસિ પડી, કુશળ છે સૌ સાથ;

આઠમે દિન થોડા થયા, સંદેશો '૧કે' નાથ; ૪૮૨
 લગ્યા કાહાડિ લક્ષ્મી, હાગવા બોલી બોલ;
 કુશળ પુછ્યું તે કીરને જેમ તરણી(તુ) તોલ; ૪૮૩
 શોભે સાસરે સુંદરી, હાથી રાજ દ્વાર;
 પરણિ રહે જે પિયરમાં, તેને છે ધિક્કાર; ૪૮૪

છપય છંદ

જમવું સ્વામિને સાથ, નમવું નિત્ય કથ(ન) કોડે;
 રમવું રૂડા રંગ ભોગ, સુવું રસજનનનો સોડે;
 હાવ ભાવ આનંદ, પ્રિત્યથી નિત્યે પાંમે;
 કરે કુળ રિતે કાજ, દૂખ વીકટ સૌ વાંમે;
 મઠ બાજરીની ખાખરી, મળે તે અચત માંનીએ;
 બુદ્ધીને સ્થીર રાખીએ, જેહ વશીછે પહાંનીએ; ૪૮૫

દાહર

સુખ સઘળાં સંસારમાં; વીના સ્વામી એ વ્યર્થ;
 જેમ સ્ત્રિને તેમ પુરુષને, એવો લેવો અર્થ. ૪૮૬
 શુકે વચન એ સાંભળ્યાં, મન થયું પ્રસન્ન;
 આઈ તું પતીવ્રતા વડી, દુર્લભ તુજ દર્શન; ૪૮૭
 પોપટે સહુ મીછવી, વાટય તણી જે વાત;
 કાગળ ગયો મુજ કોટથી, થાતાં રહીછે ઘાત; ૪૮૮

૧ કાહાંચો. ૨ પોતાનો પતી.

એકાંત ખેઠાં ચ્યારે જાણાં, કામ વસંતને કીર;
 ચોથી સગુણા સુંદરી, જેમાં નૈતમ નીર, ૪૮૯
 શુક કહે સાચું કહું, શ્રી સુરજનો સાખ્ય;
 અંહલહત્યા શિરપર હજ્યો, જો જુડી કહુ ભાખ્ય; ૪૯૦
 પ્રીતી તમ ઉપર ઘણી, રતી તણી બહુ રીત;
 પત્ર જો દીકો હોતતો, પ્રીછત સર્વે પ્રીત; ૪૯૧
 પુનમ દીન પધારજો, માધવ સહિત મહારાજ;
 કાંમદવ કહુછું ઘણું, રાખજો મારી લાજ; ૪૯૨
 જળ વીના રહે માંછલી, તો તમ વીણુ તે નારય;
 ઝાણું હું કેતો નથી, આવી આણે ઠાર; ૪૯૩
 રજ આપો તો ત્યાં જઉં, દીન થયા ભરપૂર;
 વાટ વીનતા જોતી હશે, જાણું મહારે દૂર; ૪૯૪
 જ ભાઈ તું કે તે ખરૂં, સત્ય ચકાણું શીર;
 આવીશું અમો હેતથી, દેજો ધારણ ધીર; ૪૯૫
 જ જે જાળવી જુગતથી, વસમીછે એ વાટ;
 આવીશું નીશ્ચે અમો, તું કેછે તે માટ. ૪૯૬
 પાછો પોપટ પરવરયો, કીધું કુચ મુકાંમ;
 હવે વિચ્યાર ત્રઈણું કરે, જાવા તણો તે ઠાંમ, ૪૯૭
 કાંમ કહે માધવ શુણો, મનમાં ધાર્યો મેળ;
 પુત્ર આપણુ નવ પાંમિયા; ખરો ગયો સૌ ખેલ, ૪૯૮

હવે જવું કે નવ જવું, કરીએ કો'તે કાજ;
 વસંત વિચારી વીનવો, ઉતર આપો આજ; ૪૮૪
 સાંભળ સાચુ કહુ તુને, હૈડે રાખો હાંમ;
 હોંમત મુકે નવ સરે, વીકટછે એ કાંમ; ૫૦૦

છપથ છંદ

હોંમત મદ્યથી મદ્ય, હોંમતથી હોડયો હોડયે;
 હોંમત (તે) બગતું બગ, વીકટ સૌ વસમાં વીતે;
 હોંમત અડેછે વાંગુ, લાંહાંચુ લાખોચુ લાવે;
 હોંમત ધીરે દાંમ, વ્યાજ અડેએ આવે;
 હોંમત મરદાંમી મુછડે, તુછ સકળ હોંમત વીના;
 હોંમત હોય(તાં) સુખ શોભતું, દુઃખ પાંમે હોંમતહીણુ
 હોંમત કરેછે રાજ્ય, અનાજ હોંમતથી પાકે;
 હોંમત કરે સૌ કજ, હોંમતથી સર્વે થાકે;
 હોંમતે વનિતા વશ, થાય તે નિશ્ચે જાણે;
 હોંમતથી વિદ્યા હોય, હોંમત મરદાંમિ માણે;
 હોંમત ને અજગી કરી, ઘેર બેસી રહે આપણે;
 દુખ પાંમે દહે ઘાણું, એક ઉતરછે આપણો. ૫૦૨

સવધ યો અતરીસો

કાંમ દેવ કે કાયર નહીં અમો,
 માહ્યર મિત્ર તમો જ્યાં મહેલો;

જાલ્યાર થઈ જીવતીને થૈએ,
 મનમાં વેહેમ ન ધરવા ખોટા;
 સાલ્યાર સર્વે શત્રુ જન થાશે;
 બુદ્ધી રૂપી કરજો ત્યાં શોટા,
 અવિચળ પ્રાકટ ચાલો કરીએ,
 જિવણું તો જોમ જળ પરખોટા,

૫૦૩

દોહરા

માધવ કહે મન માહરું, હરખ્યું હવે અપાર;
 મરવા તો માએ જાણ્યા; સાંચે સહુ સંસાર, ૫૦૪
 જે વાતે જિહ્વા નહીં, કરતાં કો દીન કાંમ;
 થનાર હશે તે તો જશે, હૈડે રાખો હાંમ. ૫૦૫

છપ્પ છંદ

રણવું હોય જ્યાં દ્રવ્ય, મરવાની બિડ નવ ધરિએ;
 જાણવિ હોય વિધાય, કોઈ દીન શંકા નવ કરીએ;
 પરજિએ નૌતમ નારય, મરણું મનમાં નવ લે'ણું;
 જણું જીવતી(ને) પાસ, કુકર્મ છે એમ ન કે'ણું;
 અમર હોય એમ માંનણું, ત્યારે અર્થ સફળે રજો;
 પ્રાંગાશંકર કહે માધવે, કહ્યું મેળ તેથી મજો. ૫૦૬

દોહરો

એમ વિચારી બે જગ્યા પુછી સગુણા (ને) પેર;
 જુવાની જઈએછે અમો, ધરાણી રહેજે ઘેર;
 પરણી લ વીચે પ્રેમદા, એ ઉમળકો આજ;
 વારુ કરીએ જ્યાતરા, એક પંથ દોકાજ; ૫૦૭
 કુંમ કુંમ કરયું કપાળમાં, અક્ષત મીઠું લીધ;
 આકર જોડે રાખીયો, કાવા કારજ સાથ; ૫૦૮
 દ્રવ્ય થોકું શેક રાખીયું, ખોતા કેરી પાસ;
 શુકન જોઈને સાંચરે, રાખી પ્રભુની આરા; ૫૦૯

છપય છ દ

જેમ અર્જુનને કથ; લક્ષ્મણને રામ (જેમ) જોડે;
 તેમ વસંતને કામ, શોભે છે કુશળ કોડે;
 હસતાં સુંદર મુખ, સુખ સહુ કોને કરતાં;
 રઢિઆળાં રૂડાં રૂપ; પુખ જેમ મુખયિ ખરતાં;
 તેવી રીતે ત્રેહોવીધે, વચન વદે વદને થકી;
 નથ બાહાર તે નીસરયા, નાંમીયા નિશ્ચે નકી, ૫૧૦

દોહરો

એવી રીતે અતિ ઘણા, ભુપત જઈ ભરાય;
 જોના સાંચો પાંચરો, કારજ તેનું થાય; ૫૧૧

છ પય છંદ

કેટલા (એક) ગજ અસ્તાર, કેટલા એક અશ્વે બેઠા;
 કેટલા એક હોંડે પાય, કેટલા એક પડદ પેઠા;
 કેટલા એક મેના માંહય, કેટલા તાવદાને ખાજયા;
 પોત પોતાનિ પ્રીત, મન ગમતી રાખે માઝા;
 મુછે હાથ કોઈ ફરવે, વિચાર કરે મનથી ઘણા;
 ગંગાશંકર કે ઘડી ઘડી, તોડ કહુ શા તે તણા; ૫૧૨

દ્વાહર

કાશીમાં કુસળ સહુ, મંડપ થયો તઈઆર;
 ખરચી લક્ષ્મી લક્ષ્મી, અપરમપાર અપાર; ૫૧૩

છપય છંદ

સ્ફટીકમાણીની આળ, જડીત્ર હીરાછે ઝાઝા;
 પરવાળાં પુખ રાજ, હીમ જેની ઘણી માઝા;
 ચંદન કાષ્ઠનું કાંમ, ઘાણું ઘાટીયુ ઘડિયુ;
 સોના પત્રે સર્પ, મોંઘા માંણિકે મઢીયુ;
 સીંહાસન સોહાંમણાં, મંચ સોનાના મુકિયા;
 તકતા ખાંધ્યા ત્રોવિધે, ચતુરાઈમાં નવચુકયા, ૫૧૪
 મુખમલગાદી માંહય, મેઘો તકીયામાં મઢીયા;
 ચંદરવો ચોપાટ, ઊંચો અંતરિક્ષે જડીઆ.
 શોભા જાણે સ્વર્ગ, આવ્યું હાય હેઠળ જેવું;

જાણે ઈંદ્રાસન, આંહુનું હોય ત્યાંથિ તેવું
 લક્ષ લોક ત્યાં જુવે જઇ, આવે દાદશથી દાખવા;
 એની શોભા કીધી અતી, નાંમ જગતમાં રાખવા; ૫૮૫
 પંખા બાંધ્યા પ્રીત, કુંવારા ફર ફર થાયે;
 રાજવિયાનિ રીત, કાયરથી કેમ ખમાયે;
 શોભ કહે સર્વત્ર, મિથ્યા દ્રવ્ય એમાં ખરચ્યું;
 પાંખેદાર સંતોષ, કૌશલ ઠીક ચોવીધ ચરચ્યું;
 લક્ષમીને શુ નવગમે, જમે રમે રાજી રહે;
 એની શોભા ત્યાં હવી, કવી ગંગાશંકર કહે, ૫૮૬

માલતી છંદ

સરસ સરસ જુવો, બાગની રીત કેવી;
 જરૂર જગત જુવે, ઈંદ્રના બાગ જેવી;
 કુલ ફળ અતિ વાવ્યાં, બાગમાં રીઝિ રાજે;
 રતિ સતિ જન-લેશે, તેહના કાંમ કાજે; ૫૮૭

સારંગી છંદ

જૂવો જૂવો જઇને લોકો, હાકો ઘેરે મારે છે
 ચાલો ચાલો આપે જઈએ, શાં શાં કાંમો ભારેય છે
 રસ્તે રસ્તે પેરા મુક્યા, ચર્ચા ત્યાંની ચાલે છે;
 કંન્યા માથે સાહેત્રો તો, રૂડી રીતે માંલે છે; ૫૮૮

સૂક્ષ્ણા છંદ

સર્વ જોવા તહીં, આવેછે માંનવી,
ઘર તણા કાંમને, દુર મુકીઃ
લોકને આવશે, લાંણશું તેહમાં,
પાહાંણુનું ધંધ પોતેય મુકી.

(પાણ) જાણજો વાત એ, સાચિછે આંણજો,
લાલ જિંઠયા થકી (નવુ) કાંઈ જોયું;
એમ જાણી અતિ લોકતો ઉલટયા,
સુલટયા મન સર્વેનુ, મોહ્યું. ૫૧૯
ઝાડતો રાજનાં, રોપિયાં આપિયાં,
કેવિ રિતે કરી જીવિત ઝાડી;
ઘર થકી પુત્રતો, બાંધિયો ઝાડને,
રોપિયાં વેલતો ઠેઠ બાઝી;
એક તો *દારછે લાગોજો પુલની,
આગજો રાખિયું વાત સાચી;
કુંવરો આવિયા, તેહનિ આગજો,
ચારણો જાયછે. ત્યાંય જાચિ. ૫૨૦
એવિ રીતે અતિ, મુખમલોલાલને.
લિલિતો પાથરિ, ઠેઠ સુધી;

ચંદ્રવો બાંધિયો, ઉપરે સાંધિયો,
 હાંડિયો ઘરથી ઝાળ કીધી;
 લાલ લિલા બહુ, ગોળા ત્યાં બાંધિયા,
 ચંદ્રવે લક્ષ્યા, લોક જુવે;
 પાંચિતો પિવાને, પર્યંતો માંડિછે,
 જોઈને લોક, સદેહ જુવે.

૫૨૧

રાયના પૂરમાં સૂરમાં લોકતો,
 ચાલતા માલતા ત્યાં જ જાય;
 ઢોલને ભુગજો, પ્રિયથી વાગેછે,
 શંખને ઘટેના નાદ થાય;
 રંગિયો મેલને, કેળના કાંમથી,
 છોઈને ઘોઈને કાજ કીધું;
 એવિ રીતે બહુ રાયનું કાંમતો,
 મંત્રિયે કરિને ઈગામ લીધું.

૫૨૨

રાયની શોભના (ના) પારતો આવેના,
 માન્ય તો સર્વનું ત્યાં જ મ્હેટું;
 માર્ગતો રોકિયો, ચોકિયો મુકીને,
 આવે ના મંડપે હોય (જે) *જોટું.
 આસનો ગોડવ્યાં જોડવ્યાં રાયનાં,

સુઝથિ મંત્રિયે ત્યાંય આપે;
 આવશે રાજના કુંવરો પહોંચા,
 તેહનો બેશિને, સૂખ માપે. ૫૨૩
 ચીતરી પટ અને, મંડપે બાંધીયું
 દેવને દેવનાં ચિત્ર કિધાં;
 ઝાડને પા'ડને, પતાકા પર્વતો,
 રંગથી રંગિને ત્યાંય દિધાં;
 ભૂમિતો કાચથી પાથરી મંડપે.
 રાયના કામનો (ના) પાર આવે;
 દણિને પેળિને હાંપિયું રાયનું,
 મન તે જોઈને ઘે'ર જાયે. ૫૨૪

દોહરા.

ઝુરે મન ઝાઝું રતી, પોપટ નાવ્યો માટ;
 અરે પ્રભુ ત્યાં શું હશે, કરતી એમ ઉચાટ ૫૨૫
 બંધન પાંખો બુધનિધી, રસ્તે કોઈક ડાંમ;
 સારો દેખી છેતર્યો, રાખ્યો કોને ધાંમ. ૫૨૬

ચોપાઈ.

એતો વાત અહિયાંથી રહી, વળતી બીજી ત્યાં' શિ થઈ.
 ચેતર સુદ ચૈદરને દોન, ભરાયા ભૂપત નહી ભીન;
 રહ્યા પુર બહારે સહી મળી, એક એકને મન અકિરજી;

જુદી જુદી વાડીની માંદા, નૌતમ રંગ કરે સૌ ત્યાંહય
સાચે સર્વ સુધારે અંગ, નાહ્ય જ્યાં વહેછે ગંગ;
સગીતા મનમાં સરખી હાંમ, પરણીને લે જઈએ ધામ.
કેટલા ધારે શિ ચિંતાય, નિશ્ચે નારય આપણુનિ થાય;
કેટલા કહે કુળ મહારૂં અતી, કરી મુને પરણ્યાનિ.મતી.

દોહરા

એમ વિચારે નૃપતી, સહુ સહુને મન શેર;
તેમાં ધુણે એકછે, તે જાણે હું મેર. ૫૩૧
પાખડી પોતે ઘણા, નાંમજ ફરવનાર;
તેતો જાણે હું વડો, સાને છું શિરદાર. ૫૩૨
દગલખાજમાં છેતરું, સાને નહિ મંદેહ;
વનિતા એ મુજને વરે, કરું ઊપાયો તેહ. ૫૩૩
ઉરમાં સુર આણે ઘણું, ઉલ્લટથી તે આપ;
સાગવાણી ઘણી ચાળવે, મન વધારે માપ. ૫૩૪
બને ઠણે બહુ રિતથી, હુતો નાપીક પાસ.
ક્ષાર કરીવા માંડિયું, આંશિને અવકાશ. ૫૩૫
કરય હજમત માણી, નાપીક રૂડી રિત;
આજની વાતો અવનવી, ન જાણીશ તું નિત્ય. ૫૩૬
અધિક વારે તે ઉઠિયો, છોલાવિને શીશ;
નીશા થઈ પછી તે સમે, ગયો દીનકર જે દીશ. ૫૩૭

ક્યારે સુરજ તે ઉગશે, એવો થાય સંતાપ,
જીવતીમાં જીવ સર્વના, કરે જીવ્યે બહુ જાપ. ૫૩૮

છપચછંદ.

કોઈ કહે આ રાત્રી, અજ્ઞાએ શાંતિ મરજી;
કોઈ કે મળવા ચીત, અત્યારે થાયે મરજી;
કોઈ કહે લાવે નારય, તેને હું માગ્યું આપૂ;
કોઈ કે મેળવે જંગ, તેને પોતાનો થાપૂ;
વિચાર ઉઠે સૌને વડા, ઘડા જેમ કોરા ઝમે;
તેમ તેનાં નિર્ધન ખજો, દૈતાતે અંધીકું દમે. ૫૩૯
કેટલાને નહીં જાંત, નીશાએ નાગા સુતા;
કેટલા (થયા) ચીત ભ્રમ, કરમાં જઈ ઝાલે જીતા;
કેટલા (નાં) મન ઘુટાય, કેટલા નિદ્રાને પાંખ્યા;
કેટલા સ્વપ્ને સત્ય, દષ્ટિ દુઃખ સર્વે વાંખ્યા;
કેટલાક ત્યાં રજે રમ્યા, તે સાથે સ્વપ્ને સહી;
વળી ઉડો વીમાંસતા, હજી રાત વીતી નહીં. ૫૪૦
કેટલા કરેછે વાત, હુઘે લવરીમાં આળ્યા;
બેડા સ્વયંવર માંડ્યા, કહીંકે જસ ઘેરે કાળ્યા;
કેટલા કહે(માન્યાની)તું માન્યા, અતી સુખ મુજને મળવે.
કેટલા (એક) મરડે મુછ, જ્યાં ત્યાં શાંમાને છળવે
એમ નિદ્રામાં નરપતી, લગ્નપતો લેખે લહે;

ગાંડા પામવા ગોરડી, થયા ગંગાશંકર કહે. ૫૪૧
 કેટલા કેછે એમ, કન્યા તો શોભે સારી;
 બેશી સ્વયંવર માંડ્ય, કેટલા જે નિર્ભય નારી;
 શીછે એની આંખ, આપેછે હૃદય સરખી;
 કેટલાકે શુભ દિર, નુર બહુ છાતી નરખી;
 એમ વિચાર કરે અનેકધા, કર્ત્તાં વાંહાંણુ વહિ ગયું;
 કેટલા નિરાંતે પોઢીયા, જાંણ્ય કેટલાએકને થયું. ૫૪૨

ચાપાઈ

ઝડપો ઝડપ ઉડ્યા સૌ જન, ચૈતર સુઃ પુત્રમને દંત;
 ઝાડે ઝપટે સૌ કો ગયા, નાહિ ધોઈને સુખીયા થયા. ૫૪૩
 જમિ પરત્યા સૌ રાજન, પેહરિ આઢી સુધારે તંત;
 દરપાણુ કરમાં દોઢશ ધરે, ટોલે શું, કન્યા વશ, કરે. ૫૪૪
 જેમ થાવાનું તેતો થાય, જતાને અધિક અકળાય;
 કેટલાતો વિચારે મન, ક્યારે જોઈએ તેનું તંત; ૫૪૫

દોહરો

ઘરના જે ઘરઠા સહુ, બેઠા મંડપ માંહ્ય;
 એકાંત વીગતે જાંખવા, સુંદીર રચના જાંહ્ય. ૫૪૬
 લોકો આવી લક્ષ્યા, ઊભા રે બહુ બાહાર.
 આઢી પેરા આવીધે, મુક્યા તેણિ ઠાર. ૫૪૭
 જાલે જાલે સહુકો ફેલે, રાજવિયાતી રીત;

મેવા ફળ મહિં મુકીયાં. અઢકી આંશી પ્રીત. ૫૪૮
 દુધ સાકરો ઊકળે, તેજાંના તૈયાર;
 લાગે સોપારિ એલચી, મેવાના ખો ભાર. ૫૪૯
 મધ્યે ખેડો મહીપતી, કાશિરાજ સુજાંશુ;
 સૈને આદર આપવા, નમવાને નિર્માંશુ. ૫૫૦
 શોળ સજેછે સુંદરી, શોભિત સખિયો સાથ;
 હરખ અતિસે ઉરમાં, નિશ્ચે મળવા નાથ. ૫૫૧
 પ્રથમ આભુષણ ચાંદણો, જગદુજ જ્યોત પ્રકાશ;
 દાદશ મોતી દાંમણી, બમાણી ઓળખે પાશ. ૫૫૨
 નાગ ફેણાવત અવનવા, કાળા ભંમરશા કેશ;
 ઊજવળ અંગ અતિ ઓપતું; જુવંતી યૌવન વેશ. ૫૫૩
 ગોળ મુખી ઘણું ગોરડી, હરણિ નેનવત આંખ્ય,
 દાંતે સુવણિ રેખો જડી, દુર્લભ ખેસે થૈ માંજ્ય. ૫૫૪
 સુકોમળ રાંમારતી, સજ્યા શોળ શાણુગાર;
 ગોખે ખેડી તે ગોરડી, ભાગ્ય તણિ ભંડાર. ૫૫૫
 સુર્ય પુજન સુખે કર્યું, પાંમવા ભવ ભરથાર;
 શોભા બહુ નૈતમ હવી, અપરંપાર અપાર. ૫૫૬
 તેડાં ગયાં ત્યાં સર્વને; જ્યાં સૌ રાજ્ય કુમાર;
 એકે એકે આવિયા; શોભા જેની સાર. ૫૫૭
 આદર કરે અતિ અધિપતી, ખેડાં જ્યાં સહુ ખાળ,

મેવા ફળ ખહુ મુકીયા, ભરી ભરીને થાળ. ૫૫૮
 અગર ધુપ મુગધશું, બેલેકિ રહ્યોછે ખાસ;
 એટલે ધુતારો આવિયો, આપે એહ અવાસ. ૫૫૯
 નાંમ અવર ધારણ કરી, વજર સહિત તે વીર;
 આવ્યો ઓપાવિ અંગને, શોભાવી શરીર. ૫૬૦
 છડિદાર પોકાર તો, મુણ્યો સતિએ સ્વાસ,
 એટલે જાગિએ ઝાંખિયું; આંખિ દિને વાંલ. ૫૬૧
 પાસે નારય ઉભિ હતી, તે કહે કામ વસંત;
 બાઈ તમારે આવિયા, એમ કહિ હસંત. ૫૬૨
 એવું શુણી અવની પડી, આકૃતિ જોતાં આપ,
 ગુણ નહિ કે'તે ગોરડી, તનમાં પ્રગટયો તાપ, ૫૬૩
 હીરા જડીત જે વીંટિયો, હતી અબજાને હાથ;
 શોક થયે સર્વે પડી, મળી પ્રથિવને સાથ. ૫૬૪
 પોપટ પિટયો છેતરી, ગયોછે તે ક્યાંય;
 હજી મુવો આવ્યો નહીં, રહ્યો ત્યાંનો ત્યાંય ૫૬૫
 જેમ દીવસે અંદ્રમા, શોકે થૈ ગઈ શુન્ય;
 પ્રાણા થૈ બહે બાકળી, લેશ રહિ નહિ નુન્ય. ૫૬૬
 વિચાર મનં વનિતા કરે, તેમ તેમ(મન)ધુંટાય;
 સુખ જતુ રહ્યું શેજમાં, ચિતમાં ચિંતા થાય. ૫૬૭

લક્ષિત છંદ

અરર ઓ પ્રભૂં, શું કરું હવે;
 પ્રિય ૧કિરે ખુશી, દુઃખિ હું થવે;
 અરર ઓ હરી, પાગળે મુને;
 અરજ એ કરું, ઈશ્વરા તુને. ૫૬૮
 કપટ શું કરિ, કીર ક્યાં ગયો;
 જરૂર ક્યાં જઈ, સુઃખિ તું થયો;
 અરર પોપટા, શત્રુ તું થયો,
 અરર આજથી, લાલ સૌ ગયો. ૫૬૯
 અરર મુજને, શું કહ્યું હતું;
 અરર પોપટા, તેય ક્યાં જતું;
 રૂપ કળા અને, ગૂંથુનો ભયૈ;
 જરૂર કાંચની, કંથમે કયૈ. ૫૭૦
 અરર એ બધૂં, ક્યાં ગયું બગી;
 અરર ખુદ્ધિ ક્યાં, તારિ જો ટળી;
 સુખજ સારતો, સર્પ જાય છે;
 પુરાણ દુઃખતો, આજ થાય છે. ૫૭૧
 અરર સામટાં, અંગમાં ખરે;
 વજર બાંણતો, લાગિયાં અરે,

જરૂર અંગતો, જાય છે ખળી;	
સરવ પુદ્ગિતો, માહરી ટળી.	૫૭૨
અરર પક્ષિની, પ્રીતિ મેં કરી;	
અરર પક્ષિયે, દુઃખમાં ધરી;	
નવ લગાડુ હું, વારતો કાણું;	
*કુપ વિશે પડી, જીવને હણું.	૫૭૩
અરર ૧ધાંમમાં, જીતીતો ખરી;	
અરર રકોયના, દષ્ટિ જો મરી;	
સુખજ સામટાં, આજ સૌ ગયાં,	
દુખજ દેહમાં આવિને રહ્યાં.	૫૭૪
અરર જીવવું ધીકતો ગાણું;	
અરર કાંમને; જોઈને લાણું,	
ગમત આ સમે, ભાગિ સૌ પડી;	
રમત રંગની, નાશિ જો વડી.	૫૭૫
નયન ^૩ નીરતો પૂર જાય છે;	
જરૂર ખેડતો, ભંગ થાય છે;	
અરર આ સમે, કયાં ગયો હરી;	
અરર મૂંજને, મો'ટિશે કરી.	૫૭૬
અરર માહરો. જીવ ખેંચિલે;	

* કુપો, ૧ સ્વયંવર; ૨ રૂપવાન, ૩ પાંજી (આંસુ),

નિકર મૂળને, પ્રીય કીર દ;
 અરર એહને; પૂછતો ખરી,
 અરર ક્યાં જઈ, મેળવ્યો પઅરી, ૫૭૭
 દાહરો

પ્રીય સખી પાસેં હતી, બેસી આપો આપ;
 અરે કાંમ બીજો હશે, શીઠ કરે સંતાપ; ૫૭૮

ભુજંગી છંદ

અરે તમેતો જીવેને જઈને,
 વસતે ખરે આપિયો ત્યાં લઈને
 હશે કેટલાં કાંમનાં નાંમ તે'વાં;
 વસતે હશે મિત્રનાં નાંમ કેવાં ૫૭૯
 અરે ઘેલુ બેલે સખી પ્રીય મારી,
 નથી દુઃખતો આખમા તુંજ ભારી,
 છડીદાર જે બોલ તો બોલતો તો;
 અરેરે યુને તો ચિતે બાગતો ગ્યે; ૫૮૦

શીખરણી છંદ

અરે પેખી એને; વદન વળિ મા'રે તન જશે;
 અરે પેખી એને, સરવ દુઃખ યૂને તહિ થશે;

અરે પેખી એને; તરત ચિત મારૂં બગિ બરો;
અરે પેખી એને, બહુ મહિ અગ્ની બહુ થશે ૫૮૧

માલીનીઈંદ

ચતુર ચિત હશે તો, ૧૦૫૨ ચિંતાયિ થાયે,
જરુર સુખજ તેનું, સર્વ ચિંતાથી જાયે;
રતિ સતિ બહુ રૂપે, જ્ઞાનતું અંગ તેનું;
શુભ પતિ મળવાને, હાંખયું મન જેનું, ૫૮૨
હરખ અતિ પતીનો, હાય રસા'વાજ તેને,
જરુર શશિ સુખ લેવા; મનમાં હાંમ જેને;
* પ્રકૃષ્ટ કર્ણ આજે, કાંમનો દહ કેવો;
અતિ સુખ પછિ પામું, લાલ સંસાર(નો) કેવો; ૫૮૩
સુખ તિ મળવાનું, જાણિને દહ ઉવાધ્યો;
અતિશય સુખ લેવા, કલેશ દૂર ખાંધ્યો;
કગ પતિ થઈ આઠ્યો, નાંચ બીજાંય ધારી;
શુણ રૂપ નહિ જેમાં, કલેશનો છેજ ચારી; ૫૮૪
તુરત નિરખિ તેને, દહમાં ખાંણ વાળ્યાં;
અતિશય ચિત ચિંતા, અંગમાં હાડ લાગ્યાં;
વદન શશિ સમુ તે; † જ્વાલિ ચિંતાયિ થાયું;

૧ જો ભાન થએલું(ઉદારી); ૨ ઝાલવા;

* લેખિ. ૩ વધ્યો. (પ્રકૃલિત થયું) † કરમાઈ ગયેલું,

૧ મુર શરીર તાણુંજે, સર્વ અગેથિ જાયું, ૫૮૫
 ગદ ગદ (કંઠે) વળિ બોલે, વાત બોલ ન મુજે;
 સરવ શરિર કંપે, હાથને પાપ ધ્રુજે;
 સરવ મુખજ હોયે, ચીન ચિંતાજ થાયે.
 તરત દુર ખરીને, સર્વ નાશીય જાયે; ૫૮૬

છપ્પ છંદ

ચિંતા સમુ નહિ દુઃખ, મુખ સર્વેન ટાળે;
 ગાળે નિત્યે હાડ, બહુ તે દહને બાળે,
 થાય શરિરે રોગ, ભોગ એકે નવ મુજે,
 ઘણું ઔષધ જો ખાય, તોય ઘા'એ નવ રૂઝે;
 ચિંતાથી ચતુરાઈ ઘટે, ચિંતા સખિ ચિંતા લહે;
 ગંગાશંકર કે કોઈ ઘડી. પીતે તે સાચુ કહે; ૫૮૭

દાહર

એટલે પોપટ આપિયો, દિઠો રતીએ દ્રષ્ટ;
 કાયાથી એાછું થયું; કાંઈક લગીરેક કબ્દ; ૫૮૮
 વાનતા મુજને વાટમાં, સંકટ પડયું શરીર;
 માટે વાર મુને થઈ. રાખજે રામા ધીર, ૫૮૯
 આવેછે બેજાણુ હવે, માધવ સહિત મા'રાજ,
 આજનો કીધો વાયદા, થાશે કાંમ્યનિ કાજ; ૫૯૦

૧ મુરાપાણુ. (બજણુકિ)

નારી હજીવે શક વદી, આઝ્યા છે મહિં એહ;
 જોઈ આવી મુજને કહો, ભાગે સૌ સંદેહ. ૫૮૧
 કીર કહે નથી આવિયા, હજી લગિરેક વાર;
 એટલે અખગાને થયો, અંગ થોડો આધાર. ૫૮૨
 બેળા થયા સૌ ભુપતી, રૂપવંતા અતિ રાય;
 ભુવંતિને ઝંખે ઘણું, જોવાને અકગાય. ૫૮૩
 કયારે દખિશું કાંમની, ખાખા ખહુ ગુણ રૂપ.
 જન્મ સફળ જો જાંખિયે, અખગા અંગ અનૂપ. ૫૮૪
 તુરંગ ઉઠેછે તંતમાં, સૌકોની ગઈ સાંત;
 છવ ગયા ભુવતિ વીશે. ધરે નારીનું ધ્યાન. ૫૮૫
 એટલે બે જગુ આવિયા, કાંમદેવ વસંત;
 હરખમેર આનંદમાં, મુખડાં હૈ હમંત, ૫૮૬
 પોપટ ફરે પ્રેમદા, જાગિયે રહીને ઝાંખ્ય;
 એટલે રતિ ઉઠિ ભુવે; મગિ ત્યાં આંખે આંખ ૫૮૭
 મોહ પાંમિતે માન્યની, આવી અંગે *અય:
 જેમ ખીજનો ચંદ્રમા, (વળી) પુતમને દિન યાય. ૫૮૮
 તેજ વધ્યું તરણિ તણું. વળતી શો વિચાર;
 પરવશ થઈ તે પ્રેમદા, નૈતમ રૂડી નારાય. ૬૦૦
 મન વિચારે માન્યની; કયારે મળશે કંથ;

ઝટપટ જઈ વરૂં, જોહને, વળું પતીને પંથ. ૬૦૧
 વળી ધીરજ મનમાં ધરે, ઉતાવળ શિ આજ;
 જ્યારે ત્યારે માદ્યરૂં, હવે ધયું છે કાજ. ૬૦૨
 આઘ્યા મંડપ (માં)મે જાણા, જેમ સીંહકુમાર;
 મેંચ ઉપર ખેડી જઈ, લેણ ન લાગિ વાર. ૬૦૩
 સહુકો વિશમે પામિયા, આ જે જાણ તે કોણ;
 દ્રોહ કદિ નવ દેખીયા, પ્રગટ થયાછે જોણ. ૬૦૪
 તેજ વંશી માહા પ્રાક્રમી, સર્વ ચિન્હ સમસ્ત,
 તારા જેમ રવિ ઉગતાં, એમ થયા સહુ અસ્ત. ૬૦૫
 આશા મુકી સરવકો, મુખેથી નિરવાસ;
 એને તજી બીજે ભાગે, જોહ ન ધગવી આશ. ૬૦૬
 રતી મનમાં રીઝી ઘણું, દેખી કાંમ સ્વરૂપ;
 દુઃખ ગયાં સૌ દેહનાં, ચિત્તમાં આવી રૂપ. ૬૦૭
 દરપણ લીધું હાથમાં, જ્યાં સખિયો સૌ સાથ;
 ફરી આવુશણુ જોત્યે, પામવા નૌતમ નાથ. ૬૦૮
 વીંટીઓ જે*પડી થઈ, તેને ફરમાં લીધ;
 પેહરવા માંડિ પ્રેમદા, કરવા કારજ શીધ. ૬૦૯
 હર્ષે અંગ વધી ગયું, વળતિ કેમ પે રાય;

ખહુ મેહનને સુદ્રિકા, જીવતિને *કર જાય, ૬૧૦
 સાળુ મુંદિર પેહરિયા, ઘાણા ઘરેણાં ઘાટ;
 રંગી પગની પાંનિયો, પ્રીતમ મગવા માટ. ૬૧૧
 ચાલો જઈએ મંડપે, સજિ લો સખિયો સર્વ;
 હા ખે'ન કહિ તે ઉડિયો, સર્વ તજીને ગર્વ. ૬૧૨
 ઘરથી સૌકો નિસર્યા, મંડપ મધ્યે જાય;
 થોડું છેડું ત્યાં થકી, પ્રિતે પગ પળાય. ૬૧૩
 જાણે ચાલી હસ્તાણી, ચમક ચમક ચાલત;
 ઘમ ઘમ વાગે ઘુઘરા, માન્યની મદ માલત. ૬૧૪
 ચમકે ચોહોડયો ચાંદલો, શોભા નૌતમ હોય;
 રસ્તે સહુ ઊભા રહી, જીતંતી સામું જાય. ૬૧૫
 ઘન ભાયેગ ધણી તણાં, પરણે આ કન્યાય;
 આપણુ સરખા (યુ) પાંનિયે, કેટલા કહેતા જાય; ૧૧૬
 દોકે' શેજે દખતાં, આપણને આ થાય;
 મંડપમાં જ જોસયે, તેવી કેમ ખમાય. ૬૧૭
 રસ્તે રામાયો જીવે, તેહ વખાણે રૂપ;
 ધિક્કાર આપણના દહુને, પડીએ મોટે કુપ. ૬૧૮
 દોળાં જાય ત્રિયા તણાં, તેહ વખાણે વાત;
 ના'ના મોહોટા નર સહુ, ચિતમાં તેને ચા'ત; ૬૧૯

*હાય (ની આંગળીઓમાં)

શાકુલ વીકીડીત છંદ

પો'ચી મંડપમાં સ્વયંવર હોતો' (તે) ડાંમે ગઈ સુદરી
 બેઠા જ્યાં નૃપતી સહુ ચિતધરી, આવી મુર શોભે ધરી
 પોતેતો પડદા કરી પરવરી, સર્વે સખી સાથમાં;
 ઘડી જ્યાંધરના હતા કેવનમાં (જઈ) યાજી લિધીહાથમણુ

ચોપાઈ

માત પીતા સગાં સૌ હતાં, તે ડાંમે થયાં જઈ છતાં;
 એહ વાત અહીંયાંયો રહી; વળતી ત્યાં બીજી શિ થઈ. ૬૨૨
 જે નરે ન્યાહાળીતી વાટ, અધીક તેને થયો ઉચાટ;
 અરે દૈવ ન પોહ્યો હાંમ, મળિ હોયતો થાનું કાંમ. ૬૨૨
 ઘર વાળી તો છે શંખાણી; એતો માંન્યનિ ચોમાં મણી;
 એવો લોક પ્રસ્ટાવો કરે; કેટલા તે વાટે વિચરે. ૬૨૩
 નારી જોઈ ગઈયો જે ઘર, કેહે પરણ્યા આગળ સૌ પેર;
 જો નાથ એ પાંખો નારય; તો પાયે લાગો અપાર. ૬૨૪
 એનું કહ્યું નિત્યે જઈ કરો, ભાંખનિ કેહેતો પાણી ભારે
 મુજમાં રૂપ મળે નહીં માટે; રાતે અધિક જો રાંવો વાટે. ૬૨૫
 જોરાવરીએ પાસે જાવ, ઘરમાં હોયતો વિહવળ થાવ;
 એમ કરી હુમે બહુ પેર; શેરો પોળને ઘેરે ઘેર. ૬૨૬

૧ સારા, ૨ શોભ સજ્જગાર ૩ સ્વયંવરના મંડપમાં
 ઘરના માણસોને વાતચીત કરવા પડદા નાંખી ઘરજેલુ

દોહરા

શોભે ત્યાં રણિયાંમાથું, સવરા મંડપ સાર;
મહી બીરાજ્યા મહિપતી, ત્રોવિધ તેને ઠાર. ૬૨૭
કોઈ મુછે કર ફરવે, હસતા રાખે હોડ;
જાણે નો મુજને વરે, (તો) ગમતી થાયે ગોડ. ૬૨૮

છપચછંદ

એક એકને કરે વાત, કેટલા કર મુછે ઘણે;
કેટલા સંભાળે પાંધ; કેટલા નર નિયાં નડાલે;
કેટલા વાંચે પત્ર, કેટલા એક વિંટી જોતાં.
રાખે એક એક(ની) સર્ત, મનમાં (ના) સંદેહ ખેતાં;
સહુના છવ જુતી વીશે, જાણે ને મુજને જુવે;
અંગડ ધાડુકો દાખવે; પરશેવો મુખથી લુવે; ૬૨૯

દોહરા

મેનાં પોપટ પાંજરે, કરે ઘણા પોકાર;
અકોર અંચળ એ શોભતા. ને પાંજર તે ઠાર. ૬૩૦
માગ્યો મોતી તણી. માણી લિલા બહુ માંચ;
કેટલાએક શોભા ધરી, ખેડા લુપત ત્યાંય. ૬૩૧
કેટલા સમશા માં કહે, *અનશા તે કન શોન,
આજ સુધી દોઢા નથી, પ્રગટ થયા છે. આંણ. ૬૩૨

* આતે કોણ.

સમજ્યા તે શાંણા સહુ, વસંત કાંમ જે મિત્ર
 હુંકારો સહુ ઉચરે. વાંણિ ચિત્રવિચીત્ર ૬૩૩
 સુનંદા એક ભાટડી, રતી રામાનિ પાસ;
 કુળ સહુ રાજ તાણાં, કરવા સર્વ પ્રકાશ. ૬૩૪
 તેડાવી તે તારૂણી, છાંનિ શિખામણુ દીધ;
 મેતો મ્હારા મન વિશે, કથ કાંમને કીધ. ૬૩૫
 સુનંદા (જિ)નુજને ગમે. (તો) વણાંશુજે કુળ કર્મ;
 કાંમ માધવ મેંદા વર્યા શી જે વાતે શર્મ ૬૩૬

ચોપાઈ

કહે સુનંદા સાંભળ સતી; બાઈ રૂઠાં તમે છો રતી;
 હુતો બોળણું નહીં બેહન, તમે બતવાગ્યા તેહને. ૬૩૭
 માટે નીલાંતી મુજને કહ્યું, રૂપકાંમ વસતનાં લહો;
 આપણુ અહીં છે એ એકાંત, બાગો મ્હારા મનની બ્રાંત

દાહરો

જેમ પાંડવ પાંચે વર્યા, પંચાળીએ પ્રીત.
 તેમ કંથ મુજ કાંમજે, માધવ મીનાઇ રીત; ૬૩૮

છપય છંદ

સૌથી રૂઠો (છે) દહ, ઉગવળ તેજસ્વી આપે;
 જોતાં ઉપને સ્નેહ; કષ્ટ કાંમ્યનીનાં કાપે;
 પ્રબ વ્રજુ છે હાથ, વદન હસ્તુછે જો'તુ;

બેઠા માધવની સાથ, કાજ મ્હારેજે તે'નું;
વખાંણ જે જાતિ વિખરે, ગ્રહસ્થ સુખિ ઘરના ઘણા
જેમ તેમ જીવતી જાણજે, સ્વામી એજે અમ તાણા ૬૪૦

દાહર ૧

જાણ્યુ કહી જીવતિ ગર્ભ, રાજા કેરી પાસ,
તેંતરી કરીએ હવે; એમ કહ્યુ તે દાસ; ૬૪૧
રાજા કે, રાંમા સુણી, સમય સાંધા સત્ય;
મહુરત ૧૮૯ વનીતા હવે, ક્યાં ગઈ તારિ મત્ય; ૬૪૨
કરો ઉતાવળ કોટિધ; સૌજન ત્યાં અકળાય;
પરવારો એક પહકમાં, તેતો રૂકુ થાય, ૬૪૩

રાખી

સુનંદા કહેજે સુંદરી; વહેલાશર પરવાર;
લક્ષ જીવતો મનમાં લડી. કંઠ સમર્પાને હાર, ૬૪૪

દાહર ૨

રતી ઉડી એવું મુણી, એ વાને શી દીલ;
આજ્ઞા લેધી વ્રદની. ડાહી વીચારો દીલ. ૬૪૫
ભર્યો થાળ જે કનકનો, માંહય કમળનો હાર;
મુકિ કુંમકુમનિ વાટકી, શોભા રૂડી સાર. ૬૪૬
ગંગાજળ ઝારી ભરી, મુક્યાં બીડાં તણ;
સાથે પ્રિય લોધી સખી, ચતુરા ચાલી ચણ ૬૪૭

તોટકછંદ

બહુ મોતિ થકી શુભ થાગ દિસે, વરમાગધરી નિજ હાથ વિશે;
સખિયો સઘળી નિજ સાથ સિધી, પછિંયાગ સખી પ્રિય હાથ દિધી
ચપળા ચપળાવત ચાલ ધરી, શુભ મંડપમાં ઝટ આવી ફરીં
સઘળા સઘળા નિરખે નરજે, સ્તુતિ ઇશ્વરની કરિકે' (મુને) મગજે

દાહર

રાજાઓ સહુ રીઝયા, મુકયો સોર બકોર;
એક દ્રષ્ટ જુવે સહી, જેમ ચંદ્ર ચકોર. ૬૫૦
અયોદ્યાનો અધિપતી, તેનો કુળ કુમાર;
પરથમ (તે) ડાંમે આવિયાં, શોભા જોતાં સાર, ૬૫૧
આગળ સુનંતા ભાટડી, પાછળ કુંવરી હોય;
ભાવે બોલી ભાટડી, એ'ન ચિકીછા જોય; ૬૫૨

છપય છંદ

આ અયોદ્યાનો રાય, લક્ષ્મી વે'વારે પુરો;
શરિર લગારેક શાંમ, પણ છે સુરામાં સુરો;
કુળ એનામાં ચાલ; અસ્ત્રીયોને વશ (ઘણું) રાખે;
માસ એકે એકવાર, મુખ માન્યનિનું દાખે;
શીગવતો એ છે સુખી, દુઃખી નહીકો દશમાં;
ઇચ્છો તો એને વરો, છે તો યૌવન વેદમાં, ૬૫૩

દોહરો

શાંભા કે' સાચુ કહ્યું, ભલે એ મો'ટા ભુપ;
ઘાણું છવો જસ ભોગવો, શોભિત શુભ સરપ; ૬૫૪

માલિની છંદ

સરરરરર ચાલી, વીજળી પેર આપે;
ચરરર પડ્યો તે; ચાટકો *દેહ માપે;
[વળી] ડમક ડમક ચાલે, આપથી લેશ ઝાંખી;
ચપળ ચપળ જતી; નેત્રને સ્થીર રાખી; ૬૫૫
મુહિત રંગ હસીને, કાંમને તે સતાવે;
મધુર વચન તેના, જોગને તો ભગાવે;
નરમ પુરુષ થાયે, કેશને લાંબ ભાળી;
ભરમ પાંખ દિસે છે, નાગણી જેમ કાળી; ૬૬૬
સકળ અધિપતીનું, જ્ઞાન ને ભાન જેછે;
જરૂર જીવતિમાં જૈ, ચોટિયું (જાણે) પ્રાણ એછે;
કરમપર ચિઠી છે, કેટલા એમ ભાળે; (પાણ)
મનન કવિ કરે છે, રૂપને (ગુણને) જોઈ દાખે; ૬૬૭

* એ અથોક્ષાના કુંવર પાસે થઈ આગળ ચાલી તેથી
જોના અંગમાં તો ચરરર ચરેરો પડ્યો (કંપવા લાગ્યો)
૧ સારૂ ધારીને, ૨ થોડું,

દાહરે

આગળ આવ્યાં તાંથકી, જ્યાં મથુરાંનો રાય;
વણું તે વનિતા કરે; ત્યાં શી શોભા થાય; ૬૬૯

કુંડળીઆ છંદ

જીમનાં ત્રક સોહાંગણું, ગરબું મથુરાં ગાંમ,
રાજ્ય કરે આ રાયજી, બહુ સુખ તેને ઠાંમ;
બહુ સુખ તેને ઠાંમ, બળવંતો બહુ ખુબ નિધી;
નથી માંથે કે' નાર, પરણિ પાંચ કંન્યા લિધી,
[વગી] કુળવંતો છે રાય, પગલાં થાય કુમકુમનાં;
સુંદર શોભા છેક' જ્યાં જળવે'છે જીમનાં. ૬૬૯

દાહરે.

(હાસ) સારિ પરણ્યો છે પ્રેમદા, કુળવંતી કંન્યાય;
બેહેનિ તેને પાંમતાં, ન કહે કો અંન્યાય; ૬૭૦
ડોક હલાવી દીકરી આગળ ચાલિ જેગ;
હસ્તીના પુરનો અધિપતી, ગઈ બેકો બો તેમ; ૬૭૧
ભાવે બોલી ભાટકી, સાંભળ કહૂ તે વાત;
આ રાજ તે અવનવો, અવનીમાં વિખ્યાત, ૬૭૨
દાંત પુન્ય નિત્યે કરે; ક્ષત્રીમાં એ સુર;
આજ્ઞા કો લોપે નહી, લક્ષ્મી છે ભરપુર; ૬૭૩
એ રાજના રાજ્યમાં, સુખિઆ સર્વે લોક;

રાજ નિતી રાજ તાણો, સખે નાવે શોક; ૬૭૪
 તેહ ગમ્યુ નહી તારૂણી, આગળ ચાલી જાય,
 જેની પાસેં થઈ વિચરે, તેને પ્રસાદો થાય, ૬૭૫
 કોઈ કહે એ સુંદરી, હંસગતી વત ચાલ; ૬૭૬
 નિશ્ચે એ મુજનેં વરે, એમ થતુનું કાલ; ૬૭૭
 પાણુ ગઈ તેતો હાથથી, હવે આશા શી હોય;
 એમ વિચારે સર્વ જન, કોરો ન રહે દોષ ૬૭૮
 વખાણુ કરે જે ભાટડી, તે સૌ જાણે વ્યર્થ;
 પંચાવન એમ પરખિયા, તોય સર્વો નહી અર્થ; ૬૭૯
 કોંકાણીશ આશા તણ; મગવે મુક્યું માન;
 નીરાશ થયા સૌ નરપતી, રાજના સંતાન; ૬૮૦
 કાઠીંગો બેઠો જહાં; નાંમનો ફરવનાર;
 ત્યાં આવિ તે તારૂણિ, ખોળવા ભવ ભરથાર; ૬૮૧

ઓપાઈ

રીડે બહુ સુનંદા રૂઢ; મધુરી મધુરિ વાંણિ વદે;
 પેલા ભાઈ તો ખુશી થાન, હવે ગુણુ એ મહારા ગાય; ૬૮૨
 નિશ્ચે પરણું નહી સંદેહ; એવું મન વિચારે તોહ;
 પેલા બેતો કંઈએ હશે, આવ્યો પત્ર તો કારજ થશે; ૬૮૩
 એવી મન વિચારે પેર, કાહાડયો કાગળ ઊણટ ભર;

ઝડપ લઈને આપ્યો હાથ, ભાડો ને કંન્યાની સાથ; ૬૮૩

દોહરા.

કાગળ આપ્યો નારિને, સુનંદાને હાથ;
પાસે રતી ઊભી હતી, સુનંદાની સાથ. ૬૮૪

આતો અક્ષર માહ્યરા, એમ વિચારું મનઃ
કપટે કાગળ લાવિયો, તરૂણી સમજી તન. ૬૮૫

કાગળ ઘાટ્યો ફંચુકી, તરૂણીએ ત્યાં તર્ત;
બીજાને એ વાતની, સાચે રહી નહિ સર્ત ૬૮૬

વસંત તણિ સર્તે પડ્યો, આંખ્ય કરી તે તેણુ;
કાંમદવ સહુ સમજ્યા કહ્યું સાંનમાં કે'ણુ. ૬૮૭

રતિરામા ત્યાં ઊચરી, રૂદ કરી બહુ રીસ;
શાંને મારે સતપતાં, પથ્થર કુટે શીશ; ૬૮૮

ધુતારાચે ધારિયું, કહ્યું આપણને એહ;
નીરમાદવ થઈ ન બોલિયો, રહ્યો મન સમજી તેહ
વળતી સુનંદા ઉચરી, તરૂણી તેને કાર,
એ રાજપર મુકીયાં, લાંછન અપરંપાર, ૬૮૯

છપય છંદ

જાર તાણી ને જાત, શીંઘડું નહીં કપાળે,
કુળવંતાને દેહ, પદમ નહોયે ગાલે

૧ કાચળી.

જેમ જેમ બોલે વાંચુ, તેમ તેમ જાત જાણાયે;
 જેવી રીતે ઝાડ, પત્રથી ગુણુ ગણાયે,
 તેમ આ રાજ તારણી, કાગળ મુજ કર આપિયો,
 મેંતો મારા મન વીશે, સ્થીર કરીને ઘાપિયો. ૬૮૧

કુહા

ધુતારો ધીરજ ધરો, બોલ્યો જુગને બોલ;
 ચાતુરી ઘણી આગવી, નાપ જાણાયુંતોલ. ૬૮૨
 સમજી તનમાં તારણી; કંદ રચ્યો આ રાય;
 નારી દ્રષ્ટી ફરવી, ત્યાંથી આગળ જાય. ૬૮૩
 માળવ દશનો મહિપતી, સુંદર શોભેદહ;
 રતિ સુનદા એ જણાં, આવિ નીજ્યાં તેહ. ૬૮૪
 સાથે ખીજી સાહેલિયો, તે પણ રૂપ વિશાળ,
 નજરો ફાટે નિરખતાં, ભુંડા થયા હવાલ; ૬૮૫
 સુનંદા કહે સુંદરી, આગિનેણી ધીર;
 ભુપત સૌ એને મજે, પ્રસન્ન હોમયા પત ઇશ. ૬૮૬
 વિદ્યાવાન ડાહ્યો ઘણો, લક્ષ્મીનો નહીપાર;
 ક્ષીપ્રાત્રઠ સોહાંભણું, સકળ તિરથમાં સાર ૬૮૭
 જો ઇચ્છો એ રાયને, તો બહુ પામે મુખ;
 એ પણ કાંઈ ગમ્યું નહી, માન્યનિ મચ્કોડયું મુખ.
 આગળ ચાલ્યાં એ થકી, જ્યાં છે કામ વસંત;

દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ બેની મળી, હેતે મુખ હસંત. ૬૯૯
 મોહ પામિ તે માન્યની, દખંતાં દેદાર;
 જાત્રાઓ પુરાણ થઈ, કાશીને કેદાર. ૭૦૦
 રતિ કહે સુનંદા સુણો, ગુણ આ બેના ગાવ;
 પરણું હું પ્રિતે થકી, દૈવે આપ્યો દાવ. ૭૦૧
 જોવું હજીવે રહિ કહ્યું, તે નવ જાણે કોય;
 મધ્યે સહુ ઢિભાં રહી, ચ્યારે તરફાં જોય. ૭૦૨
 સુનંદા કહે સુંદરી, સફળ મનોરથ થાય;
 કાંમ દવ વસંત આ, મો'ટો છે મહિમાય. ૭૦૩
 મિત્રાઈછે બેને અતિ, જેમ સહોદર બ્રાત;
 તેને પશુ તે નવ બને, આતો અવનવિ વાત. ૭૦૪
 સુખ માંણિ સંસારમાં, લાભ જીવ્યાનો એહ;
 ઉત્તમ જાતિ વિપ્રછે, ભાવે ભજ તું તેહ. ૭૦૫
 રાજ્ય કરે આ રાય સૌ, તે તેહને પરતાપ;
 કુશળ સંધ્યા સ્નાનમાં, મ્હો'ડું બેતું માપ. ૭૦૬
 વિદ્યાએ બેને વરી, સમરથ ઝાઝી ઘેર;
 ત્રીજી તેમ તું તારણી, થાશે લીલા લે'ર. ૭૦૭
 રૂપે રંગે ડા'પણે, કામ સમો નહિ કોય;
 ખળ સાથે ખળતઈ કરે, હેત રૂઝાથી હોય. ૭૦૮
 આ સહુ બેઠા અધિપતી, તારા સરખાં તેજ;

મધ્યે કામ શશિ સમા, અધીક પ્રકારે જોજ.
 મેહોણુ મુજ માથે નહીં, જો બીજો ચિત ચા'ય.
 હાવો તુજનેનહી મજો, પાછળથી પસ્ટાય. ૭૧૦
 ચડપ ચેતી તે ચંચળા, કંઠ સમર્પ્યા હાર;
 પગ પખાળા પ્રેમદા, લેશ ન લાગી વાર. ૭૧૧
 યુધંટ તાણ્યો ગોરડી, ગાણી લક્ષ્મી લાજ;
 માળ આરોપિ કંઠમાં, કીધું પુરાણ કાજ. ૭૧૨
 તીલક કર્યું કુમ કુંભનું, કાંમ તણે કપાળ,
 નારી નમી વસંતને, જોયો કુળનો ચાલ. ૭૧૩
 કરજોડી તે કાંચની, યોલી મધુરી વાણ;
 જીવંતિએ સહુ જનને, જીગતે કીધું જાણ. ૭૧૪
 ભવો ભવ તમને વરી, કાંમ દેવ પ્રભુ કંથ,
 આવું તમ સંગે અમો, પ્રિત્યે પો'ડે પંથ. ૭૧૫
 કાચા સુત્રને તાંતણે, બંધાણી હું આપ;
 આજ્ઞા લોપું તમ તણી, (તો)મલય કાળનું પાપ. ૭૧૬
 નિત્ય તમે કો' તે કરું, મહારા પ્રાણ આધાર,
 સતીપાણું જે માલ્યરું, વર્તે સહુ સંસાર. ૭૧૭
 અધિપતીનો ૧આર્ણવ ભરયા; શોધ્યું મેંતો રત્ન,
 ઈશ્વર આશા પુરજો, કરીએ જાનું જતન. ૭૧૮

એમ કહી અબ્બા વળી, સખિયો સાથે ધૃર;
 પછી તાતજી તેહનો; આવિ પુછે પેર. ૭૧૯
 કયા દેશના રાયછો; તાત તાણું શું નાંમ;
 વિના નોતરે આવિયા, કયાંથી આણિ હાંમ. ૭૨૦
 પાંણિ પડયું જે કાણુકમાં, તે મિથ્યા નહિ થાય;
 ઉત્તર આપો અધિપતિ સંદેહ મારો જાય. ૭૨૧
 અમોતો આજખતા નથી, લેખત નહિતો પત્ર;
 મળી ભલેરિ માંન્યની, જો આવ્યાજી અત્ર. ૭૨૨
 હાંમ દવ કે'છે મિત્રને, કો' ભાઈ આપણિ પેર;
 સંદેહ ભાગો મુખથી, વળતા જેએ ઘેર. ૭૨૩

ચોથાઈ

વસંત કહે સાંભળજો સહુ, વાત અમો આવ્યાનિ કહુ;
 નંદધડ અમારું ગામ, આવ્યો શંદેશો તેણે હામ. ૭૨૪
 વાહાલો પોપટ કંન્યા તણે, તેણે શ્રમ કૃષાછે ઘણો;
 આવ્યો જોતો જોતો ત્યાંય, અમો વાસ વશીએ છે જયાંય
 જોયું ચિન્હ ચિકિછા રૂપ; દીકું કામ તાણું સ્વરૂપ;
 કરિ વિહિવા પાછો આવિયો, વળતિ સંદેસો કા'વિયો, ૭૨૬
 પુછો જઈ પટંતરે પેર; ઘણા હેતથી જેને ઘેર
 વણુ તેડે નથી આવ્યા આજ; પુછોછો તો મુણારાજ, ૭૨૭

દાહરે

વારું કહી વસુધાપતી, લાગ્યો પોતે પાય;
 કબુલ કર્યું સૌ આગજે; લગનની વેળા થાય. ૭૨૮
 આશા ભંગ સૌકો થયા, બિન્ન રાજ કુમાર;
 પોતાને મન પાંશરા, નારી (ને) મન ગુમાર. ૭૨૯
 ગુણ વિખાણે ઘર ધણી, કાંમ દેવ શુભ રૂપ;
 તુછ બીન્ન તે આગજે, આ સઘળા છે ભુપ. ૭૩૦
 માંહિલા ગુણ માહાદેવજી, જાણે સઘળી વાત;
 એમ વિચારે અધીપતી, તે તનયાનો તાત. ૭૩૧
 અરુણતો અસ્તાંગત થયો, ચંદ્ર હવા પ્રકાશ;
 શીતળ સર્વેને કર્યા, થયું અંધારૂં નાશ;
 રાજકુંવર સૌ શોકમાં, વળી ચૈતરનો તાપ;
 તેનું દુઃખ તનમાં લઈ, હવા ઉદય શશિ આપ. ૭૩૩
 પવન વાય છે પાંશરા, શોભે રમાણીક રાત;
 વાળાં ઘાળે ત્રાવિધે, ભણાં ભલેરી ભાત. ૭૩૪
 પરાણાવી તે પ્રેમદા, કોડે કુળની રીત;
 બીજાં દાંત દિધાં ઘણાં, ભુપતી આંણિ પ્રીત. ૭૩૫
 સુર્યોદય સેહેજે થયો; માંન્યનિ(ચો)મંગળ ગાય;
 પ્રીત્યે કરી પે'રામાણી, મો'ટાનો મહિમાય. ૭૩૬
 ગાંમ ઘણાં લખી આપિયાં, ત્રાંબા પત્રે લેખ;

ઘર જમાઈ કરી થાપિયો, તુન્ય રહિ નહીં એક ૭૩૭
 સહુકોને વળાવિયા, આબ્યાતા તે વાટ;
 કાંમ માધવ બે રાખિયા, પારખું જોવા માટ. ૭૩૮
 ખનશે બેને કે નહીં, પ્રેમે જોવા પ્રીત;
 માસ બે ચારેક રાખિયે, એ રાજની રીત. ૭૩૯
 પછી ગમેતો અહીં રહે, વળતી જાએ ઘેર
 તે વાતે ચિંતા નહીં, એવી ધારી પેર; ૭૪૦
 તનયા નમી જે તાતને, પાંમી આશિર્વાદ;
 અખંડ શોભાગ માતા કહે, અધીક થયો ઉસાદ. ૭૪૧
 મે'લ હતો એક વેગજો, (ત્યાં) રાખ્યા કાંમવસંત;
 ચાકર ઘણા ત્યાં સોંપિયા, અધીક મન હસંત. ૭૪૨

આપાઈ

એમ કરતાં વિત્યા દિન સાત, વિચાર કરે માતાને તાત;
 મહુરત આજનુ છે શીકાર, મોકલીએ તનયા તે ઠાર; ૭૪૩
 કોડયેથી કા'વી ત્યાં પેર, મોકલજો તેકુ અમં ઘેર,
 રતીનેતો હર્ષ ન માય, જુગને સખીનિ પાસેં જાય. ૭૪૪

દાહર

તેકુ ત્યાંથી મોકલ્યું, રામા કહે ઘેર;
 પછી રચે પોતા તણું, એકાંત સ્થળ શુભ પેર, ૭૪૫
 પોદ્દાજો સુંદર આરડો, ઘોડ્યો ઝાક જમાળ;

અંદરવા માદરપાટના, જડયા ખરા ચોરના. ૭૪૬
 ઘડીયાલ રથભમાં ઘાટિયું, કલાક સાંભળવા કોડ;
 સુવર્ણ જડીત બે પેઢિયો, સુકી જોડા જોડ. ૭૪૭
 એતો વાત અહીંયાં રહી, થઈ પેર શી ત્યાંય;
 કન્યાને માતા કહે, હેજળ પડદા માંય, ૭૪૮
 જાવ સાસરે દીકરી, કરજો જાતનાં જાન:
 મન ખમતાં સુખ માગજો, સ્વામીછે શુભ રતન. ૭૪૯
 હજવે હજવે બોલિયે, તોગિયે તોળી બોલ;
 નહિતો આપણું ઝટ કરે, તનમાં તેતો તોલ. ૭૫૦
 દીકું કામ કરિએ સદા, કે'યું ન પડે લેશ,
 શામા સઘળું સાંભળી, બાળા કે મા બેશ, ૭૫૧
 સાચે સખીએ પરવરી, સજી શુભ શગુનાર;
 જણે ચાલી હાથણી, પતી મળવાનો પ્યાર. ૭૫૨
 ઘમઘમ વાગે ઘુમરા, શબ્દ અલોકીક થાય;
 રસ્તે જે.રામા મળે, ગુણ તે બાઈના ગાય. ૭૫૩
 હરખે અંગ વાધ્યું ઘણું, સુંદીર શોભા હોય:
 પ્રસન દષિ સહ થાય છે, નિંદા ન કરે કોય. ૭૫૪

ચોપાઈ

બાળા રૂપ બાળાનું ગયું, જોબનવંતુ જુગતે થયું;
 છબીલાના છાતી બાંણ, ચુવાપણાનું દે એધાંણ. ૭૫૫

કમળ પત્રના સરખી કાપ, જોતાં નર તો રાજ યાપ;
એવું તે રંભાનું રૂપ, કાંમ વસંત હરખ્યા અનુપ. ૭૫૬

દાહરો

આવી ઘેર પોતા તણે, જોતજ પુજા કીધ;
સખિયો પાછી મોકલી, મારગ પમાડ્યો સીધ. ૭૫૭
વસંત માધવ (ખે) ઘર વિશે, બીજી બે વ્રજ નાર;
પાડોશણ પર પ્રિતછે, રે'વું ચોકજ ઠાર. ૭૫૮
તો ભેગી ત્રીજ મગી; રતિ સતી મહારૂપ;
જેથી જસ અતિ પામિયો, કાંમ ભડ ભાડર ભૂપ. ૭૫૯

ચોપદ

ચોકાંતે જ્યાં જાણુ જ્યાં, વસંત કાંમને વાણિ કેય;
ભાઈ હુ શિયાર હવે તો થજે, જુતીયો જોરાવર હજે.
જેમ પ્રિતી કરશેા તેમસાર, પુત્રી વાતને લેજે પાર;
જો પ્રિતી તેથી નવ કરો, તો દુઃખ પાછળથી ધરો, ૭૬૧

છપય છંદ

નરનારીને પ્રીત, ન હોય તો બિજો બદલે;
નડીતો રચે કુરીત, અતીશે આડી અદલે;
લગાઈ કરે તે સાથ, (જો) સ્નેહ તેથી નવ સાંધે;
મારથે ન બને મેળ, બુદ્ધિ બળ શાણિ બાંધે;
ચોક આંખે હસાવુ દશતથાં કરશે ઘણું;

ગંગાશંકર કે ઘણી વરાં, તોલ તેવું તરૂણી તરૂં. ૭૬૩

દાહરે

રાત પડી રવિ આથમ્યો, જાંઘ્યા સર્વે જનન;
 પલંગ પાથર્યો પ્રેમદા, મળવા સ્વામી મન, ૭૬૩
 દીપક મુક્યો દીપિયે. કચું ઝાક ઝમાળ;
 લવિંગ સોપારી એલચી, શોભાંચો શુભ થાળ. ૭૬૪
 પંખો આણ્યો પ્રેમદા, શીતળ મુક્યું નીર;
 વળતી એડલ ઊતરી, પે'રયાં નૌતમ ચીર. ૭૬૫
 અધારી રાતનો ચંદ્રમા, ઊદય થયો આકાશ;
 અધીક જે અધા તણો, થયો નીમેશમાં નશ. ૭૬૬
 માધવ કે'છે મિત્રને. જાવ ઠેકાણું બ્રાત;
 પરભાતે વે'લા ઉડજે, ગઈછે ઝાઝી રાત. ૭૬૭

ચોપાઈ

હા રામ ગઈ બહુ રાત, વે'લા ઉડજ્યો સર્વ પ્રભાત;
 એમ કહીને ઠેકાણે થયાં, પેનાં-એ પાણ મેડે ગયાં;
 પે'લ વહેલી આવે બહુ શર્મ, મનુશ-જાત સઘજાનો ધર્મ
 બોલવું ચાલવું જ્યારે થાય, લજ્જા તનથી ત્યારે જાય; ૭૬૮
 પરથ ભાર એક એકનો પડે બોલે પાર હૈયાનો જડે
 વિત્યું હોય તે જાણે સર્વ, એ વાતે ન કરવો ગર્વ. ૭૭૦
 જુગત કરીને જોડા ખીત, જળરીછે માયાની રીત;

જઈ મેઠા પલંગે ચડી, ત્યાં' નારી આવી તે ઘડી;
 દિપક જોત ત્યાં ઝઘઝઘાટ, દીસે ઠઉકો સઘજો ઠાક;
 કરજોડી ઊભી કંમ્યની, નહીં ભુતજ એવી ભાંમ્યની ૭૭૨

દોહરો

શામા કહે સ્વામિ શુભો, આજ્ઞા આપો ઇશ;
 પલંગ ઉપર ખેસુ અમો, જીવ્યે કો જુગદીશ. ૭૭૩
 આવ્ય ખેશ અખજા અહીં, વામ અંગે કરય વાસ;
 એમ કહી સુખ માંગતાં, કરતાં વિધાવિલાસ.
 પાન સોપારી કર ગ્રહી, અખજા આપો આપ;
 આપી કરમાં કંથને, મોટું જેનું માપ, ૭૭૪

છપયછંદ

અગતી તાતો જ્યાંય, ત્યાં ધ્રુ. ઊકજે આવ્યું;
 એમાં નહીં સંદેહ, કાવ્ય શાસ્ત્રમાં કા'વ્યું;
 સ્ત્રી પુરૂષ એકાંત, થાતાં મનરે' નહીં કોનું;
 નર ઇચ્છે તેમ નાર, સૌની ઇચ્છે જેમ સૌનું;
 વાત ચીત સહુ વિસરી, સંસાર ફીયા સુખે કરે;
 પ્રેમદા જ્યાં પોતાતણી, તે દિલમાં શાંતિ દરે.

દોહરો

રતી પતી જોડે રમે, કરે સુખ સંબોગ;
 જોજ માંજી બે જાણ મળી, જુગદીશે આપ્યો જોગ.

વાયુ શીતળ વાયછે, સુંદીર શામે રાત;
 મેમદા લક્ષણ પદમની, જીવંતી કેરી જાત. ૭૭૬
 પરશેવો પુરણ થયો, ભીજ્યાં નીચે ફૂલ;
 સ્વાસ સર્વ ડાંમે ગયો, વસંત કરે વસૂન ૭૭૮
 પુષ્પ સૌ કરમાઈ ગયાં નરમ થયાં નરનાર;
 સ્વાસ ભર્યોછે મુખમાં, પછી તે પાખ્યાં પાર. ૭૮૦
 શીથીસ થઈ જીવંત થયાં, જેમ નવ અટકે અંગ;
 રામા સંતોષ પામી રતી, અનંગ સંગથી રંગ. ૭૮૧
 શ્રમ ઝાઝે થાકી ગયાં, નીદ્રા આવી તર્ત;
 ઘટી એ ચ્યારેક જ્યાં વટી, એટલે થઈ તે સર્ત. ૮૨૭
 સજગ થયાં તે સેમમાં, હેતે નરને નાર;
 એટલે વાતો વિચરી, અકાંતે તે ઠાર. ૭૮૩
 નારી કહે આ નાથજી, સુણો કહું તે કહી.
 રીસ ન કરશો પુછતાં, હું તો છું તમ રહી ૭૮૪
 તમ વિન્ન વા'લું નથી, બીજું મુજને કોય;
 ઈશ્વર આંણુ સાચું કહું, હેત ઘણેરુ હોય. ૭૮૫
 સઘળા આ સંસારમાં, તમ વિણ મોનવ જન;
 તેહ સહોદર મા જણ્યા, આ દહે મુજ મન;
 પાલણુ કરતા છો તમો, હેતે ઝાલ્યો હાથ.
 લેઈ જાઓ વસે જ્યાં, સાસરીઆંનો સાથ; ૭૮૭

અર્થે નથી કાંઈ ગર્થનો, નથી ભોગવવું રાજ;
 મારે તો એક તમ તણું, કરોડ વરાંછે કાજ. ૭૮૮
 જે આજ્ઞા દો લે કરું, તમથું સાચો સ્નેહ;
 પતી પરતીજ એ રાખજો તમ અર્થે આ દહ. ૭૮૯
 એક મૂજને પ્રીછવો, અન્નાણીછું આજ;
 માધવ મોટા તમ થકી, કે નવ કાઢુ લાજ. ૭૯૦
 સગા સહોદર છો તમે, કે પરમાણી પ્રીત;
 લોક વીરૂધ્ધ થાયે નહીં, માટે પુછું રીત. ૭૯૧
 કામ કહે શુણ કામ્યની, સમજવું સહુ વાત,
 કાંન ધરી પુછે ફરી, તો થાયે ઉત્પાત. ૭૯૨

છપ્પ છંદ

માધવ મારો મીત્ર, પવીત્ર જ્ઞાતીમાં પોતે;
 ચોપાસ જેનાં ચરિત્ર, જોજે દીપકની જોતે;
 સગાં સહોદર જ્ઞાત, તેમાં પાણ અંટસ હાયે.
 અમ સરખુંતો હેત, રાખે નહી માનવ ક્રોધે;
 જીવ એક છે દેહ જુજવા, વનીતા વશ હું એહને;
 તાજ્ય કરું તુજને કદી, જો તું હુભે તેહને. ૭૯૩

દોહડા

લજ્યા કાઢવી નવ ઘટે. તુલ્ય અવસ્થા તેહ;
 દેહ ધારીએ માછરો; કરવો એથી સ્નેહ. ૭૯૪

જીવ ગએ જીવ જશું, તેવું નવ્ય ધારીશ;
 પુણ્ય કરીને માગશું એકલા કરશે ઈશ. ૭૮૫
 વીસામો છે વાતનો, સુખ દુઃખનો લેનાર;
 એ વીણ બીજે કો નથી, કારણસહુ કેનાર. ૭૮૬
 એને નીત્યે દષ્ટુતો, હોંશ ઘણી હમેશ;
 બે જણ જોડે પરવર, દશ અને પરદેશ. ૭૮૭
 સુખ એથી સંસારમાં, બીજું ન મળે કાંય;
 સાચુ સગપણ મિત્રનું, પુરૂષ માત્રને ત્યાંય, ૭૮૮
 એવું મુણી હસી પડા, કરજોડીને કામ્ય;
 તમો કહ્યું તે સત્યછે, હું પણ તેને નામ. ૭૮૯
 મિત્ર સ્વામી જે તમ તણા; તે મા'રા દશવાર;
 જાણીશ હવે એ આજથી, સંસાર માંહે સાર. ૮૦૦

ચોપાઈ.

વાતો કરતાં વિતી રાત, સુર્ય ઉદય થયો પ્રભાત;
 કાતણ પાણી કોડે કીધ, જેહ થકી પામે નવ નીધ. ૧
 સુગંધ તેલ મદ્ય શુભ કાય, ઉજાણાદે તે વળતી ન્હાય;
 શરીર સુધારી સમરયા શાંમ, રઘુપતી રાઘવ રાજ રાંમ. ૨
 ક્રામ વસંતને પરાણમી પાય, જેથી સુખ શરીરે થાય;
 ઝાઝી ધીરજ મનમાં ધરી, રસોઈ રામાએ રૂઠી કરી. ૩
 મૃતી મિત્ર બે બેઠા જોડય, પીરસે પ્રેમદા ત્યાં શી ઝોડ

મન ગમતી મશકરીયો કરે, પતી જોડે લગજી શી ધરે. ૪

દોહરો

કાંમ કહે સુણ કામ્યની, અંતર નવ રાખીશ;
 છવ એક દેહ જીવવા, સંદેહ નવ રાખીશ. ૫
 અબળા (કહે) આંખો માણરી, સમ તુલ્ય ગણુ સદાય
 એ વાતે સંદેહ કરો, કરશે; નહી કદાય. ૬
 માધવ કહે સુણ માન્યની, હાલા જમાણી હોય;
 એ વાતે શો ઓરતો. કહે કામ્યની કોય. ૭
 કહે પ્રેમદા પ્રીતથી, લોકે પાડ્યાં નામ;
 સરખી વાહાલી સરવને, જો જો હામો હામ. ૮

છંદ છંદ

જમો ઉડયા બે મિત્ર, એકાંતે વળતા આઠ્યા;
 પુરણુ પર્મ પવિત્ર, કોડ બુદ્ધી પતી કા'ઠ્યા;
 કાંમ કહે વસંત, સુણો કહૂ તે સાચું;
 સુધરી શામા તર્ત, કે કામ્યની મન કાચું;
 પ્રીતી આપણુ બેઉ પરે, પુરણુ પ્રાણુ બાંધ્યો હવે;
 તમને ભાસે તેતો કહો, વાર શીજ માયા થવે. ૯
 માધવ કહે આ રીત, ઉપદેશ નીત્યે કરજો;
 તેથી સરશે અર્થ, વાતો કોટી ધરજો;
 જોમ સુધરે એ નાર, તેમ સુખ ઝાણુ હોય;

જીવો સૌ સંસાર, બુદ્ધી બળ આંણી જોય;
બુદ્ધ્યે ગામ હાકે ઘણા, બુદ્ધ્યે જીરને બાજરી;
છાતું છેલું તે બુદ્ધ્યે રહે, બુદ્ધ્યે પ્રેમદા પાંશરી. ૧૦

દાહર

એ વાત અહીંઆં રહી, વળતી શો થઈ પેર;
તેટ્ટુ આંબુ ત્યાં થકી, ગઈ પીતાને ઘેર, ૧૬
માથે તેડી દીકરી, એકાંતે એક ઠાર;
વાત કરે સુખ દુઃખની, સંક્ષેપે સૌ સાર. ૨
માતા કહે સુણ માન્યની, સુખ દુખ (તુજ)સંભળાવ;
ચાલ એકાંતેચંતની, ઓરડે મ્હારે આવ. ૧૩

ચોપાઈ

ગયાં બેઠો કરવાને ગુઝેય, રંગ મે'લમાં અતી રમુઝ;
માતાને તનયા તે કહે, લક્ષણવંતી સરવે લહે. ૧૪
મારે ઘરછે બાધુ સૂખ, નથી એકે મ્હારે કાંઈ દુઃખ;
થોડામાં ઝાઝુ કહું અમો, મારી ચીંતા નવ કરશે તમો
જો સદગુણ આપણામાં હશે, તો કારણ સૌ રૂડાં થશે;
પણ માતા માગુછું એક, શુણો વાંણો કહુછું વીવેક; ૧૬
સાસરે જાવા મરજી મુને, શરમે ઝાઝુ શું કહું તુને;
સાસુ સસરાનાં દર્શન કરે; રજા આપો ત્યારે પરવર.
નંદવડ નીરખવા કોડ, જાવુ મુજ પતીની જોડ;

મહારા તાનને કે'તું વાત, મુહુર્ત નીકળવાનું પ્રભાતે. ૧૮

દોહરો

- કહે માતા ઉતાવળાં, થયે સરે નહીં અર્થ;
 ગર્થ ઘણેશે આપશે, પીતા તુજ સમર્થ. ૧૯
- ઘડીએ મુને ગમે નહીં, તુજ વીના પળ એક;
 ઉછેરી મેં અભીડી, વધતો કરી વીવેક. ૨૦
- જીવતી કે' જીવતી મુણે, મુજને સુખ જો ચા'વ;
 દો આજ્ઞા ઉલ્લટથી, લેઉ લાખેણી લાવ. ૨૧
- પરણ્યા પછી પીયરમાં રજસ્વળા જે થાય;
 મુખ દખાડે તાતને, એતો નરકે જાય. ૨૨
- ગરથ મુને ગમતો નથી, પ્રીતી મ્હારે ઘે'ર;
 દો આજ્ઞા પ્રીતી કરી, તો મુજ ઉપર મ્હેર. ૨૩
- માતાએ મનમાં ધણું, સાચું માંની સર્વ,
 તનયા કેરા તાતને, કહ્યું મુકીને ગર્વ. ૨૪
- પેરય ઘણેથી પ્રીછવ્યા, કાંમ્યની પોતાનો કંથ;
 મુહુર્ત નિધાણું કાલનું, પળશે કંન્યા પંથ. ૨૫
- સૂખે સાસર વાસો કરો, આપો વસ્ત્ર શાળુગાર;
 લાલાવો વિવેકથી, જેમ રીઝે સંસાર. ૨૬
- એવું કહી સુતા સહુ, જે કોઈ માનવ જન;
 તનયા વિચાર મનમાં કરે, મહિયર (રહેવા)નહીનમં

એમ અરૂણ હિદય થયો, ઝઘમગ ઝાક ઝમાળ
 કોડે બોલ્યા કુકઠા, ત્યારે જાગ્યો ભુપાળ, ૨૮
 સજગ થયાં તે સેજમાં, કંન્યા સહીત કુટંબ,
 તે વેળા વાંણી વઘો, રાય સત્યનો સ્થંબ. ૨૯
 કેમ! મરણ શી દીકરી, કહે મુજને તું આજ;
 જાવા ઇચ્છેછો સાસરે, કહો મુકીને લાજ. ૩૦
 અતી શરમાતાં હા કહી, મુરત આને શુદ્ધ;
 સાંજ પડે સૌ મુંઢ્યો, એગ કહ્યું વિષુદ્ધ, ૩૧
 વાર કહી વસુધાપતી. તેડયો ત્યાં જામાત્ર;
 માધવ સહીત બે મંદીરે, શોભે વિદ્યા પાત્ર. ૩૨
 જુગતે જોડે બેશી જમ્યા, કહી એક એક(ની)પેર;
 કાંમદેવ કે' રાયજી, આજ નીસરવું ઘે'ર. ૩૩
 ઘણા દીવસ અહીંયાં રહ્યા, સુખમાં તમ પ્રતાપ,
 સૌને જાવાનું તહીં, જો આજ્ઞા લે આપ. ૩૪
 માધવ હવે અકળાય છે, જાવા મરણ ઘે'ર;
 રજા આપો ને સરવને, તોતો મ્હોટી મે'ર, ૩૫

ચોપાઈ

કહે રાય સુખેથી જાવ, કહો માધવને રાજ આવ;
 હ્યો લશ્કર મન ગમતા તૂર, વળી દ્રવ્ય રાજો ભરપૂર
 કહે માધવ શુભો મહીપતી, લશ્કર દ્રવ્યનું કારજ નથી

સ્વયંવર કેરી એછે રીત, એકલા પંથ પળાયે પ્રીત. ૩૭
 માધવને આપ્યો બહુ માલ, નરપતીએ કીધોછે ન્યાલ;
 જમાઈને આડું ધન દીધ. કોડે કાંમ રૂડાં સૌ કીધ. ૩૮
 કન્યાને આપ્યા શાગુગાર, અધીક મુલ્ય મોતીના હાર;
 રૂડા અશ્વે રથ જોતરયો, માલ અતીશે તેમાં ભર્યો. ૩૯
 વળાવા વસુધાપતી જાય, શુકન રૂડા તે સ્થાનક યાય,
 વચ્છ સહીત ઘેનુ ત્યાં મળી, સઘળી શંકા મનથી ટળી;
 નગ્ર થકી નીસરીયા ખા'ર, લોક મલ્યા ત્યાં અપરંપાર,
 જત્યક જનને આપ્યાં ધાંન, એક એકને દેછે બહુ માંન. ૪૦
 મળી માન્યનીયો ગાયે ગીત, કરે મશ્કરી રૂડી રીત;
 સ્વયંવર કેરી જે'જે રીત, કરી રાજાએ રાખી પ્રીત. ૪૧

ગીત રાગ

આવ્યોતો નંદ્યડના ચાર, લાખેણી લાડી લેઇ વળ્યોર
 કરાએ છીયે સોર બકોર, એતો મારગે ભલ્યોર. ૪૨
 દીસંતોતો સારે દદાર, (પાણ) છેતરી ગયો લુપનેર;
 કહીએ શું વારંવાર, રતી મોહ્યાં રૂપનેર. ૪૩
 મેહ સખી રાખી નીશાન, જો પકડેતો આળખુર;
 કુંડળ પે'રાં છે તેણે કાં'ન, ભાળ્યો તેહેણું ભાખુર. ૪૪
 આંખોએ કમળ આકાર; ઉજવળ મુખ ચંદ્રથીર.
 નાસીકા શોભંતી છે સાર. અતી ભલો ઇંદ્રથીર. ૪૫

મોહક મોહ તણું એતો ખાણુ, પ્રમાણ મેં તો કચ્છરે;
 હુતો રહી જાણુ અજાણુ, એણે રત્નતો હચ્છરે. ૪૭
 ચાતુર જતીના એ ચોર, હોંમત ધરી આવાચોર,
 હુતો રહી ઘોર અઘોર, એના લાગ ફાવીચોર; ૪૮
 કૃપા કરીને કરજો નાથ, શંકર સહાય ભાગ્યછેરે;
 પાંમો કંદ્રપ વર નર આજ, જીવ્યા તણી જાગ્યછેરે. ૪૯

દોહરો.

વેળાવી પાછાં વજ્યાં, સજન જે સૌ કોય;
 પોત પોતાના માર્ગમાં, હેતે સુખીયાં હોય, ૫૦

ચોપાઈ

રથમાં બેસી ત્રેણે જાય. મનમાં પોતે રાજ થાય;
 સાથે એક રૂડો સારથી. મહોં બેઠા મ્હોટા મારથી. ૫૧
 પડે નીશા ત્યાં વાસો રહે, ખીક કોની મનમાં નવ લહે;
 એમ કરતાં તે આગળ જાય, સમૃતી જ્ઞાન શાંમાને થાય.
 મ્હોટું વૃક્ષ*સરોવર પાળ્ય, બેઠો પોપટ તેને ડાળ;
 રતી રાંમાએ દીઠો તેહ, બાલી સ્નેહ આણીને દહ. પર
 રાખો રથ છોડો આ ઠાર, નિર્મળ નીર શરોવર સાર;
 છોડ્યો રથ કર્યો વિશ્રામ, ઉતરીયાં તે તેને ઠાંમ, ૫૩
 સુણો કંઈ કહે રામા રતી, મિત્ર સહીત બનેછો પતી.
 વેહેવ!શાળીયો આપણુ તણો, તે મુજને પ્યારોછે ઘણો. ૫૪

હું તો સૌ બુઝી ગઈ ભાંત, એ કહેશે વાધ્યું અભિમાન;
પોપટ જાત પાણ ચિત ચતુર, નિમગ્ન નારાયણનું નુર.૫૫
મેં આ પોપટ દીઠો અહીં, ત્યારે સર્ત મા'રો ત્યાં ગઈ,
માટે પોપટ લાવો આજ, તો સર્વે સુધરશે કાજ. ૫૬

દ્વાદશ

સ્વામી કહે સાચું કહ્યું; એમાં શું સંદેહ;
વે'વિશાળિયો આપણો, પોપટ ત્યાં છે તેહ;
એ આવે શી રીતથી, તે લઈ જઈએ ઘે'ર;
એમ વિચારે અગમાં. કરવા તેની પેર. ૫૮
કહે રતી સુણ સારથી, રથના હાકણ હાર;
તમો જાત પાછો ફરી. રૂંડે રાજદવાર. ૫૯
કહેજ્યો જઈ મુજ તાતને, પોપટ ને ઘર માંય;
દઈ આજાને મોકલો. રતી ધચ્છેછે ત્યાંય. ૬૦
મુજને પાછો મોકલ્યો, પોપટ ઉપર પ્રીત;
ક્ષણમાં શુક એ સાંચો, રાજ મારજે રીત, ૬૧
ખીજશે નહીં તમ ઉપરે, રીઝશે રાજ મહારાજ;
પોપટ અહીંયાં આવશે, કરનારો શુભ કાજ; ૬૨
મારગ પુછવો નહીં પડે, જાણીતો છે જન;
એવું શુણી તે સાંચર્યો; વીચાર કરતાં મન. ૬૩

ઘોષાઈ

સારું કહી સીધાર્યો તેહ. હુકમ આધિન ચાકર જેહ;
 ત્રેણે જણુ તે કાંમે રહ્યાં; વ્રતાંત ત્યાં વળતાં શાં થયાં ૬૪
 સુંદીર કમળ શરોવર માંય; હંસ પક્ષીની પંક્તિ ત્યાંય;
 કરે કોકિલ ત્યાં રૂડા નાદ, વદે પક્ષી એક એકથી વાદ. ૬૫
 જગનાં ટોળે ટોળાં ફરે, સીસાં ત્રણુ ઘોષાસે ચરે;
 વાયુ શીતળ રૂડો વા'ય, કૈતીક ખડુ જોવાનાં થાય ૬૬
 ગાણુગાણુ ગાંન જ્રમર ભાખંત, નૌતમ નિર લે'ર્યો નાંખંત
 એવી રચના ત્યાં થાય છે, યાંમા જોલતાં શરમાય છે. ૬૭
 સહવાસ વિના શરમાયે સહુ, રતી સતી લજ્યાતુર ખડુ;
 પછી જુગતથી જોલી જોલ, તરણી આપે તોળે તોલ. ૬૮

દાહર

ભાવ ઘણે તે ભાંખની, જોલી મધુરા જોલ;
 પ્રેમે પતીને પ્રીછવે, તરણી આપે તોલ. ૬૯
 સ્વાંમીજી સાચુ કહું, તે ધરજે સહુ કર્ણુ;
 તમથીં વા'લુ કો નથી, હુતોણું તમ શણું. ૭૦
 સ્ત્રીયો કોની યઈ નથી, એવું કહે સૌ કોય;
 પાણુ પેહ વા'લા મુજને, જેમ મચ્છને તોય. ૭૧
 અંતર પ્રીતી અમ તણી નહીં ઉપરની અર્જ;
 એવું મનમાં (ન) આણુશો, જે ઘટમાં કાંઈ ગર્જ, ૭૨

છપો

ગરજે જાય પરદેશ, સ્વદેશ તજીને સર્વે,
 ગરજે વિપ્રોત વેશ, બૈયા કુશળ ધર્વે.
 ગરજે પેસે કૂપ, આર્ણવમાં નિત્યે ઝોપે;
 ગરજે પાળે ભુપ. રધયત નવ લજ્યા વોપે,
 મતલબ વિના કોઈ માનવી, શેવે નહીં દીન દેવને;
 સુંદરી કહે સ્વામી મુણી, હુતો ઇછું તમ શેવને ૭૩

દાહરો

ગર્જ વિત્યે ઘડી (નવ) રહે, પ્રેજ ન કોની પાસ,
 પાણ હું માગું એટલું, નીરંતર (તમારો) સહવાસ. ૭૪
 વાંક પડે વઢજે સદા, જ્ઞે ઇચ્છું અસત્ય;
 શીક્ષા કરજે શત ઘણી, પા'નીપર મુજ મત્ય. ૭૫
 દયા ધરી પછી દહમાં, બોલ્યા કાંમ કીપાળ;
 નાય કહે નારી મુણી, સંદેહ મનનો ટાળ્ય. ૭૬
 પુર્વ જનમ સંચા થકી, થયો હશે સંજોગ;
 હુ કહું તે પાળે સદા, તો ઇછું ઉપભોગ, ૭૭
 પતી કહે મુગ પ્રેમદા, લક્ષ વાતની (એક)વાત;
 હુને માધવ એકછું. સત્ય કહું સાક્ષાત, ૭૮

ચોપાઈ

શાંભાવે અ'ઠાવ્યું શીશ; તમે બેહુ મ્હારા જુગદીશ;

વિનોદ કરેને આગળ જાય; રમે જમે સૌ રાછ થાય, ૭૬
આંગે એક આશ્રમ ત્યાં નવો, ત્રૈલોક્ય જાણને આતંદહુવે
કાશુભજ રૂપી રહે તે માંય, નિરમળ નીર દિસેછે જ્યાંય ૮૦
કરે તપ મીચી લોચન, મહારૂદ્ર ઊપર તેનું મન;

મુકાઈ કાબઠ કલેવર થાય, જેમ પુષ્પ કોમળ કરમાય. ૮૧

હોમા સર્વે જઈ તેને ઠામ, જોયું આગળ પાછળ ધાંમ
જીવો હવે બને શીવાત, સાંભળજો સર્વે મુજ બ્રાત.

દોહરો

હૈત ધરી અંતર વીશે, માધવ કહે શુણ્ન મીત્ર;

આ સ્થાનક મધ્યે હરો, કોઈક પર્મ પવિત્ર. ૮૩

જેને ચાલો ઝાંખીયે, કોણુ રહે આ ઠાર;

એટલે નિરખ્યા નેત્રથી, રશિ બારણા બાહાર,

મીત્ર ધરી પાસેં ગયા, આંહુ શીતળ નીર;

કુલવતી તે જાંઠિયું, શીતળ કચ્ચ શરીર. ૮૫

એટલે નેત્ર ઉઘાડિયાં કર્ણ સંભળી વાણ;

માણસછે એમ મનમાં, થયું જરૂરી જાણ. ૮૬

ચોપાઈ

કાશુભજ કહે ભાઈ આંહુ કોણુ, ઝાઝે વરપે રસ્તે જોણુ,

થયો કામ તણો અવતાર. ભાશ્યું આજ મુને આ ઠાર.

મોહ્યા પંથી નામી શીષ, અમ ઊપર કરશે માં રીસ

કોણુ તમે તે અમને કહો, વળતિ વાત અમારી લહો. ૮૬

દાહર૧

ડશી કહે ભાઈજી શુણો, કાણુભજ મહાર નામ;
આયુષ લાંબુ માયરું, માટ્ય રહુ આ કામ. ૮૯
રાંમા અવતાર લક્ષ્મી થયા, ક્રૂના અવતારસેં ક્રોડ;
કામા અવતાર કાંઈ કોટિધા, મનથી ઊતર્યા મોઢ,
વળી થવાનો છે હવે. કાંમ તણો અવતાર,
મકે ભાસે આ સુંદરી, રતીજ હોય જેમ નાર. ૯૧
કામ સમા ભાસો તમે. માધવ સમા આ મિત્ર;
સાયુ કહો સુખે તમે, છોતો પર્મ પવિત્ર. ૯૨
હુતો ભાઈ ઘરડો થયો, ગણ્યા ઘણા અવતાર;
આ સ્યાનકે રહિ નિરખિયા, અપરમપાર અપાર.
અંશા અવતાર (કોઇ) અવતરે, જાણું કાં'ને વાત;
ઐટલે કણુ એક પાત્રમાં, નાંખી ગણુ પ્રભાત. ૯૪

ચોથઈ

ચીત ધરી લાખ્યાં તે ચણું, મહારાજ કહ્યું તે ધાર્યું કર્યું;
માણસ દહ અજાણ્યા અમો, કેમ ઊપમા વધારો તમો
કોણુ કહી આવિને વાત તેહ કરો મુજને પ્રખ્યાત;
રતી કાંમને મિત્ર વસંત, શુણી અચરતને આંખ્યહસંત ૯૬

દોહરી

રૂશી કહે નવ માનશો, જુકું તમે જરાય;
તપશ્ચર્યાનુ કૃણ ઘટે, હસવું કેમ કદાચ. ૯૭

ચોથ

એમાં સંદેહ લેશે નથી, કોડ વરાં કેહે શું કથી;
અચળ અવિનાશ તમે જાણુ ચાર, એ નરને જોડે એ
નાર. ૯૮

સઉના ઉરમાં રોછો સદા, પ્રગટ અવતાર કરોછો કદા;
અચળ અવિનાશી રે'જો તમે, આશિરવાદ દિએજો અમે
કરજો ચિત ધરી ચરિત્ર, તમે ચારોછો પર્મ પવિત્ર;
એક વાત અહીંઆંથી રહી, વળતી ત્યાં બીજીશો ધઈ. ૯૦૦

દોહરી

પોપટ ત્યાંથી મોકલ્યો, રાજાએ તત્કાળ;
સારથી લઈને આવિયો, શોધી લાવ્યો ભાળ ૧
પોપટ કહે સુણ પ્રેમદા, મુક્યો મહારો સ્નેહ,
પ્રીયર મુંકીને પરવયાં, એહ ઘણો સંદેહ. ૨
પ્રોતો મુજ ઉપર ઘણી, ખવરાવીને ખાત;
મેં જાણ્યું જો [ગર્જ] પરહરી. માટે મુકો જાવ.
કામ્યની કહેરે કિર શુણ, આડા બોલે બોલ;
પાછો પ્રેરો સારથી, તુજ કારણુ તે મ્હોલ; ૪

મળ્યો તુજને કે નવ મળ્યો, વિસ્તારી કહે વાત;
 કે આઠ્યો વીના કહે, ખરી સુગાવ તું ખ્યાત; ૫
 શુક કહે સાણ સુંદરી, મેકલ્યો મુજને જોણ;
 પીતા તારોને પ્રીછળ્યાં, તેણે તહારાં કેણ. ૬
 આવવા દીધો અધિપતી, મુજને તો આ કામ;
 ચીંતા તમે નવ ધારશો, હું છું તહારે નામ,
 શાંભા કહે સારૂ થયું, હરખ્યું મહારૂ મન.
 ત્રસ થયું તુજ આવતાં, ત્રેણે જણતુ તન. ૮

છપ્પ છંદ

હરખે વાધે રૂપ, સ્વરૂપ સુકોમળ શોભે;
 હરખે સુજે સર્વ, સુખ સંપત સ્થિર થોભે. ૯
 હરખે ઉદ્યમ હોય, આળસ સહુ ત્રાસે નાસે;
 હરખે વશ રહે વિસ્વ, પ્રભુ પોતાની પાસે;
 કલેશ થકી કાયા ઘટે, ભર જોગનપર ભાખ્યની;
 ગંગાશંકર કહે શુકવદ્યો, કલેશન કરવો કાંમ્યની,

ઝોપાઈ

રૂશીને પાંચે પ્રાણમાં સહુ, બને મિત્ર પોપટ નં વહુ;
 અમો હવે જોયું ઘેર, થયાં દરસન તે લીલાદહેર; ૧૦
 રૂશી કહે ભાઈ સુણો વાત, હેત ઘણે કહુ છુ સાક્ષાત;
 ભમ તણો જે છે અવતાર, તેથી નભશે સૌ સંસાર. ૧૧

દોહરા

ઈશ્વરે સદી રચી, રમુજ કાજ આ લોક.

નર નારી વીગતે કરી, આપ થયા અશોક. ૧૨

સમજ આપી પાછ સરવને, જોકું થઈ જોડાય;

અધિક ઈશ્વર ઈચ્છા થકી, પ્રગટ પ્રાકમી થાય. ૧૩

ગિદ્યમ કરે તે અતી ઘણા, પુન્ય પરમારથ કાંમ

એવાં પ્રજાંડ અનેકધા. રચિયાં કાંમો કાંમ; ૧૪

મનગમતા મારગ કરયા, પરદારાદિક ત્યાગ;

રસ્તે પાડયા સરવને, અધિક સહિત અનુરાગ, ૧૫

માંહિયી મતિયા નિકડ્યા, કોઈક માનવ જન.

માન થવા પોતા તાજું, વિચાર કર્યો કાંઈ મન, ૧૬

મુસ્કલ શું સંસારમાં, કોઈ થકી નવ થાય;

માંન વધે ને અન મજે, એવો કોણ ઉપાય, ૧૭

તેહ ધારી તરણી તજ, મુંડ મુડાવ્યુ શીરા:

અચરત જાણી સરવકો, માંને તેને ઇશ, ૧૮

એકાંત રહે અવાસમાં, સ્ત્રીનું (ન)જાંખે મૂખ;

કામ તજે બહુ કોંઈથી, દહે પાંખે (અતિ) દુઃખ. ૧૯

જોધ કરે બહુ લોકને, તેના જેવા થાય:

દુખ વેઠે ઈશ્વર મજે, એવા સુણી ઉપાય. ૨૦

તજે પરણીને પ્રેમદા, કરે નીત્ય ઉપદેશ;

બીજને તેવા કરે, વધુ મુઠાવી વેશ, -૨૧
 ભાર મુકી ભાગ્યે સકલ, અડધો સૌ સંસાર,
 કહે રૂશી તે ટાળવા, તમો ધર્યો અવતાર, ૨૨
 જ્ઞાન થયું સઘળું મુને, તમોય છોજ દવ;
 એમ કહી આદર ઘણે, કરી ત્રેણીની શેવ, ૨૩
 જીવ મહારાજ કારજ કરો, ચલવો સૌ સંસાર;
 શ્રેષ્ઠી વધવાના કારણે, ભલે ધર્યો અવતાર; ૨૪
 કણભજ રીઝયા કાંમને, તોલ કરીને તંત્ર
 પર કાયા પરવેશનો, આપ્યો મોંઘો મંત્ર ૨૫
 આપ્યું વરદાંત વસંતને, તમો જશો જે ઠાંમ,
 નૌતમ શોભા અવનવી, બનશે ધરાણી ધાંમ, ૨૬
 રતીસતીને રીઝયા, મુખથી બોલ્યા વાચ,
 કાંમ ભવોભવ કંથ તુજ, સુંદરી કહું છું સાચ. ૨૭
 પોપઠને પ્રીતે કહ્યું, શાશે તુજને જ્ઞાન;
 સઘળા તો'રા વંશના, સુધરશે સંતાન- ૨૮
 ચારેચીતમાં હરખ્યાં, પ્રિતે લાગ્યાં પાંચ;
 ભલે દરસન દીધાં તમો, ભળ્યાં અમારાં ભાગ્ય. ૨૯
 તજ આશ્રમ ત્યાં થકી. આગળ ચાલ્યાં જાય;
 સર્વ સજી ચિંતા તજ, નગર સમિપે થાય. ૩૦
 પાંચાપાર મારગ તણો, આવ્યું ગુણવંત ગામ;

કીલ્લા ખા'ર ઉભા રહ્યા, એક આશ્રમને ઠામ,
 પોશાક સજ્જને પરવર્ધી, રંભા બેઠિ રથ માંય.
 માધવ વસંત બે હોડતાં, આઘ્યા શેરી જ્યાંય. ૩૨
 પડદા ઊઘાડ્યો પ્રેમદા, જાણિ જખકી વીજ,
 ઉદયકાર શ્રેણી સમો, નિર્મળ કાંન્તિ નીજ, ૩૩
 વાત વાયુ વત વિચરી, સૌકોચે જાણ્યું સર્વ;
 એ તરણીના આગળે' અખળા મુકે ગર્વ. ૩૪
 કોઈ કહે મેં નિરખ્યો, સઘળો આ સંસાર;
 જોકુ બેનું જુગતથી, દીકું નહીં કોઈ ઠાર. ૩૫
 રૂપ પ્રમાણે ગુણ છે, નહીં એકેમાં નુન્ય;
 એવું જોકું પાંચે સદા, જો પુર્વેકચું (હોય) પુન્ય. ૩૬

છપ્પ છંદ

રૂપ પ્રમાણે ગુણ, સમર્થ પણ દહમાં સાચુ;
 વરણન કરે તે કુણ; સર્વેમાં દૈવત કાચું ૩૭
 મોહિની મોહ સ્વરૂપ; બેનાં સહુ સરખાં નરણે;
 જોતાં નુર અતુપ, પુર જન હોડે હરણે; ૩૮
 છુટ્ટી ગુણને આકૃતી, બે નરને બે નારમાં;
 માધવ કાંમ સગુણા રતી, એ ચ્યાર શોભેસંસારમાં; ૩૯
 આચાર્ય.

બંધે પધારણા સૌકો કહે, ન્યત જત મુખે ગુણ લહે

ભોગવે સુખ તે રૂડી રીત, પરસ્પરે રાખે બહુ પ્રીત, ૪૦

દોહડો

મળી સગુણા સુંદરી, કહિ એક એક(નિ) પેર;
 રતી પાચે લાગી જઈ, ઘરડા સહિને ઘેર. ૪૧
 રમે જમે રાજી રહે, કરે હાસ્ય વિનાદ;
 અંતર પ્રિતિ એક એકની, આધિક થયો આમોદ ૪૨
 જોડયે ઘર બે મિત્રનાં, રાજ મારગ વચમાંય,
 અંતરિક્ષ પુલ ત્યાં બાંધીયો, કાળ રચનાથિ ત્યાંય; ૪૩
 બૂદુને બૂદુ નહીં, નહીં એકને એક;
 લોક વહેવાર નિંદે નહીં, કર્યો એહ વિવેક; ૪૪
 દીવાનખાનું એક દીપનું. એકાંત્ય કરવા વાત;
 મિત્ર બંને સુખ શોભતું, ચીત ધરીને ચા'ત. ૪૫
 પડખે બેના એરડા, શોભા કહી નવ જાય,
 આનંદ નિત્યે અવનવો, તે સ્થાનકમાં થાય. ૪૬
 પુલ મધ્યે રહે પાંજર; સુંદર સુવર્ણ જડીત;
 પોપટ રતીના પિયરનો, મુક્યો ત્યાં બે મિત્ર. ૪૭
 ખરી મુકી ત્યાં ખુરાશયો, એક હાંડોખાખાટ;
 બંને મિત્ર સુખ પામવા, માંડી રચના (તે) માટ. ૪૮
 રતી સગુણા સુંદરી, થઈ આપે એકાંત.
 વાત કરે વીનાદની, ભાગે મનની પ્રાંત; ૪૯

ચોપાઈ

શ્રીભ રતુ ખેઠા જેઠલે, સુર્ય તપવા માંડ્યો તેઠલે;
 ભોગવે શુખતે રૂડી રીત, એક એક ઊપર રાખે પ્રીત ૫૦
 ઝીણી વસ્ત્ર ધરે નિત અંગ, રૂડે રાચે ચપારે રંગ;
 કેશ કસ્તુરી ચંદન તાણાં, શિતળ અંગે છાંટે છાંટાણા; ૫૧
 એક દીવશે પઠતાં રાત, કામ વસંત ખે કરતાં વાત,
 નીશા ગઈ ઘટી ખેચાર, ચડે રતી મેડે લે ડાર; ૫૨
 આણુ ધારયા માધવ ઊતરે, અંગે અંગ અથડાણુ ખરે
 મેડે પાછા ચડયા વસંત, એટલે આવી નાર હસંત પઠ
 ઉતાવળ એવડી સી હતી, હુ તો થઈ આચંતી શતી,
 માધવ હાસ્ય તે સ્ત્રીનુ કરે, કાંમદેવ શ્રવણુ તે ધરે; ૫૪
 હાહરે।

૧ કટી રકુચ સહીત તે સોંપિયું, નિધી સઘળી તે નાળ
 *કશિણી વેચી કાં કરે, અંકુશની તકરાર, ૫૫
 ચંચળ ખોલ બોલે ચતુર, ઊરમાં આંણિ હેત;
 છે અંકુશ અરપણુ કરી, સ્વયંવર સભા સમેત, ૫૬
 મન રૂપિ અંકુશ માયરો, તે તમ બેને હાથા
 સ્નેહ તોડ્યો સહુ કોવનો, જોડ્યો તમ ખે સાથ ૫૭
 એવું કહી ત્રણે જણાં બેઠાં હીંડોળા ખાટ;

એવે સગુણા ઉપરે, આવી (કાંઈ) કારજ માટ; ૫૮
 દીઠાં બેઠાં ત્રેણે જણાં, હેત ધરી હસંત;
 હારથ વચન બોલી અતી, સુણે જેમ (કાંમ)વસંત.૫૯
 કહે ભાગ છે માણસો, રતી (કેમ) બોગવે રતન;
 કરી મસ્કરી કાંમની, દીલમાં આણી યતન. ૬૦
 કાંમ કહે સુણ સુંદરી, થયું શોકનું સાલ;
 તે ઉપર પ્રીતી જશે, હસે જેમાં બહુ માલ.
 વશ થયા વનિતા કહે, પાંખ્યા મોહ અપાર;
 નવી નારીને નિરખતાં, રીઝે સૌ સંસાર. ૬૨

શ્લોક

પુષ્પંદ્રવ્દાફલંદ્રવ્દા ॥ દ્રવ્દાનારીચયૌવનં ॥
 પાતેતંદ્રવિણંદ્રવ્દા ॥ કશ્પનોંચલીતંમનઃ ॥ ૧

આર્ધ કુહા

સુંદરિ પુષ્પ કે ફળ નવીન, નારી ચૌવન બેઠ;
 પડયું દ્રવ્યને દખતાં, કોણ ન ઇચ્છે તેહ. ૬૩

છાંદસ છંદ

નવી પરણે જે નાર, જુની શું જોખ ન માંડે;
 હોય પ્રીતી અપાર, તોય પાછળથી છાંડે;
 આગળ(ની)નાં સંતાન, તે ઉપર હેત ન આણે;

નવાને ઝાઝામાંન, જીવથી વ્હાલાં જાણે;
 એવું આ સંસારમાં, ઘેરે ઘેર ઘાણું થયું;
 એ રીતે સગુણાસતી, હરી કાંમ આગળ કહ્યું; ૬૪

૨૧૯૨।

સમ પ્રિતી તમ બેયપર, ગણીએ સત્ય સદાય;
 એ વાતે કાંઈ કાંમ્યની, કુકુ ન કહીશ કદાય; ૬૫
 કાંમ્યની કહે કુકુ કશું, હસતાં બોલી બોલ;
 કુખ ન ગણશો દહમાં, અમ બેનુ સમતોલ; ૬૬
 રૂપે રંગે કાપણે, બેના એક સ્વભાવ;
 તેમ તમ બેના છે સહી, નિત્યે થાય નભાવ; ૬૭
 રતી સાથે શરમાઈ ગઈ, કાંઈ ન બોલી કે'ણ
 નવા સહવાસને કારણે, વદને વદકું નહીં વેણ. ૬૮
 રાત ગઈ માધવ કહે, હું જીવું મુજ સ્થાન;
 ઘણા હેતે મારિ વતી, દેખ્યો ઝાઝાં માંન. ૬૯
 માધવ ગયો નીજ મંદીરે, રમણીક છે એકાંત;
 સગુણા (તે)કાંમે સંચરી, ભાંમ્યની નિશી છાંત, ૭૦
 કરી પથારી કાંમ્યની, ભાંમ્યની માગ્યો બોગ;
 તેનિ આતુરતા દિલ લહી; માધવ સાધ્યો ન્નેગ. ૭૧
 દૂત થઈ તે તારણી, વળતિ વિસ્તારિ વાત;
 મુશ્ર પુણ પ્રિતમ અમો, કહો આજુની રાત. ૭૨

રમો જમો જોડયે રહો, કરો હરનિશા કાંમ;
 આ વેળા એ મિત્રને, મુઠયા જુદે કાંમ ૭૩
 વમંત કહે વનિતા મુણિ, અબજા આપ અજાણ
 કદી જુદા જાણીશમાં, નિશ્ચે કહુ નીરવાણ. ૭૪
 સ્વયંવરમાંથી આવતાં, હીકુ મુંઢિર ધામ;
 તે કામે રૂપી હતા, કણબજ તેવું નામ, ૭૫
 શોવા કિધી મુલ રિતથી, આપ્યો કાંમને મંત્ર;
 પર કાયા પરવેશનો, ત્રોવિધ ચાલે તંત્ર, ૭૬
 મેં કહ્યું મહારાજ કાંઈ, આપો મુજને અંત્ર,
 કહે તમે વાસો જહાં, યાય નવાં કુર પત્ર. ૭૭
 તમ કરતાં તમ મિત્રને, રૂળશે મંત્ર અધિક;
 જગત સઘજાને ઝીતશે, નહી રહે કોની બીક. ૭૮
 વાયુ રૂપી તમ યેવનો, છે એક બાળે રહ;
 તેહ તમે જાણો નહીં, કહુધું આંણી રનેહ, ૭૯
 રહ તણા અજ્ઞાનથી, રહો અજાણ્યા આપ;
 માટે તમને પ્રિછવું, તનુ ન ધરશે તાપ; ૮૦
 નર નારી જે વિશ્વમાં, (તેમાં)પ્રીતે હોય (તમ)પ્રવેશ;
 પ્રેમદા પેહ જોકુ મળે, હાજર યાય હંમેશ, ૮૧
 વળી તવું વરદાન હું, આપુ તમને આજ;
 નેથી સઘજાં તમ તણાં, મુખરશે સહી કાજ. ૮૨

રમાગીક સ્થળ એકાંતમાં, જાણ નર નારિ જોડ;
 કહેશે કો નથી જાણતું, (પાણ)સમજું જોશે તેડ. ૮૩
 દહ દખે નહીં તમ તણી; (જી) કરશે કોડ ઉપાય;
 એ વરદાન ફળશે તુને, એ પ કહ્યું દિવસાય, ૮૪

ચોપઈ

મગુણા કહે સ્વામીજી સુણો, બારે બોલ કેમ મુખે ભણો;
 બેસા ઘેસા બોલો બોલ, વરુણી કહે ઘટશે તમ તોલ. ૮૫
 થું હું તે કાંઈ ના'ની બાળ; આધક બોલો આળપ'પાળ;
 કહોછો આપે ખોટી વાત, કેમ સાચુ માનું સાક્ષાત- ૮૬

દોહરો

નારી કહે નિશ્ચે કરું, ત્યારે માનું વાત;
 જુકું સાચુ ભાડવો, મોટી મહાજમ રાત; ૮૭
 માધવ કહે સુણ માન્યનાં. કરજે શતધા શોધ;
 જુકું કદી નવ બોલિયે, બહુ શાસ્ત્રના બોધ. ૮૮
 કાંમે જાણી કલ્પના, રૂશી તણો પ્રતાપ;
 પ્રકટ થયાં પ્રિત્યે થકી, પોતે આપો આપ, ૮૯
 વનીતા તે વિશમે થઈ, લક્ષધા પાંખી લાજ;
 આતે આતે આતે કહ્યું, કરો કેમ કુકુ કાજ. ૯૦
 અટકાવ્યાં છે બારણાં, સાંકળ ભુગળ સહીત;
 આંખીએ મુજને કહ્યું, તે સૌ સાચી રીત. ૯૧

કાંમ કહે સુણ કાંમની, જુદા અમારા દહ;
 છવ હંમેશાં એક છે; જ્ઞાન માનજે તેહ; ૯૨
 શ્રી પેદા થાય છે, તે સૌ અમ પ્રતાપ;
 અંશ રૂપે સૌ દહમાં; વશીએ આપો આપ; ૯૩
 એકાંત સ્થળ વશીએ સદા, વાયુ રૂપ છે દહ;
 માટે અનંગ અમને કહે શાંણા સમજી જોડ. ૯૪
 સહાર થાય શ્રી તણા, એટલે આપણ ચાર;
 પ્રગટ આપ અહીંયાં થઈ, રચીએ સૈં સંસાર. ૯૫
 દહ તણા અજ્ઞાનથી; નો'તા જાણતા કાંમ.
 તેહ રૂપીએ પ્રાણીયું, મળીયા મ્હા વન માંય. ૯૬
 શ્રીમાં નર નારયને, દહ દરસન નવ દહ;
 હું દ્રષ્ટે દેખું સદા, પુરણ પ્રેમદા પેહ; ૯૭
 કાંમની તુ ને કંથયું, બાંસી જેને કુંજ,
 તે સહી મેં શ્રી ધરયાં વનિતા તારાં વેણ; ૯૮
 ભાંન જાણ્યા અમ બેયને, માટે દરશન દીધ;
 જુનાંતો હુંતો જાહેરું, કર્ય કારજ તું શીવ, ૯૯
 નારી કહે એ નાયજી, હુંતુ મુજને અજ્ઞાન;
 હવે સંશય દુટયો સહુ, આવ્યું મુજને ભાંન. ૧૦૦
 એમ કહી પ્રક્ષણા (કરી), જોડ્યા જને હાથ;
 મ્હારાજમાણ્યું આપો મુને. બોમ કરો મુજ સાથ. ૧૦૧

એક સ્વરૂપ છે તમ તાણું, ત્યાં શો ધર્મ વીરૂધ્ધ;
 પતી તણો સંગ પ્રેમદા, કરતાં થાયે શુધ. ૧૦૨
 કાંમ કહે સુણ કાંમ્યની. આ દહે નવ થાય;
 પ્રવેશ કરું મુજ મિત્રમાં, અન્યા નવ કહેતાય. ૧૦૩
 આપણને ખાદક નહીં, (પણ) ખાગળ વરો લોક;
 ધરમ કરમ ગણે નહીં, માટે એતો ફાક. ૧૦૪
 આપણ જ્યારે કિલ્લયે, અન્ય કરે તે રીત;
 હરનીશાએ આચરે, હ્રાય લગીરેક પ્રીત. ૧૦૫
 માટે મુજ (મીત્ર)ના દહમાં, પ્રગટે નવ લાગે પાપ;
 હંમેશાં તુ જાણજે, હું છું આપો આપ. ૧૦૬
 કાંમ્યની કહે એ કંથળ, માનુષ્ય મહારાજ;
 ધર્મ રા'સની વાત જે, સંભળાવેને આજ. ૧૦૭
 કાંમ કહે સુણ કાંમ્યની, ભારે બુદ્ધી તુજ;
 હેત થકી સર્વે કહે, વળી કહુ છું હુંજ. ૧૦૮

ચોથાઈ

સુખ દુખ મિત્રને કહેવું સહી, કહી દ્રષ્ટીયે જોવું નહીં;
 છાંની વાત સર્વે કીલ્લએ, વિભિચાર પદ નવ દિલ્લયે ૧૦૯
 સ્વાંમી અંગમાં કરે પ્રવેશ, તેના સંગ કરીએ હંમેશ;
 બીજે દહ તે સ્નેહજ તણો, નીત્યે એવી રીતે ગણો. ૧૧૦

છપચ છ'૬

પર પુરૂષની પ્રીત. કરે તે ગુણુઠ સહીયે;
 આલે નહીં કુળ રીત, તેનેતો કુલટા કહીયે;
 કરે સ્વામિ શુ' રીસ, પાપ્યણિ તેયિ નહીં ખીજી;
 સાંખિ સ્વામિ(ના) બોલ; કહે જો ઝાઝું ખીજી,
 મિત્ર ને વાત વિનોદની; કરે હાસ્ય તે માંનીએ;
 બુદ્ધીને સ્થોર રાખીયે, જેડ વશીછે પાંતીએ. ૧૧૧

હાહરી

વિધવાને શો વર્તવો, ધરમ શા'સ્ત્રનો ધર્મ;
 કાંમ્યની કહે કો' કંથજી, લેશ ન ધરશો શર્મ. ૧૧૨
 સુણ શાંભા સાચુ કહુ, વીંધવા નારી થાય;
 મન વશ રહે (નહી) માંન્યની, તો પાવક પળાય ૧૧૩
 ખગી મરે સ્વામી સહીત; જો વશ જીવ ન હોય;
 આત્મ હૃત્યાનો દારા ત્યાં, કદિ કહે નહીં કોય. ૧૧૪
 સ્તુતી કરે તે સુર્યની, અરુણ કરૂ અનર્થ;
 આત્મ હૃત્યા અગગા કો, નથી જીવા સમર્થ. ૧૧૫
 વીહવળ યાતાં વાર નહીં, વનીતા કેરો દહ;
 તેવી જે નારો હશે, ખગશે જોડયે તેહ; ૧૧૬
 બિજી આપે જીવશે. કરે વ્રત અપાર;
 વૈવનપણામાં અર્ધ અંતઃ ખશે એકજ વાર. ૧૧૭

હેહ કબ પામે અતી હું, નહીં કરું પ્રવેશ;
 બીજે જન્મ પતી મળે, એના એ હું મેશ. ૧૧૮
 કુરૂશ જે પરાણી નારને, આપે નહીં ઉપભોગ;
 જન્મો જન્મ તે હહમાં, રૈરવ વધે રોગ. ૧૧૯
 પરનાર તણ પરાણી બને, સજ્જે મિત્રાઈ (મમ) તુલ્ય;
 પ્રીતી પરમેશ્વર હાપરે, રાખે મોઘે મુલ્ય. ૦૧૨
 સગુણા કહે જો સાંભલ્યું. થકું મંત્ર પવિત્ર
 આ અવસર ભણે આવિયો, મ્હેટાકોણ મિત્ર. ૧૨૧
 કરો મુજ સ્વામિ અંગમાં, પ્રિયે આપ પ્રવેશ;
 જોગ આપો કહે જાન્યની; કંથલ ટાળો કવેશ. ૧૨૨
 વાયુ રૂપ વસંતમાં, પ્રવેશ કર્યો જ્યાં પ્રીતર
 વળતી શી બાકો રહે, એકાંત રૂઠો રીત. ૧૩૧

શ્લોક ૫૭

એ વાત અહીંયાંથી રહી, રતી તણી ત્યાં શી ગત થઈ;
 ઝબકીને ઊઠી જ્યેલે, સેજ સુતી દીડી તેડેલે; ૧
 અરૂપરૂ તે રાંગા જોય, મંદીરમાં નવ દીકું કોય;
 વીચાર મનમાં વનિતા કરે, અધાક શોક હૈયામાં ધરે. ૨
 જ્યેલે કાંમ ત્યાં આવ્યા આપ, નારીને મટયો સંતાપ;
 ક્યાં ગયાતા કહેડે સતી. બાવ ઘણું બોલી તે રતી; ૩
 સહજી વાત માંડીને કહો, અચકતી જે રીતે થઈ;

પ્રાતસમે સૌ ભેગાં થાય; રમે જમે જેવું ચિત આ'ય, ૪

“નર નારીના સ્નેહની, ગુમ ઘણેરી વાત;

પુરાણ લખવા પ્રેમને, નથીજ કયી વીક્ષાત; ૫

ઈશ્વરતથી સમજે વળી, સખી સેત્રાંજનો સાર;

ભલા કંઈ ભમતા રહે, જોઈ નજરથી નાર; ૬

અધીક અધીક એ ગ ઘણા, બાત બાતના ખેલ;

રમવામાં રાછ ઘણાં, કરે ગમત બહુ ગેલ; ૭

તાજસ્વરને મેલવો, નારી નિત્યે ગાય;

રંજન કરવા રીતથી, સ્વામીને એ આ'ય;” ૮

ઈંદ્રવિજય, અથવા, મત ગયંદ છંદ;

સ્વામિ તણા સહવાસ થકી બહુ, રંગ થકી સુખમાં રમતીતે;

મિત હતા જણુ એય વળી શુભ, નાર હતી નિજ એ ગમતીતે

સુખ તણા ઉમરા ઊરથી પતિ, સંગ થકી કદિ ના રમતાતે;

દૂર કદી નવ જાય ખરે નિજ, સ્વામિવિનારતિ કો(ના)ગમતાતે;

જાય પતિ પરદેશ કદી સત, શોગનથી વદને વસ્તે;

પ્રીત તમે ટકશો નખરે જટ, કામ કરી વજળે તનયાતે;

એમ છતાં ટકવુંજ પડે અમને જટ પત્ર લખો તમ એકે;

નાથ ગયે ઘરમાં મુજને નથી, આપ વીના ગમતું લગિરેકે

જાય પતી પરદેશ તહાનીજ, અંગ વીશે રાણગ્રાર સજેન્કા

ભોંય સુવે અન એક જમે શિખ, પ્રત કદી તદનાર તનેના

ધ્યાનં ધરી દીન રોજ ગણે ભમતી ઘર આંગણ આશકરીને,
પ્રીય ખરે અમણાં વળશેમળશે મુજને જટ પ્રેમ ધરીને; ૯
દોહરો.

નારી નકકી જાણતી; અમૃત સરખું નેહ;
પ્રિય સ્વામી અને (પતીના) મિત્રનાં, દર્શન રહાં તેહ; ૧૦
કાંમ કહેછે મિત્રને, અમૃત સર્પું બેહ;
(તે) વસુ બતાવો મુજને. ભાગે મુજ સંદેહ; ૧૧

વરાંત તિલકા છંદ

અમૃત છે વદનને, પ્રમદાનું જાણો;
પૌરુષ થાય મુખપી, વશ જટમાનો;
અમૃત છે ક્ષિર ઘણું, જન તુર્ત લાવે;
દખી જનો નહિ કહે, મુજને ન ભાવે,
સન્માન ભૂપ તણીને, નરનેજ થાશે;
અમૃત તુલ્ય વદશે, કુખ સર્વ જાણે.
અમૃત છે દ્રશનને, પ્રિય મિત્ર હોયે;
તેનું ખરૂં કહ્યું અતિ મિષ્ટ જોયે;

દોહરો

અમૃત સર્પું જાણીને, નારી નિત્ય આંધ,
પતિ અને શુભ મિત્રના દર્શન રાજ થાય; ૧૩
વર્ષા રતુ શેમ વહી ગયો, અઠો આસો માસ;

સુખમાણિએ સર્વદા, આરે કીક અવાસ,	૧૪
એક કથા પુરાણ યદ્ય, કરે શીવની શોધ,	
મંગા શંકર કહે વાસજી, ને ને શ્રી મહાદેવ;	૨૫

સર્વેને આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરનારની વીનંતી હોહરા

ગણુ માત્ર મેં ગણી નથી, પ્રગટ્યો પુરાણુ મેમ;
સ્નેહ સપાટે લેખવ્યું, લેખણુ ચાલી તેમ; ૧
માફકરજોઈ માયરી, ખરો દીસે જો જોડ,
એકવાર સૌ ઓલજે, ને ને શ્રી રણછોડ, ૨

છપય છંદ

પુરાણ કીધો ગ્રંથ, પ્રસિદ્ધ જીવુ મેં ધારી;
રૂઠો એનાં જોધ, સદ્ય સૌને સુખ કારી,
વાંચે જો નર નાર, લાભ પ્રીતીના જાણી.
એવી ચાલે ચાલ, પુરાણ સુખને માણી,
એ સંસારી શુભ ચાલમાં: અહચરુ લેખન આવશે; ૩
કૃપાશંકરતો સાચુ કહે, પુરાણ સુખ તે પામશે,
જ્યારે પરાણી નાર, વીચાર આપે તો કન્ને;
ભણિ ગાંડી કે રાહી; ગુણુ તેનાતો હરજે.
રૂપવંતી (કે) કુરૂપ, (કે) નકો આપણના નેવી;
નિત્ય થાય નભાવ; પરાણી લેજે સૌ તેવી;
(ને) પ્રથમ વીચાર કરશે નહીં, (તે) પાછગથી મર્યાદા

ખાળ લગત(નેકુલના)અભીમાંનથી, દુઃખઅતિશયધાધકે; ૪
 અમદાવાદ મુજ ગાંમ, ઠાંમ પંચભાઈનિ પોજે;
 રાયકવાગછુ નાત, જ્વત ખાંદાશને ખોજે;
 દેવશંકરના સુત, જયશંકર લહિજે
 તેહ તાણા ને સુત, ગંગાશંકર કહિજે
 ચીરાણુ છત્રી કું તેહના, કપાશંકર તો નાંમછે,
 મહાલક્ષ્મીના પ્રતાપથી, મિત્ર સમુદમાં ઠાંમછે.

વાંચનાર પ્રિય શોખીલા સન્નનોને

આશીર્વાદ.

દાહરો.

રતી પતિ પરસન હજ્જે, થજે રતી વીલાસ;
 પ્યારી સાથે પ્રિતી હજ્યો, એજ અમારો આશ ૬
 (પ્રથમ) સંવત ઝોગાચી ઝોદમાં, શ્રાવણ પે'લે પક્ષ,
 પુરણ ગ્રંથ પ્રતિ પદા, લહો આંહિ સૌ લક્ષ; ૭
 કરી સુધારો એહને, કીધો મેં આ ગ્રંથ;
 વાંચી સમગ્રા પાંમશો, સુખ તણો ને પંથ; ૮
 (કરીયા)ભુમિ ઈવેદને ૯મકિત^૧અવની, વિક્રમકેરીસાક્ષ
 કાર્તિક પે'લા પક્ષમાં, પુરણ ધરીને વાંલ; ૯

દશમી દિને પુરાણ કીધા, વાર વડો બુધવાર;
 વધારી કિમી ગ્રંથમેં, નીમધરી નિરધાર; ૧૦
 શ્રેતા વક્તા સાંભળી, કોઈ ન દશો ખોડ;
 ખરા ભાવથી ખોલજે; જે જે શ્રી રણછોડ.

લોકમાં કહેવાતી કહેવતો.

વંશતો રધુરાજનો, આશુપતો માર્કંડેયનું, સૌભાગ્યતો
 સાવીત્રીનું. ગુણતો ગાયત્રીના, તેજતો રવીનું, કલ્પનાતો
 કરીની, શીતળપાણું ચંદ્રમાનું, આસનતો ઈંદ્રનું, બુખતો
 અગ્નીની, નિદ્રાતો કુંભ કરણની, ભોગતો કશ્મીના.
 જ્યોગતો શિવજીનો, તપતો વિશ્વામીત્રનું, કોપતો કુર્ધા
 સાનો, આચારતો અગ્નસ્તનો, ભગુણતો પ્રેક્ષસ્પતીનું,
 જ્ઞાનતો ગૌતમનું; બળતો બળભદ્રનું, ગતીતો મનની,
 વેગતો વાયુની, રાજ્યતો રામનું, રૂપતો કાંમ અને ર-
 તીનું, વિદ્યાતો શુક્લાર્યની, રંજતપણું રાધીકાનું, સો
 ભાતો લક્ષ્મીની, સ્ફુટપણું દમયંતીનું, માયાતો મેકુની,
 રક્ષાતો દહની, પુખતો વેંણુનું, પ્રક્ષતો કલ્પનું, વેલ
 હો નાગરવેલ, છોડતો ચંદનનો, ગંધતો લલણની,

ક્રમખેલતો કસ્તુરીની, ખેલેક્રતો બરાસનો, ફળતો
 અંખાનું, અભીમાંનતો દુર્યોધનનું, સત્યપાણુ યુધીષ્ઠી
 રનું, તત્વતો તારા લોચનનું, પુત્રપાણુ રોહીદાસનું.
 ભંડારતો કુબેરનો, ગંભીરપાણુ સમુદ્રનું, ખાંણાવળીતો
 અરજીનની, ખડગતો ક્રશ્નરામનું, તેજતો નેત્રનું, દે
 તતો પોતાની માતાનું, સગપણતો સ્ત્રીનું, પ્રીતીતો પુ
 ત્રની. સેવાતો ગુરૂની, દીવસતો પીત્રીનો, વ્રતતો એકાદ
 શીનું, સુમ દીવસતો દીપોત્સવીનો, દાંન પર્વતો દ્વાદશીનું
 ક્રોધતો અત્યુનો, ઉત્સાહતો વીવાનો, સીદ્ધ વચન સુયુ
 વ્વાનું.

(ધતી કહેવતો.)

નીચે લખેલી જગ્યાઓથી આ

પુસ્તક લેવાથી મળશે.

અમદાવાદ—ગ્રંથ પ્રાધીકૃત કરનાર પાસેથી.

(કચ્છ)ભુજ—ડાક્ટર રવેશ બદવણ, ઠેકાણું છ છ રૂ
હીઅમમાં.

મોરવી તાલુકા જેવપુર—બટ નરસહૈરામ જેઠારામ;

મેસાણા—(બુકસેલર)જાંની કુબેર હસમુખ કે. જાંનીવાડે

બારેજ—શાહી જેઠાલાલ બાપાલાલ,રાયકવાળા બ્રાહ્મણ

વડોદરા—ખાતરી ગણપત મનુક પાસે કે. ગ્રેડો દરવાજા

મુગલવાડમાં ખતરીપિણમાં જુના માડીકની

હવેલી પાસે

કદ્દસાણ—બટ સાંમળ ભગવાન પાસેથી કે. દરબારની

કુબેરી પાસે

નીકાલ—જોશી હરગોવિંદ (ચક્રાલ) ભોળાનાથ પાસેથી.

આમોદ—(ખાચી) મગનલાલ ઊમીઆશંકર, ઠેકાણું

કંસારાવાડમાં

જાહેર ખબર

અમારે ઘેરથી (અમદાવાદમાં પંચમાઈતી પોલીસમાં)
નીચે લખ્યા પ્રમાણે રોકડી કીમતે પુસ્તકો મળશે
પુસ્તકનું નામ.

સામ્રમતી માહાત્મ પ્રકૃત પદ્યમાં રચેલું રૂ.૦-૮-૦
મરુડ પુરાણ શ્લોક નીચે ટીકા સાથે રૂ.૧-૪-૦
એકાદશી તેર માસની, છવીસે શ્લોક ટીકાસાથે રૂ.૧-૮-૦
અમોત્તરખંડ (શીવપુરાણ) પદ્યમાં રચેલું રૂ.૨-૦-૦
પુરુષોત્તમમાહાત્મ ખત્રીસ અધ્યાય શ્લોક ટીકા સાથે.
સ્રીતાજક(તાજકગંગાધર) જ્ઞેથી લોકોને સ્ત્રીઓના વર
ખરૂજોમાં લખવાનાં રૂખાધીશ

જન્મ પત્રીકા નીચે ગણીત સાથે પ્રાણાશુના
છોકરાઓને વગર મેહેનતે જ્ઞેતીશ આવડે.

કહેવત સંચય—(Proverbs with their
English Equivalent) by M. H. DALAL.
Corrected by D. P. BARODIA B. A.
Fellow of the Gujarat College.

Price Rs.0—4—0

